

Baltijas Starptautiskā akadēmija
Baltic International Academy
Doktorantūras studiju programma
„Reģionālā ekonomika un ekonomiskā politika”

Aleksandr Averin

**Reģionālās ekonomiskās politikas efektivitātes palielināšana mazās uzņēmējdarbības
atbalsta un attīstības jomā
(kā piemēru aplūkojot Maskavas aglomerāciju)**

**"Enhancing the effectiveness of regional economic policy in the field of support and
development of small businesses (on the example of the Moscow agglomeration)"**

Promocijas darba
KOPSAVILKUMS
zinātniskā doktora grāda (Ph.D.) ekonomikas zinātnē iegūšanai

SUMMARY
Of the Doctoral thesis
for the scientific PhD degree in Economic science

Darba zinātniskā vadītāja:
profesore, Dr. oec. I. Stecenko

Rīga 2021

INFORMĀCIJA

Promocijas darbs “Reģionālās ekonomiskās politikas efektivitātes palielināšana mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā (kā piemēru aplūkojot Maskavas aglomerāciju)” izpildīts Baltijas Starptautiskajā akadēmijā (BSA) Ekonomikas un uzņēmējdarbības nozarē.

Doktora studiju programma – Reģionālā ekonomika un ekonomiskā politika

Promocijas darba zinātniskā vadītāja – profesore Dr. oec. **Inna Stecenko**

Promocijas darba zinātniskā aprobācija noslēguma posmā

- Apspriests un aprobēts doktora studiju programmas „Reģionālā ekonomika un ekonomiskā politika” sēdē 2019. gada 2 jūlijā.
- Prezentēts un apspriests informatīvajā seminārā par doktora studiju programmām 2019. gada 18 oktobrī.
- Apspriests un aprobēts doktora studiju programmas “Reģionālā ekonomika un ekonomiskā politika” un akadēmiskā personāla nozarē “Ekonomika” sēdē 2020. gada 8. oktobrī.
- Atzīts par pilnīgi sagatavotu un pieņemts Ekonomikas un uzņēmējdarbības nozares Promocijas padomē 2020. gada 2. novembrī.

Oficiālie recenzenti:

1. **Dr. sc.ing. Žanna Caurkubule**- Baltijas Starptautiskajā akadēmijā, profesore;
2. **Dr.oec. Elīna Gaile- Sarkane** - Rīgas Tehniskā universitāte, profesore;
3. **Dr.econ.sc. Vladimir Osipov** - MGIMO University, profesors.

Promocijas darba aizstāvēšana notiek Baltijas Starptautiskajā akadēmijā Promocijas padomes atklātajā sēdē 2021. gada 12. janvārī (11.00, 317. aud.) Lomonosova 4, Rīga. Ar promocijas darbu var iepazīties BSA bibliotēkā (Lomonosova 1) .

Sakarā ar valstī noteiktajiem ierobežojumiem reģistrēšanās promocijas padomes sēdes tiešsaistes videokonferencei platformā „BigBlueButton” iespējama, nosūtot e-pastu uz adresi doktorantura@bsa.edu.lv

Atsauksmes sūtīt Promocijas padomes sekretārei Lomonosova 4, Rīga, LV-1003, tālr. 67100234, e-pasts: doktorantura@bsa.edu.lv Atsauksmes vēlams sūtīt skenētā veidā ar parakstu.

Promocijas padomes sekretāre –Dr. oec. J.Vozņuka

SYNOPSIS

The doctoral dissertation has been elaborated at the Baltic International Academy

Doctoral Study Programme – Regional Economy and Economic Policy

Scientific supervisor of the doctoral dissertation - Dr.oec., prof., Inna Stecenko

Scientific approbation of the doctoral dissertation at the concluding stage

- Discussed and approbated the doctoral program in the regional economy and economic policy and academic sectors of Economic meeting on 2019 year 2 July.
- Presented and discussed in an informative seminar doctoral program in 2019, year 18 October.
- Discussed and approbated by Promotion Council for economic sector and Regional Economics, 8 October 2020.
- Acknowledged as a fully prepared and accepted by Promotion Council for economic sector and Regional Economics, on 2 November 2020.

Official reviewers:

1. **Dr. sc.ing. Žanna Caurkubule**- Baltic International Academy, professor;
2. **Dr.oec. Elīna Gaile- Sarkane** - Riga Technical University , professor;
3. **Dr.oec. Vladimir Osipov** - MGIMO University, professor.

Presentation and defence of the Doctoral Thesis will be held in the Baltic International Academy. The public session dedicated to Doctoral Thesis is scheduled for January 12th, 2021 (11.00 p. m, room 317) at 4 Lomonosova Street, in Riga.

The Doctoral Thesis and its summaries in Latvian and English are available at the BIA library (1 Lomonosova Street, Riga)

Due to the restrictions imposed in the country, registration for the online videoconference of the Promotional Council on the "BigBlueButton" platform is possible by sending an e-mail: doktorantura@bsa.edu.lv

Reports and feedback should preferably be sent to Promotion Council Secretary in a scanned format and signed. The reports are to be sent to the address: 4 Lomonosova Street, Riga LV-1003, telephone: 67100234; e-mail: doktorantura@bsa.edu.lv

Promotional Council Secretary –Dr.oec. J.Vozņuka

INFORMĀCIJA PAR PUBLIKĀCIJĀM

Autors ir publicējis zinātniskos rakstus starptautiskos zinātniskajos žurnālos un prezentējis pētījumu rezultātus starptautiskās zinātniskajās konferencēs.

1. Bogoviz A., Averin A., Yankovskaya V.V. Gender analysis of local budgets in law enforcement and educational organizations of Russia. MATEC Web of Conferences conference proceedings. - 2018. -P. 09015. **(Scopus)**
2. Averin A.V., Grigorieva V.V. Tools for Evaluating the Quality of Public Services in the Sphere of Small and Medium-Sized Business Support and Promotion. Advances in Economics, Business and Management Research, volume 47, 2018. - P.333-335 **(Web of Science)**
3. Averin A., Stecenko I., Grigorieva V. Features of small business development in the baltic states and in the moscow agglomeration. ACTA STING. – 2019. - № 4. – P. 7-26. ISSN 1805-6873 **(ERIH)**
4. Lobova S.V., Ragulina Y.V., Averin A.V., Simonov S.Y., Semenova E.I. Methods of digitization of the russian economy with the help of new internet technologies. Advances in Intelligent Systems and Computing. - 2019. - T. 726. -P. 221-228. **(Scopus)**
5. Brodunov, A., Bushueva, N., Averin, A., Berezina, E. The budget rule: Reducing oil dependence. E3S Web of Conferences 164, 11041 (2020) <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016411041> **(Scopus)**
6. Grigorieva V.V., Averin A.V., Kazaryan A.A. Practical aspects of developing an smm-strategy for companies taking into account the trends in the development of social media in Russia. Marketing and marketing research. 2020. No. 1. P. 62-68. **(Higher Attestation Commission, hereinafter VAK).**
7. Averin A.V., Ivanova Yu.O., Petukhov A.G. Organization of international sporting events as a factor in infrastructural development and economic growth of regions. Economics of sustainable development. 2020. No. 1 (41). P. 206-210. **(VAK).**
8. Panferov D.D., Averin A.V. Football club marketing strategies. Creative economy. - 2020. - Volume 14. - No. 8. – doi: 10.18334/ce.14.8.110717 **(VAK).**
9. Averin A.V., Ivanova Yu.O., Pozdnyakov K.K. Trends in the development of the out-of-town environment in the modern Russian context. Economics of sustainable development. - No. 2 (38). - 2019. - P. 99-103. **(VAK).**
10. Averin A.V., Grigorieva V.V., Stetsenko I.P., Kamaev R.A. Foreign experience of small business development on the example of the Baltic countries. Bulletin of the Moscow University of Finance and Law. 2019. No. 3. P. 120-130. **(VAK).**
11. Ivanova Yu.O., Averin A.V., Kobiashvili N.A. Study of the consumer value of rural tourism in Europe and Southeast Asia. Creative economy. - Vol. 13. No. 5. - 2019. - P. 1027-1040. **(VAK).**
12. Gunare, M.L., Pozdnyakov, K.K., Averin, A.V., Ivanova, Yu. O. Marketing of the territory as a tool for the formation of investment attractiveness of regions. Economic sciences. - 2019. - No. 174. - P. 129-137. ISSN 2072-0858 **(VAK).**
13. Averin A.V., Kobiashvili N.A. Project management: problems and development prospects at domestic enterprises. State and municipal administration. Scholarly notes. 2018. No. 2. P. 17-26. **(VAK).**

14. Averin A.V., Biushkina E.B. Improving the infrastructure for supporting small and medium-sized businesses in the Nizhny Novgorod region. *Economy and entrepreneurship*. 2016. No. 12-2 (77). P. 1218-1222. **(VAK)**.
15. Averin A.V., Grigorieva V.V., Petukhov D.V. Internal control and monitoring of the quality of consulting services in the system of ensuring the effectiveness of state support for small and medium-sized businesses. *University Bulletin*. 2015. No. 5. P. 91-95. **(VAK)**.
16. Averin A.V., Ryazanov A.A. Improving the mechanisms of state support for small and medium-sized businesses in the Moscow agglomeration. *Bulletin of the Tula State University. Economic and legal sciences*. 2015. No. 1-1. P. 24-31. **(VAK)**.
17. Averin A.V. Standardization and regulation of public services: Russian and foreign experience. *Economy and entrepreneurship*. 2015. No. 10-1 (63). P. 721-727. **(VAK)**.

Conferences

1. Averin A. Small business sustainability factors in the digital economy // JUBILEE INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE «TOURISM – BEYOND EXPECTATIONS», The University of National and World Economy /UNWE/ (Sofia, Bulgaria, 2020)
2. Gurieva A., Averin A. Problems of the shadow economy in the tourism and hospitality industry of the Russian Federation // XIV International Scientific and Practical Conference "Science and Practice: Topical Problems and Prospects", Lithuanian University of Sports and the Department of Business and Technology of Marijampole College (Kaunas , Lithuania, 2020)
3. Averin A., Stecenko I, Grigorieva V. Features of small business development in the Baltic States and in the Moscow agglomeration // XXII International Scientific and Practical Conference "Taxes: theory and practice", 2019, Brno, Czech Republic
4. Averin A.V. Problems and challenges of the modern economy // IX International Scientific and Practical Conference of Young Scientists and Students "Time of Challenges and Opportunities: Problems, Solutions, Prospects" May 17-18, 2019, Republic of Latvia, Riga, Lomonosova Str., 1
5. Averin A.V. Management of project teams in a transition to the digital economy // Topical problems of modern society and ways to solve them in a transition to the digital economy, materials of the XIV International Scientific Conference: in 4 parts. 2018. P. 26-39. P.26-31
6. Averin A.V., Grigorieva V.V. The methods for assessing the quality of public services in the field of support and development of small and medium-sized enterprises // VII International Scientific and Practical Conference Transformational Processes in the Field of Law, Regional Economy and Economic Policy: Current Economic, Political and Legal Problems, December 7, 2018, Republic of Latvia, Riga.
7. Averin A.V. Management of projects and project teams at enterprises of the sports and tourism industry // *Economy of industry markets: formation, practice and development. Fuel and energy complex: legal and economic regulation* Collection of materials of the interuniversity scientific conference and round table. Under the scientific editorship of N.A. Kharitonova. 2018. P. 12-17.
8. Averin A.V. Directions of modernization of approaches to strategic planning and project management at an enterprise // Nineteenth All-Russian Symposium "Strategic Planning

- and Development of Enterprises", Moscow, April 10-11, 2018 Organizer: Central Economics and Mathematics Institute of the Russian Academy of Sciences
9. Averin A.V. Factors in the development of small innovative entrepreneurship // IV All-Russian Scientific Conference "Economics of Sectoral Markets: Formation, Practice and Development", Moscow, Educational and health-improving complex "Forest Lake" January 25, 2020 Organizers: Financial University under the Government of the Russian Federation, Russian Peoples' Friendship University, National Research Technological University "MISiS", Legal Bulletin Magazine.
 10. Averin A.V., Ivanova Yu.O. Modern approaches to the analysis and assessment of the potential of the tourist and recreational system // All-Russian scientific-practical conference "Business strategies and their internationalization" Moscow, February 25, 2020 Organizers: Financial University under the Government of the Russian Federation

Saturs

IEVADS	9
1. UZ MAZĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBU VĒRSTĀS REĢIONĀLĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS EFEKTIVITĀTES TEORĒTISKIE UN METODOLOĢISKIE ASPEKTI	17
1.1. Mazās uzņēmējdarbības attīstības teorētiskie aspekti	17
1.2. Mazās uzņēmējdarbības faktori.....	18
1.3. Metodoloģiskās pieejas un indikatori mazā biznesa attīstības jomā īstenojamās reģionālās ekonomiskās politikas efektivitātes novērtēšanai	19
2. EKONOMISKĀ POLITIKA MAZĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBAS JOMĀ PASAULES EKONOMIKĀ	23
2.1. Starptautiskā pieredze uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās reģionālās ekonomiskās politikas jomā.....	23
2.2. Mazās uzņēmējdarbības stāvoklis un attīstības problēmas Baltijas valstīs un Maskavas aglomerācijā.....	25
2.3. Maskavas aglomerācijā mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās ekonomiskās politikas virzienu un rezultativitātes analīze	36
3. REĢIONĀLĀS POLITIKAS EFEKTIVITĀTES PALIELINĀŠANAS VIRZIENI MAZĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANAI MASKAVAS AGLOMERĀCIJĀ	43
3.1. Reģionu mazās uzņēmējdarbības attīstības faktoru ekonomiski matemātiskais modelis.....	43
3.2. Instrumentārijs valsts institūciju amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību novērtēšanai	47
3.3. Normatīvo aktu un valsts institūciju lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību operatīvā novērtējuma modelis.....	49
Nobeigums	52

ANOTĀCIJA

Promocijas darba mērķis ir izstrādāt konceptuālu pieeju efektīvas valsts reģionālās ekonomiskās politikas veidošanai mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā.

Promocijas darbs sastāv no ievada, trim nodaļām, nobeiguma un pielikumiem, kā arī literatūras saraksta.

Pirmajā nodaļā tiek pamatota teorētiskā pieeja mazās uzņēmējdarbības ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanas būtībai, nosacījumiem un faktoriem mūsdienu sociālekonomiskajos apstākļos. Autors ir aplūkojis mazās uzņēmējdarbības attīstību ietekmējošos faktorus, metodoloģiskās pieejas un mazās uzņēmējdarbības ilgtspējīgas attīstības jomā īstenotās politikas efektivitātes novērtēšanas indikatorus.

Otrajā nodaļā ir analizēta starptautiskā pieredze, kas gūta, īstenojot uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstu ekonomisko politiku, balstoties uz ekonomiskās analīzes, identificētas mazās uzņēmējdarbības ilgtspējīgas attīstības tendences un problēmas Baltijas valstīs un Maskavas aglomerācijā. Izmantojot matemātiskās modelēšanas instrumentāriju, ir novērtēta mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās valsts politikas rezultativitāte Maskavas aglomerācijā.

Trešajā nodaļā ir iezīmēti virzieni, kādos nepieciešams palielāt reģionālās ekonomiskās politikas efektivitāti, lai veicinātu mazās uzņēmējdarbības attīstību. Ir izstrādāts mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionos ietekmējošo faktoru ekonomiski matemātiskais modelis un instrumentārijs šo faktoru ietekmes uz uzņēmējdarbības ilgtspējīgu attīstību novērtēšanai. Lai palielinātu izpildvaras un likumdošanas varas institūciju darba efektivitāti un rezultativitāti reģiona mazās un vidējās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā, par pamatu izmantojot ESAO noteiktos konkurences ietekmēšanas novērtējuma metodoloģijas principus, ir izstrādāti ieteikumi Krievijas Federācijas labāko municipālo prakšu novērtēšanas instrumentārija pilnveidei no to ietekmes uz mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju viedokļa.

Promocijas darba pamatteksts aptver 150 lappuses, tas ir ilustrēts ar 18 attēliem un 10 tabulām. Promocijas darbam ir 15 pielikumi. Bibliogrāfijā ir ietverti 248 avoti.

Atslēgvārdi: reģions, ilgtspējīga attīstība, ekonomiskā izaugsme, mazā un vidējā uzņēmējdarbība, uzņēmējdarbība, valsts atbalsts mazajai uzņēmējdarbībai, Baltijas valstis, Maskavas aglomerācija

IEVADS

Pētījuma tēmas aktualitāte

Aktualitāte izriet no iespējamā ilgspējīgu ekonomisko un sociālo efektu kopuma, kuru rada mazo uzņēmumu darbība, kas savukārt ir tiešā veidā atkarīga no valsts īstenotās politikas uzņēmējdarbības vides veidošanas un attīstības jomā.

Reģionālās politikas pilnveide mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā ne tikai nodrošina reģiona ekonomikas konkurētspēju, bet arī tiešā veidā veicina ANO izvirzīto ilgspējīgas attīstības mērķu sasniegšanu¹.

Mazā uzņēmējdarbība² var palīdzēt nodrošināt valsts ekonomikas stabilitāti, ņemot vērā ievērojamo īpatsvaru IKP (iekšzemes kopproduktā), ko veido šādu uzņēmumu kopums, pateicoties visas grupas (nevis atsevišķi aplūkojama subjekta) augstajam izdzīvošanas spējas līmenim, kalpot kā mehānisms jaunu projektu darbības jomas paplašināšanai, aprobācijai vai komercializācijai, kas darbojas kā papildu faktors, kas mazina dibinātāja riskus.

Maskavas aglomerācijā īstenotās ekonomiskās politikas mazās uzņēmējdarbības jomā pilnveides uzdevumu risināšana ir atzīta par prioritāru arī izstrādājamajos reģionālā līmeņa stratēģiskās plānošanas programmdokumentos. Šī problemātika atspoguļojas virknē Krievijas Federācijas valdības likumdošanas aktu, tostarp veicamās administratīvās reformas ietvaros, kas vērsti uz labāko stratēģisko risinājumu meklēšanu mazās uzņēmējdarbības attīstīšanai, konkurences veicināšanai un investīciju klimata uzlabošanai un labākās prakses ieviešanu šajos virzienos KF subjektos, kā arī nacionālā projekta „Mazā un vidējā uzņēmējdarbība un individuālās uzņēmējdarbības iniciatīvas atbalstīšana” ietvaros³.

Izšķirošs priekšnoteikums uzņēmējdarbības attīstībai kopumā ir valsts regulējuma un pārvaldības efektivitāte ekonomikas jomā. Atbilstīgi ilgspējīgas attīstības mērķiem uzņēmējdarbībai ir jābalstās uz kvalitatīvas infrastruktūras un normatīvās bāzes, kas veido labvēlīgu vidi privātās uzņēmējdarbības iniciatīvas īstenošanai, ekonomiskā potenciāla uzkrāšanai un izmantošanai sabiedrības labā⁴.

Pieejā, kādu KF valdība izmanto mazās uzņēmējdarbības veicināšanai pašlaik īstenojamās ekonomiskās politikas ietvaros, ir visai plaša, tomēr par spīti pielietojamo metožu pārplūstībai, mērķis, kas saistīts ar Krievijas reģionu sociālekonomiskās attīstības disproporciju pārvarēšanu, joprojām ir palicis nesasniedzams.

Krievijas Federācijā trūkst konstruktīvas sistēmas, kas ļautu visos varas līmeņos veikt saskaņotu un koordinētu darbību, kas vērsta uz vienotu rezultātu, un bieži vien veidojas disonanse starp federālo un reģionālo ekonomisko stratēģiju īstenošanas laika ietvariem. Šajā ziņā ir jābalstās uz Eiropas Savienības pieredzes, kas saistīta ar konkurētspējīgas un

¹ ANO oficiālā tīmekļvietne. Ilgtspējīgas attīstības mērķi, pieejams: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/> [Skatīts 20.02.2019.]

² Šajā promocijas darbā jēdzieni „mazā uzņēmējdarbība”, „mazie uzņēmumi” un „mazās uzņēmējdarbības formas” tiek lietoti kā līdzvērtīgi sinonīmi, lai apzīmētu visus dažādās valstīs pastāvošo nelielo uzņēmumu veidus, kuriem ir paredzētas priekšrocības valsts atbalsta sistēmas ietvaros vai kuri gadījumā, ja tādas sistēmas nav, atbilst Eiropas Savienībā un Krievijas Federācijā izmantojamajiem iedalījuma kritērijiem.

³ Nacionālais projekts „Mazā un vidējā uzņēmējdarbība un individuālās uzņēmējdarbības atbalstīšana”, pieejams: <http://government.ru/rugovclassifier/864/events/> [Skatīts 11.04.2019.]

⁴ ANO oficiālā tīmekļvietne. Ilgtspējīgas attīstības mērķi, pieejams: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/economic-growth/> [Skatīts 20.02.2019.]

dinamiskas ekonomikas veidošanu, īstenojot pētniecības un inovāciju ietvarprogrammas „Apvārsnis 2020” (2014.-2020. g.) un „Apvārsnis Eiropa” (2021.-2027. g.)⁵.

Izstrādājot valsts atbalsta pasākumus mazajai uzņēmējdarbībai, jāņem vērā faktori, kuriem ir būtiska ietekme gan uz jaunu mazo uzņēmumu rašanās procesu, gan to dzīvesciklu. Patlaban pastāv virkne dažādu mazās uzņēmējdarbības attīstības izpētei izmantojamu ekonomisko un matemātisko metožu un modeļu, kas ļauj identificēt tā vai cita reģionālās ekonomikas segmenta funkcionēšanas īpatnības un prognozēt, kāda būs tās izmaiņu dinamika nākotnē, mainoties noteiktiem parametriem. Tomēr lielākā daļa pazīstamo metožu un modeļu neiekļauj analizē no aktuālās valsts politikas izrietošos faktorus un ne vienmēr ļauj noteikt sakarību rašanās iemeslus, kā rezultātā izpaliek iespēja atrast tādus pārvaldības iedarbības instrumentus, kas nodrošinātu visefektīvāko dinamisko procesu attīstību, un sniegt pamatotus ieteikumus optimālu uzņēmējdarbības attīstības stratēģiju īstenošanai reģionā.

Tādējādi, izvērtējot, kā reģionālās ekonomiskās politikas faktori un īpatnības mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā ietekmē reģiona ekonomisko izaugsmi sankciju politikas apstākļos, modeļu un instrumentu izstrāde tās veicināšanai ir aktuāls uzdevums KF Maskavas aglomerācijas reģionālās attīstības teorijā un praksē.

Pētījuma tēmas zinātniskās izstrādātības pakāpe

Zinātniskais pamatojums mazās uzņēmējdarbības kā prioritāra reģionālo sociālekonomisko sistēmu ekonomiskās attīstības faktora izcelšanai ir izklāstīts Z. Aksa, P. Areniusa, E. Austera, E. Autio, V. Baumola, D. Bērča, Č. Brauna, H. Vallēnusa, Dž. Hamiltona, D. Johansona, A. Kūpera, J. Lenera, Dž. Medofa, K. Motohaši, D. Odreča, H. Oldriča, D. Storiņa, M. Henreksona, N. Šarmas⁶ pētījumos un izstrādēs.

Ekonomiskās attīstības likumsakarības ilgtermiņā un tās viļņveida raksturu savos darbos ir pētījuši tādi ārvalstu zinātnieki kā K. Žiglārs, Dž. Kitčins, H. Klārks, K. Peresa, V. Rostovs, T. Sakade, M. Hirooka, J. Šumpēters⁷, kā arī Krievijas zinātnieki A. Akajevs,

⁵ Eiropas Komisija, pieejams: https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme_en#proposals [Skatīts 20.02.2019.]

⁶ Acs Z., Audretsch D. Innovation in Large and Small Firms: An Empirical Analysis // American Economic Review, 1988, Vol. 78, No 4, pp. 678-690.; Brown Ch., Hamilton J., Medoff J. Employers Large and Small. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990, 109 p.; Cooper A., Dunkelberg W., Woo C. Entrepreneurs' Perceived Chances for Success // Journal of Business Venturing, 1988, Vol. 3, Issue 2, pp. 97-108.; Cooper A. R&D Is More Efficient in Small Companies // Harvard Business Review, 1964, Vol. 42, No 3, pp. 75-83.; Motohashi K. Innovation and Entrepreneurship: A First Look at the Linkage Data of Japanese Patent and Enterprise Census // Seoul Journal of Economics, 2016, No 1, pp. 69-94.; Henrekson M., Johansson D. Gazelles as Job Creators - A Survey and Interpretation of the Evidence // Research Institute of industrial economics. pieejams: <http://www.ifn.se/Wfiles/wp/wp733.pdf> [Skatīts 20.10.2018.]; Henrekson M., Johansson D. Institutional Effects on the Evolution of the Size Distribution of Firms // Social Science Research Network. pieejams: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=998290 [Skatīts 21.10.2018.]; Sharma N. Management of Innovation in Small and Medium Enterprises in India: Comparison of I.T. and Pharmaceutical Firms // The IUP Journal of Knowledge Management, 2016, Vol. XIV, No 2.

⁷ Juglar, Clément, i.e. Joseph Clément, 1819-1905. Des Crises Commerciales Et De Leur Retour Périodique En France, En Angleterre, Et Aux États-Unis. 2. éd. New York: B. Franklin, 1969. 560 p.; Kitchin J 1923 Cycles and Trends in Economic Factors // Review of Economics and Statistics The MIT Press 5 (1) pp 10-16 doi:10.2307/1927031 JSTOR 1927031; Rostov W. W. Why the Poor Get Richer and the Rich Slow Down: Essays in the Marshallian long period. London : Macmillan, 1980. 376 p.; Perez C. Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of bubbles and Golden Ages. – Cheltenham: Elgar, 2002, 198 p.; Sakade, T. Masaaki Hirooka, Innovation Dynamism and Economic Growth. A Nonlinear Perspective, Edward Elgar, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA, 2006, 448 pages. Evolut Inst Econ Rev 4, 207-212 (2007). <https://doi.org/10.14441/eier.4.207>; Шумпетер, Й.А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер. – Москва: Директ-Медиа, 2007. – 400 с.; Schumpeter J.A. A Theorist's Comment on the Current Business Cycle // Journal of the American Statistical Association, 30:189, 167-168, DOI: 10.1080/01621459.1935.10504150

S. Glazjevs, V. Dementjevs, J. Kablovs, L. Kļimenko, N. Kondratjevs⁸, S. Meņšikovs un M. Tugan-Baranovskis. Inovāciju procesiem mūsdienu ekonomiskajos apstākļos savos darbos ir pievērsušies S. Glazjevs, O. Goļičenko, V. Ivanovs, K.M. Kristensens, B. Kuziks, T. Ļeņonova, V. Polterovičs, I. Frolovs un J. Jakovecs.

Krievijas uzņēmējdarbības attīstības problēmu analīzei ir veltīti S. Avdaševs, A. Aleksandrovas, K. Borisovas, V. Burova, A. Viļenska, L. Giškajevs, A. Grolova, V. Dementjeva, N. Jerifas, D. Ždanova, G. Kleinera, B. Miļnera, V. Polteroviča, J. Sirotas, S. Faļko, A. Čepurenko un A. Judanova darbi.

Uzņēmējdarbības un mazo uzņēmumu lomas, sociālekonomiskās būtības, mūsdienu problēmu un uz ekonomiskās politikas efektivitātes palielināšanu mazās uzņēmējdarbības jomā vērstas valsts politikas īstenošanas izpētei savos darbos ir pievērsušies gan ārvalstu, gan Krievijas zinātnieki: S. Stradiņa, J. Šumpēters, P.F. Drukers, K. Kellijs, Ā. Smits, K. Markss, Ž.B. Sejs, F.A. fon Hajeks, Dž.M. Keinss, R. Kantiltons, I. Kotāne, T. Daņilova, B. Rivža, D. Auerss, R. Remeikiene, L. Rodrigess, H. Pindado, K. Kīzijs, D.R. Gnjavali, D.S. Fogels, J. Buhvalds, A. Viļenskis, A. Gusevs, S. Džonsons, T. Ertmans, Ž. Teorells, D. Lāssens, R. Drago, D.M. Bobica, M. Čufu, V. Ginea, L. Līcīte, A. Muška, L. Paula, D. Popluga, L.A. Urse, L. Urse⁹, A. Aļeksejevs, S. Glagoļevs, V. Gorfinkels, S. Jegorihina, T. Jepifanova, K. Ismagulova, T. Kofanova, V. Krištaļovs, A. Kuročkina, V. Lavrentjevs, M. Lapusta, V. Malačejeva, I. Mišurova, I. Moškins, J. Nesterenko, A. Palagina, T. Patina, T. Punanova, V. Svirčevskis, A. Tararujeva, S. Terebova, V. Uskovs, T. Hnikova u.c.

Aplūkojamajai tēmai veltītu teorētisko un lietišķo pētījumu analīze apliecināja, ka tajos netiek veltīta pienācīga uzmanība mazajai un vidējai uzņēmējdarbībai, ņemot vērā ekonomiskās attīstības ilgtermiņa likumsakarības. Lai izstrādātu efektīvus valsts atbalsta pasākumus, ir nepieciešama izpratne par mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstības cikliskumu garākā viņa fāzēs zinātniski tehniskā progresa ietekmē. Līdztekus tam uzņēmējdarbības attīstības problēmu un ekonomikas attīstības cikliskuma padziļinātā izpēte, ko pēdējo desmitgažu laikā ir veikuši Krievijas zinātnieki, neatceļ nepieciešamību pēc diskusijas par mazās uzņēmējdarbības ieguldījumu Krievijas ekonomikas attīstībā mūsdienu apstākļos.

Neskatoties uz to, ka reģionālās ekonomiskās politikas efektivitātes palielināšanai mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā tiek pievērsta ievērojama uzmanība, jānorāda, ka trūkst universāla, mērogojama instrumentārija tās īstenošanai, precīzas struktūras, uz kuras

⁸ Акаев А.А. Современный финансово-экономический кризис в свете теории инновационно-технологического развития экономики и управления инновационным процессом // Системный мониторинг. Глобальное и региональное развитие. М.: УРСС, 2009. С. 141—162.; Kondratieff, N., & Stolper, W. (1935). The Long Waves in Economic Life // The Review of Economics and Statistics, 17(6), 105-115. doi:10.2307/1928486

⁹ Страдина С.А. Инновационное развитие Латвии: анализ проблем и направлений формирования национальной инновационной политики // Маркетинг и менеджмент инноваций, 2015, No 3. - С.160-171; Peter F. Drucker Managing for Results: Economic Tasks and Risk-Taking Decisions. Butterworth-Heinemann; New edition (1 Jan. 1964), 236 p.; Kotane I. Practice of small and medium-sized enterprise performance evaluation in Latvia // Rezekne Academy of Technologies. May 2016, pieejams: https://www.researchgate.net/publication/303556962_PRACTICE_OF_SMALL_AND_MEDIUM-SIZED_ENTERPRISE_PERFORMANCE_EVALUATION_IN_LATVIA [Skatīts 29.04.2019.]; R.Luis Rodrigues, Julio Pindado, Kevin Keasey The determinants of the costs of financial distress in SMEs // International Small Business Journal 33(8), April 2014, pieejams: https://www.researchgate.net/publication/263918302_International_Small_Business_Journal [Skatīts 12.05.2020.]; Dana Maria Bobiț, Mariana Ciufu, Viorica Ghinea, Lāsma Līcīte, Aina Muška, Līga Paula, Dina Popluga, Lorena-Andreea Urse, Lucian Urse. Entrepreneurship in Rural Areas through the production and exploitation of medicinal and aromatic plants, Riga SIA «Zelta Rudens Printing» 2018. 258 p.; Schumpeter J. A. A Theorist's Comment on the Current Business Cycle // Journal of the American Statistical Association, 30:189, 167-168, DOI: 10.1080/01621459.1935.10504150

balstās uzņēmējdarbības sektora un varasiestāžu savstarpējā sadarbība, kā arī instrumentu īstenoto pasākumu iedarbīguma un rezultativitātes novērtēšanai.

Hipotēze

Faktoru ietekmes situācijas informācijas modelēšanas pieejas kompleksa un sistēmiska izmantošana reģionālo valsts institūciju darbā, īstenojot ekonomisko politiku mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā, ļaus nodrošināt amatpersonu pieņemto lēmumu regulatīvās ietekmes rezultātu prognozēšanas kvalitāti.

Pētījuma mērķis un uzdevumi

Pētījuma mērķis ir izstrādāt konceptuālu pieeju efektīvas valsts reģionālās ekonomiskās politikas veidošanai mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā.

Lai sasniegtu promocijas darba mērķi, bija nepieciešams atrisināt šādus uzdevumus:

1. precizēt jēdzienisko aparātu – jēdzienus „mazā uzņēmējdarbība”, „mazās uzņēmējdarbības attīstība”, „efektivitāte”, „rezultatīvitate”;
2. aplūkot mazās uzņēmējdarbības attīstību ietekmējošos faktorus, metodoloģiskās pieejas un indikatorus uz ilgtspējīgu mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstas ekonomiskās politikas efektivitātes novērtēšanai;
3. analizēt starptautisko un Krievijas ekonomiskās politikas īstenošanas pieredzi mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā, kā arī mazās uzņēmējdarbības attīstības problēmas Baltijas valstīs un Maskavas aglomerācijā;
4. noskaidrot uz mazās uzņēmējdarbības attīstību Maskavas aglomerācijā vērstās ekonomiskās politikas tendences un novērtēt tās īstenošanas rezultātus;
5. izstrādāt mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionos ietekmējošo faktoru ekonomiski matemātisko modeli, identificēt galvenos mazās uzņēmējdarbības attīstības faktorus, kā arī piedāvāt instrumentāriju valsts institūciju amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā novērtēšanai.

Pētījuma objekts

Pētījuma objekts ir Maskavas aglomerācijā un Baltijas valstīs īstenotā ekonomiskā politika mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā.

Pētījuma priekšmets

Pētījuma priekšmets ir organizatoriski ekonomisko un pārvaldības attiecību kopums, kas rodas, īstenojot ekonomisko politiku mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā reģionālā līmenī.

Pētījuma metodes

Pētījuma metodoloģija ietver sistēmisku pieeju problēmu risināšanai, kas nodrošina kvalitatīvo un kvantitatīvo metožu vienotību. Ir izmantotas šādas metodes:

- kvalitatīvā kontentanalīze, monogrāfiskā metode, ko autors izmantoja, lai detalizēti izpētītu pētījuma objektu, balstoties uz plaša zinātniskās literatūras un normatīvi tiesisko avotu klāsta;
- ekonomikas statistiskās izpētes, matemātiskās modelēšanas un faktormodelēšanas, kā arī skaitļošanas eksperimenta metodes. Lai novērtētu Maskavas aglomerācijā mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās ekonomiskās politikas rezultativitāti un mazās uzņēmējdarbības ietekmi uz reģiona ekonomisko izaugsmi, promocijas darba autors izmantoja korelācijas-regresijas analīzi ar galveno komponentu metodi. Modelēšana tika veikta, izmantojot Koba-Duglasa ražošanas funkcijas tipa funkciju, kas kalpoja par pamatu sakarību meklēšanai līdzīgā veidā, taču ar cita veida mainīgajiem (kur

katrs mainīgais ir vai nu makroekonomisks rādītājs, vai arī kādas valsts programmas ietvaros piešķiramā finansējuma apmērs). Aprēķinu veikšanai tika izmantots atbilstīgs programmnodrošinājums (*MS Excel, SPSS Statistics*);

— objektorientētās struktūru un sistēmu modelēšanas metodes, lai izveidotu abstraktus reģionālās ekonomikas informācijas modeļus kā starpdisciplināras pieejas elementus.

Pētījuma teorētiskos un metodoloģiskos pamatus veido ārvalstu un Krievijas zinātnieku darbi, kuros aplūkoti jautājumi, kas saistīti ar valsts politikas mehānismu pilnveidi mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā, institucionālās teorijas pamatnostādņēm, reģionālās attīstības koncepciju, teritoriālo ekonomiku un starpreģionālo sadarbību.

Pētījuma ierobežojumi

Autors pēta Baltijas valstis un Maskavas aglomerāciju. Lai novērtētu uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās valsts politikas efektivitāti Baltijas valstīs un Maskavas aglomerācijā, tika pētīti reģionu makroekonomiskie rādītāji.

Šī promocijas darba izstrādes ietvaros veiktais pētījums balstās uz laika rindu datiem par laikposmu no 2008. līdz 2020. gadam.

Darbā ir analizēti dati, kas atspoguļo mazās uzņēmējdarbības attīstību Latvijas Republikā, Igaunijas Republikā, Lietuvas Republikā un Krievijas Federācijas galvaspilsētā Maskavā un ir publiski pieejami tīmeklī. Informācijas ieguvei tika izmantotas Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes, Lietuvas Statistikas departamenta, Igaunijas Statistikas biroja, Eiropas Komisijas, Pasaules Bankas, Pasaules ekonomikas perspektīvu pārskata (*World Economic Outlook*), *Euromonitor*, Krievijas Federācijas Ekonomiskās attīstības ministrijas, Krievijas Federācijas Federālā Valsts statistikas dienesta, Krievijas Federācijas Federālā Nodokļu dienesta, Maskavas pilsētas Rūpniecības un investīciju politikas departamenta un Maskavas pilsētas Uzņēmējdarbības un inovāciju attīstības departamenta oficiālās tīmekļvietnes, reģionu un municipālo veidojumu oficiālie plašsaziņas līdzekļi, KF subjektu investīciju portāli, kā arī valsts attīstības korporāciju un mazās un vidējās uzņēmējdarbības asociāciju portāli.

Mazās un vidējās uzņēmējdarbības ietekmes uz KF Maskavas aglomerācijas attīstību ekonomiskā analīze tika veikta, balstoties uz datiem par laikposmu no 2010. gada janvāra līdz 2019. gada decembrim.

Pētījuma laika un reģionālā struktūra

Šī promocijas darba ietvaros veiktais pētījums tika izstrādāts, balstoties uz Latvijas Republikas, Igaunijas Republikas, Lietuvas Republikas un Krievijas Federācijas galvaspilsētas Maskavas statistiskās analīzes datiem. Padziļinātai analīzei tika pakļauti ekonomiskās attīstības rādītāji par laikposmu no 2010. līdz 2019. gadam. Īpašos aprēķinos, kas bija nepieciešami starp mainīgajiem pastāvošās korelācijas-regresijas analīzei, lai novērtētu uz mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību Maskavas aglomerācijā vērsto valsts ekonomiskās politikas pasākumu rezultativitāti un mazās uzņēmējdarbības ietekmi uz reģiona ekonomisko izaugsmi, ir atspoguļoti dati par laikposmu no 2010. līdz 2020. gadam.

Pētījuma zinātniskā novitāte

Pētījuma gaitā izdarītie secinājumi un izstrādātie ieteikumi veido noteiktu ieguldījumu valsts regulējuma pilnveidē, kas vērsta uz mazās uzņēmējdarbības atbalstu un attīstības veicināšanu. Darba novitāte ir tāda, ka tajā ir:

1. precizēts jēdzieniskais aparāts, kā ietvaros autors konkretizē tādus jēdzienus kā „mazā uzņēmējdarbība”, „mazās uzņēmējdarbības attīstība”, „efektivitāte”, „rezultatīvitate”

un „faktors” un izsmeloši izskaidro faktoru ietekmes uz sociālekonomiskajiem procesiem mehānismu, kā arī ar šiem jēdzieniem saistītos terminus;

2. piedāvāta informācijas un matemātiskā pieeja mazās uzņēmējdarbības attīstības faktormodelēšanai;

3. izstrādāts modelis, kas aptver ārējos un iekšējos faktorus, kuriem ir kompleksa ietekme uz mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā;

4. aprakstīti piemēri, kā valsts institūcijas var izmantot situācijas informācijas modelēšanu, lai risinātu lietišķus mazās uzņēmējdarbības attīstības uzdevumus;

5. izstrādāts instrumentārijs valsts institūciju amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību novērtēšanai, kura pamatā ir ESAO noteiktie konkurences ietekmēšanas novērtējuma metodoloģijas principi, ko autors ir adaptējis un papildinājis saskaņā ar pētījuma uzdevumiem.

Pētījuma rezultātu praktiskā nozīme

Promocijas darba galvenās teorētiskās nostādnes un mazās uzņēmējdarbības atbalsta pasākumu efektivitātes ekonomiskās analīzes rezultāti padziļina un papildina līdzšinējos pētījumus, kuru uzmanības centrā ir problemātika, kas saistīta ar valsts īstenotajiem mazās uzņēmējdarbības attīstības pārvaldības pasākumiem reģiona sociālekonomiskās attīstības mērķu īstenošanas kontekstā, un var tikt izmantoti augstākās izglītības jomā, tostarp tādu disciplīnu apguvē kā reģionālā ekonomika, reģionālās finanses, uzņēmējdarbības pamati, projektu vadība valsts sektorā u.c.

Autora ierosinājumu un ieteikumu īstenošana ļaus palielināt uz mazās uzņēmējdarbības attīstību Maskavas aglomerācijā vērstās ekonomiskās politikas efektivitāti un stiprināt mazās uzņēmējdarbības ietekmi uz ilgtspējīgu reģiona ekonomikas attīstību. Iegūtos rezultātus var izmantot reģionālās un municipālās varasiestādes, lai izstrādātu reģionu ilgtspējīgas attīstības koncepcijas, stratēģijas un programmas un mazās uzņēmējdarbības attīstības stratēģijas kompleksu ekonomisku programmu un projektu īstenošanas ietvaros.

Pateicoties izstrādātā modeļa īstenošanas variatīvitumam un pielāgojamībai dažādiem ārējiem apstākļiem, tā izmantošanas iespējas neaprobežojas ar konkrētu teritoriju (proti, to iespējams izmantot gan Latvijas Republikā, gan jebkurā Krievijas Federācijas subjektā, tostarp atsevišķos to teritoriālajos vai ekonomiskajos reģionos).

Pētījuma rezultāti

1. Darbā ir analizēti dažādi ekonomiskās politikas modeļi mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā, noskaidrotas metodes un mehānismi uzņēmējdarbības ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai ES valstīs un Krievijas Federācijā un apzinātas iespējas to pielāgošanai un izmantošanai Krievijas reģionu ekonomiskās politikas ietvaros mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā.

2. Autors ir analizējis Maskavas aglomerācijā mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā īstenotās ekonomiskās politikas efektivitāti un īpatnības laikposmā no 2010. līdz 2020. gadam, kā arī galvenās barjeras, kas kavē mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā un negatīvi ietekmē aglomerācijas ekonomisko izaugsmi.

3. Ir izstrādāts mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionos ietekmējošo faktoru ekonomiski matemātiskais modelis un identificēti galvenie faktori, kuriem ir izšķiroša nozīme mazo uzņēmumu attīstībā.

4. Ir izstrādāts instrumentārijs amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā novērtēšanai, kura svarīgākais uzdevums ir identificēt nelabvēlīgas ietekmes risku esamību un koriģēt pieņemamā lēmuma formu reģionālo valsts pārvaldes institūciju līmenī gadījumā, ja ir nepieciešams novērst šos riskus vai samazināt to negatīvās sekas. Piedāvātā instrumentārija pamatā ir ESAO noteiktie konkurences ietekmēšanas novērtējuma metodoloģijas principi.

5. Uz izstrādātā amatpersonu lēmumu ietekmes uz reģiona mazās uzņēmējdarbības attīstību novērtēšanas instrumentācija pamata ir novērtētas labākās municipālās prakses mazās un vidējās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā, kas atspoguļotas Krievijas Federācijas Stratēģisko iniciatīvu aģentūras tāda paša nosaukuma Atlantā.

Aizstāvēšanai izvirzītās tēzes

1. Kombinēta pieeja „mazajā uzņēmējdarbībā” iekļaujamo uzņēmumu kategoriju noteikšanai pieļauj lielu kritēriju elastīgumu, kas var labvēlīgi ietekmēt atbalsta programmu efektivitāti.

2. Mazās uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai ir divi savstarpēji saistīti virzieni: labvēlīgas ārējās vides radīšana (ar tiesiskās un nodokļu bāzes reformu palīdzību) un valsts pārvaldes sistēmas pilnveide, nodrošinot iekšējās vides faktoru efektīvu pielāgošanu ārējās vides izmaiņām.

3. Izstrādājot valsts programmas reģionālās mazās uzņēmējdarbības atbalstam un attīstībai, jāņem vērā vismaz 80 kompleksu faktoru, kas ir pierādīts ar korelācijas-regresijas analīzi.

4. Mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionos ietekmējošo faktoru modelis, kas veidots uz situācijas informācijas modelēšanas pieejas pamata, ļaus valsts varas institūcijām efektīvi risināt ar reģionu mazās uzņēmējdarbības attīstību saistītos jautājumus.

5. Izmantojot normatīvo aktu un valsts institūciju lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā operatīvā novērtējuma modeli, tiks nodrošināta amatpersonu pieņemamo lēmumu regulatīvās ietekmes prognozēšanas kvalitāte, īstenojot ekonomisko politiku mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā.

Rezultātu aprobācija

Pētījuma teorētiskās un praktiskās nostādnes ir atspoguļotas 15 zinātnisku rakstu publikācijās zinātniskajos žurnālos (no tām 4 publikācijas – žurnālos, kas tiek indeksēti datubāzēs *WoS*, *Scopus*, *ERIH*), kā arī starptautiskās zinātniski praktiskajās konferencēs un kongresos, tostarp XIX Viskrievijas simpozijā „Stratēģiskā plānošana un uzņēmumu attīstība”, Centrālais ekonomikas un matemātikas institūts, (Maskava, Krievija, 2018); VII Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē „Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas”, Baltijas Starptautiskā akadēmija (Rīga, Latvija, 2018); IX Starptautiskajā jauno pētnieku un studentu zinātniski praktiskajā konferencē „Izaicinājumu un iespēju laiks: problēmas, risinājumi, perspektīvas”, Baltijas Starptautiskā akadēmija (Rīga, Latvija 2019); XXII Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē „Nodokļi: teorija un prakse” (akadēmija STING, Brno, Čehija, 2019); VII Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē „Vadībizinātnes mūsdienu pasaulē”, Krievijas Federācijas valdības Finanšu institūts (Maskava, Krievija, 2019); VIII Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē „Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas”, Baltijas Starptautiskā akadēmija, Daugavpils universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, Sedlces Dabaszinātņu un humanitāro zinātņu universitātes (Rīga, Latvija, 2019); Viskrievijas zinātniski praktiskajā konferencē „Uzņēmējdarbības stratēģijas un to internacionalizācija”, Krievijas Federācijas valdības Finanšu institūts (Maskava, Krievija, 2020); Starptautiskajā jubilejas zinātniskajā konferencē, Nacionālā un pasaules ekonomikas universitāte /UNWE/ (Sofija, Bulgārija, 2020); XIV Starptautiskajā zinātniski praktiskajā konferencē „Zinātne un prakse: aktuālās problēmas un perspektīvas”, Lietuvas Sporta universitāte un Marijampoles koledžas Biznesa un tehnoloģiju fakultāte (Kauņa, Lietuva, 2020).

Iegūtie rezultāti ir izmantoti par pamatu pētījumam, kas veikts, izstrādājot autora monogrāfiju „Valsts pakalpojumu kvalitātes uzlabošana mazās un vidējās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā, kā piemēru aplūkojot Maskavu” (Maskava, Krievija, 2019).

Autora personīgais ieguldījums

Visus promocijas darbā izklāstītos zinātniskos rezultātus autors ir ieguvis pats. No publicētajiem zinātniskajiem darbiem, kas izstrādāti līdzautora statusā, ir izmantotas tikai idejas, aprēķini un nostādnes, kas ir autora personīgā darba rezultāts un veido viņa individuālo ieguldījumu.

Promocijas darba struktūra

Pētījuma mērķis un uzdevumi nosaka promocijas darba struktūru, kas sastāv no ievada, trim nodaļām un nobeiguma, kā arī izmantoto avotu saraksta un pielikumiem. Darba kopējais apjoms ir 159 lappuses, tajā ir 18 attēli un 10 tabulu, tam ir 15 pielikumu.

Ievadā ir atspoguļota pētījuma aktualitāte, noteikts tā mērķis un noformulēti uzdevumi, priekšmets un objekts, izvirzīta hipotēze, kā arī pamatota pētījuma zinātniskā novitāte un tā rezultātu praktiskā nozīme.

1. nodaļā „Uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās reģionālās ekonomiskās politikas efektivitātes teorētiskie un metodoloģiskie aspekti” tiek pamatota teorētiskā pieeja mazās uzņēmējdarbības attīstības būtībai, nosacījumiem un faktoriem, analizētas metodoloģiskās pieejas un indikatori mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās politikas efektivitātes novērtēšanai, ņemot vērā Krievijas un ārvalstu pieredzi.

2. nodaļā „Ekonomiskā politika mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā pasaules ekonomikā” ar ekonomiskās analīzes palīdzību ir identificētas Baltijas valstu un Maskavas aglomerācijas reģionālās attīstības tendences. Lai novērtētu valsts īstenoto mazās uzņēmējdarbības attīstības veicināšanas pasākumu rezultativitāti Maskavas aglomerācijā, ir analizēti mazo un vidējo uzņēmumu atbalsta pasākumi, kas budžeta un ārpusbudžeta programmu ietvaros laikposmā no 2010. līdz 2020. gadam īstenoti Maskavā. Izmantojot matemātiskās modelēšanas instrumentāriju, ir noskaidrotas korelācijas sakarības starp finansējuma apmēru un mērķparametriem, izveidota šo mērķparametru savstarpējās korelācijas matrica, kā arī aprēķināta katra mērķparametra regresija tā prognozēšanai, vadoties pēc finansējuma apmēra, kā arī virknes mikroekonomisko rādītāju.

3. nodaļā „Reģionālās politikas efektivitātes palielināšanas virzieni mazās uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai Maskavas aglomerācijā” ir izstrādāts faktormodelis, kas ietver iekšējos un ārējos faktorus, kuriem ir kompleksa ietekme uz mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā. Ir atspoguļoti piemēri, kā valsts institūcijas var izmantot situācijas informācijas modelēšanu, lai risinātu lietišķus mazās uzņēmējdarbības attīstības uzdevumus. Autors ir izstrādājis instrumentāriju valsts institūciju amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību novērtēšanai, kura pamatā ir ESAO noteiktie konkurences ietekmēšanas novērtējuma metodoloģijas principi, ko autors ir adaptējis un papildinājis saskaņā ar pētījuma uzdevumiem.

Nobeigumā ir noformulēti secinājumi un ieteikumi, kas balstās uz veiktā pētījuma rezultātiem.

1. UZ MAZĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBU VĒRSTĀS REĢIONĀLĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS EFEKTIVITĀTES TEORĒTISKIE UN METODOLOĢISKIE ASPEKTI

Pirmā nodaļa sastāv no 3 sadaļām, tajā ir 35 lappuses un 1 tabula.

1.1. Mazās uzņēmējdarbības attīstības teorētiskie aspekti

Salīdzinājumā ar vidējiem un lieliem uzņēmumiem tieši mazā uzņēmējdarbība visvairāk ietekmē ekonomikas struktūras diversifikāciju un tās efektivitātes palielināšanu reģionos, esošo resursu efektīvu izmantošanu, patērētāju pieprasījuma apmierināšanas līmeni, kā arī reģiona infrastruktūras veidošanās procesus un uzturēšanas kvalitāti.

Lai precizētu uzņēmējdarbības būtību, promocijas darba autors uz retrospektīvas analīzes pamata analizēja un apkopoja R. Kantiljona, A.R.Ž Trigo, D. Rikardo, Ā. Smita, Ž.B. Seja, A. Māršala, F.A. Volkera, T.B. Veblena, M. Vēbera, L.H. fon Mīzesa, Dž.M. Keinsa, F.A. fon Hajeka, P.F. Drukera, D.K. Makklelanda, R. Vernona un I.M. Kircnera¹⁰ darbos paustos teorētiskos uzskatus par uzņēmējdarbības jēdzienu un būtību. Izpētīto pieeju apkopšanas rezultāti ļauj identificēt uzņēmējdarbībai piemītošās īpatnības un definēt uzņēmēja galveno uzdevumu – organizācijas vadīšanu, kas ietver resursu racionālu un

¹⁰ Richard Cantillon. Essai sur la nature du commerce en général. – À propos de Wikisource. – 2003-2014. pieejams: http://fr.wikisource.org/wiki/Essai_sur_la_nature_du_commerce_en_g%C3%A9n%C3%A9ral [Skatīts 11.10.2020.]; Тюрго Анн Робер Жак. Размышления о создании и распределении богатств. – Издательство «Манн, Иванов и Фербер». – 2004-2014. pieejams: http://www.mann-ivanov-ferber.ru/assets/files/bookparts/finansisty_kotorye_izmenili_mir/Finansisty_2.pdf [Skatīts 11.10.2020.]; Рикардо Давид. Сочинения. – Публичная библиотека. 1998-2014, pieejams: http://publ.lib.ru/ARCHIVES/R/RIKARDO_David/_Rikardo_D..html#001 [Skatīts 10.10.2020.]; Смит Адам. Исследование о природе и причинах богатства народов. – Библиотека экономической и деловой литературы. – 2000-2014, pieejams: <http://ek-lit.narod.ru/smitsod.htm> [Skatīts 12.10.2020.]; Сэй Жан Батист. Трактат по политической экономии. – Библиотека экономической и деловой литературы. – 2000-2014, pieejams: <http://ek-lit.narod.ru/saysod.htm> [Skatīts 10.10.2020.]; Маршалл А. Принципы политической экономии: монография. Москва: Директ-Медиа, 2012, 2127 с.; Уокер Фрэнсис Амаца. Деньги. – PrivacyPolicies.Sedo. – 2014, pieejams: <http://moflat.ru/lib/money.pdf> [Skatīts 23.09.2020.]; Веблен Торстейн. Теория праздного класса: экономическое исследование институций. – ИАА Центр гуманитарных технологий. Экспертно-аналитический портал. 2002-2014, pieejams: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5890> [Skatīts 25.09.2020.]; Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. Цифровая библиотека по философии. 2001-2012, pieejams: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000297/index.shtml> [Skatīts 22.09.2020.]; Мизес Л. Человеческая деятельность. – ЛитМир: Электронная библиотека. 2014, pieejams: <http://www.litmir.net/br/?b=145925&p=1>. [Skatīts 27.09.2020.]; Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег. – Библиотека экономической и деловой литературы. – 2002-2014, pieejams: <http://ek-lit.narod.ru/keynsod.htm> [Skatīts 27.09.2020.]; Хайек Фридрих А. Частные деньги. – Московский Либертариум. – 1994-2014, pieejams: http://www.libertarium.ru/l_lib_prmoney [Skatīts 29.09.2020.]; Друкер Питер. Эффективное управление. – Альфа-омега Консалтинговая группа. – 2013-2014, pieejams: <http://www.alfaomega.org.ua/images/files/pyter-druker-yeffektivnoe-upravlenye.pdf> [Skatīts 30.09.2020.]; МакКелланд Д. Достигательное общество. – Тюменский государственный нефтегазовый университет. – Научно-исследовательский институт прикладной этики. – Ведомости. – 2000. – №16. – Университет в XXI веке. – 2000-2014. pieejams: http://www.tsogu.ru/media/files/2011/11_15/vedomosti-16.pdf [Skatīts 30.09.2019.]; Вернон Раймонд. Гипотеза продуктового цикла в новом международном окружении. – Институт «Экономическая школа» Национального исследовательского университета – Высшей школы экономики. – 2014. pieejams: http://www.seinstitute.ru/Files/Veh6-32_Vernon.pdf [Skatīts 30.09.2019.]; Кирцнер Израэл М. Конкуренция и предпринимательство. – Московский Либертариум. – 1994-2014. pieejams: http://www.libertarium.ru/lib_competition [Skatīts 30.09.2019.]

efektīvu izmantošanu, saimnieciskās darbības procesu organizēšanu, balstoties uz inovācijām, kā arī uzņemoties ar uzņēmējdarbību saistītos riskus un atbildību par īstenotās darbības galarezultātiem.

Mūsdienu pieeja mazās uzņēmējdarbības jēdziena definīcijai izceļas ar viedokļu, pazīmju, raksturojumu un kritēriju daudzveidību, kas rada zināmas grūtības izveidot viengabalainu, koncentrētu mazās uzņēmējdarbības definīciju. Vairumā gadījumu jēdziens ir atkarīgs no uzņēmējdarbības mērķa, savukārt mūsdienu ekonomistiem un pētniekiem joprojām ir aktuāla diskusija par kategorijas „mazā uzņēmējdarbība” definīciju, kurai gan ārvalstīs, gan Krievijā ir vairāki traktējumi ar atšķirīgu zinātniskās, normatīvi tiesiskās un komerciālās pieejas saturu.

Vispārīgā gadījumā attīstību mazās uzņēmējdarbības jomā vienmēr raksturo tās kopējā ietekme uz ekonomiskajiem procesiem, savukārt atsevišķi aplūkojama mazā uzņēmuma attīstību – tā darbības mērogu izmaiņas. Šāds arhetips ir izveidojies vēsturiski un pat sadzīvē, vērtējot kādas organizācijas darbību, par tās veiksmīgumu tiek spriests, vadoties pēc priekšstatiem par ražošanas apjomu, finanšu ieguvumiem un sociālo ietekmi.

Promocijas darba autora ieskatā ar mazās uzņēmējdarbības attīstību būtu jāsaprot daudzus aspektus aptverošs (daudzdimensionāls) un vadāms process, kas vērsts uz kvantitatīvām izmaiņām (piemēram, ekonomisko rādītāju pieaugumu vai kritumu) vai kvalitatīvām izmaiņām (piemēram, struktūras un satura pārveidi, jaunu īpašību iegūšanu), kuru rezultāts kalpo noteikta mērķa vai mērķu sistēmas īstenošanai.

Mazās uzņēmējdarbības attīstība ir jāuzlūko kā process, kas ir vērsts ekonomisko izaugsmi, kura ir viens no tā faktoriem, un balstās uz katra aplūkojamās uzņēmumu grupas dalībnieka attīstības. Tādējādi nelielajai uzņēmējdarbībai no valsts viedokļa izteikti svarīga paliek nevis dabīgā atlase, piedaloties saspringtā konkurences cīņā, bet mērena balansēšana starp konkurenci un organizāciju sadarbošanos, meklējot līdzsvarotus tirgus stāvokļus.

Uzņēmuma darbinieku skaita palielināšanās un ienākumu pieaugums ne vienmēr ir mazā uzņēmuma ilgtspējīgas attīstības rādītāji, kaut arī noteiktā mērā ir tās sekas vai to raksturo. Šī iemesla dēļ, ja to vai citu izpildvaras institūciju līmenī pastāv nepieciešamība pēc ekonomiskās attīstības pārvaldības, prioritārs uzdevums ir meklēt un analizēt tādas uzņēmumu iekšējos faktorus, kuriem var būt labvēlīga ietekme.

1.2. Mazās uzņēmējdarbības faktori

Reģiona sociālekonomiskās sistēmas izmaiņu paradigma mūsdienās ir „ilgtspējīgas attīstības”¹¹ (angļu val.: *sustainable development*) koncepcija, kurā kā galvenais faktors tiek akcentēta pāreja no mazās uzņēmējdarbības pielāgošanās un izdzīvošanas uz šī ekonomikas sektora atjaunošanu un centieniem panākt un atbalstīt ilgtspējīgu tā attīstību¹². Ekonomiskā pieeja ilgtspējīgas attīstības koncepcijai balstās uz Hiksa-Lindāla teorijas¹³ par maksimālo kopienākuma plūsmu, kādu iespējams sasniegt ar nosacījumu, ka tiek saglabāts vismaz

¹¹ ANO oficiālā tīmekļvietne. Ilgtspējīgas attīstības mērķi, pieejams: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/economic-growth/> [Skatīts 03.02.2020.]

¹² Саенко, И.И. Методология формирования адаптивной инфраструктуры управления и развития малого и среднего бизнеса Краснодарского края: монография / И.И. Саенко, А.А. Тубалец, ФГБОУ ВО "Кубанский государственный аграрный университет имени И.Т. Трубилина". - Краснодар: КубГАУ, 2019. - 182 с.

¹³ Remigijus Čiegis, Ligita Šimanskiene. The concept of sustainable economic development and indicators assessment // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2010. Nr. 21 (2). Research papers. ISSN 1822-6760, pieejams: <http://vadyba.asu.lt/21/34.pdf> [Skatīts 05.02.2020.]

kopējais kapitāls, ar kura palīdzību šis ienākums tiek nodrošināts. Minētajā Hiksa-Lindāla koncepcijā galvenā uzmanība ir vērsta uz sociālās, ekonomiskās un ekoloģiskās komponentes vienādo nozīmību, atkāpjoties no klasiskā priekšstata par patērētāju sabiedrību un priekšplānā izvirzot iespēju saglabāšanu nākamajām paaudzēm.

Mazās uzņēmējdarbības attīstība ekonomikas modernizācijas sistēmā mūsdienu posmā pieprasa mijiedarbību ar citiem institucionāliem pārveidojumiem. Šādi uzņēmumi, kalpodami kā nozīmīgākais ekonomikas strukturizēšanas pamats, var nodrošināt tirgus attiecību subjektu padziļinātu mijiedarbību sabiedrības, valsts un tās reģionālo institūciju attīstības stratēģiskajā plānošanā¹⁴. Saskaņā ar šo loģiku mazie uzņēmumi realizē savu ekonomiskās efektivitātes potenciālu, līdz minimumam samazinot ražošanas zaudējumus un nodrošinot izejvielu pilnīgāku pārstrādi, ņemot vērā konkrētu patērētāju vajadzības.

Liela skaita faktoru identificēšana un uzskaitē dažādu vienkāršu un sarežģītu, tostarp sociālo, sistēmu modelēšanā mūsdienās ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem. Par izšķirošo procesu risinājumu meklēšanā parasti kļūst sistēmas pašreproducēšanās (konservatīvs process), zinātniskie meklējumi koncentrējas ap attīstības pārvaldību (progresīvo procesu), bet faktoranalīze kā daudzdimensiju metode prasa identificēt faktorus un pēc tam tos sadalīt pozitīvajos un negatīvajos, vadoties pēc to ietekmes uz attīstības pārvaldības mērķiem.

Promocijas darba autora ieskatā būtiska daļa no aplūkotajām dažādu pētnieku (R. Remeikienes, R.L. Rodrigesa, H. Pindado, K. Kīzija, J. Diranes, D.R. Gnjavali un D.S. Fogela, A. Šohnehas, V. Teļatņikovas, L. Nasonovas u.c.) pieejām mazās uzņēmējdarbības attīstības faktoru iedalīšanai vai klasifikācijai ir visumā strīdīga un bieži vien aplūko pārāk lielas faktoru grupas vai – gluži pretēji – specificē kādu kritēriju pārāk šauri.

Pirmā tipiskā kļūda, kas tiek pieļauta, veidojot faktoru klasifikatorus, ir to aizstāšana ar kādu līdzīgu cēloņsakarību. Tādējādi tiek izjaukta faktoranalīzes veikšanas loģika.

Kā otra tipiskā kļūda jāmin klasifikācijas nepilnība no procesa viedokļa. Tā kā reālajā pasaulē procesu ietekmē viss faktoru kopums, nevis modelis, kuru ierobežo konkrētās vajadzības, jebkura nepilnīga klasifikācija apgrūtina izpēti.

Trešā tipiskā kļūda ir līdzīgu kritēriju vai vienādas kritēriju secības izmantošana dažādos saistītos klasifikācijas līmeņos.

Balstoties uz veiktās analīzes, promocijas darba autors ir izstrādājis mazās uzņēmējdarbības attīstību ietekmējošo faktoru klasifikāciju, kā arī apkopotu mazās uzņēmējdarbības faktormodeli, vērtējot no tās ilgtspējīgas attīstības viedokļa.

1.3. Metodoloģiskās pieejas un indikatori mazā biznesa attīstības jomā īstenojamās reģionālās ekonomiskās politikas efektivitātes novērtēšanai

Ekonomiskā politika tiek uzskatīta par rezultatīvu un efektīvu tad, ja līdztekus viena tās uzdevuma risināšanai notiek paralēla citu uzdevumu risināšana pēc multiplikatīvā efekta principa. Kā liecina pasaules pieredze, mazā uzņēmējdarbība, pateicoties tās elastīgumam, sekmē intensīvu un efektīvu ekonomikas attīstību un rezultatīvu un efektīvu mazās uzņēmējdarbības attīstību, ko izraisa multiplikatīvais efekts, noved pie reģionu disproporciju izlīdzināšanas. Ņemot vērā šos faktus, aktuāls ir jautājums par mazās uzņēmējdarbības atbalsta programmu rezultatīvātī un efektivitātī.

¹⁴ Козлов, Е.А. Экономические приоритеты развития предпринимательства и малого бизнеса в России / Е. А. Козлов. - Москва: Проспект, 2018. - 122 с.

Promocijas darba autora veiktā zinātnisko avotu (F. Adamana, P. Devaina¹⁵, T. Fullera, P. Morena¹⁶, T. Fullera, P. Morena¹⁷, N. Iljinas¹⁸, M. Vasiļjevas¹⁹ u.c. darbu) analīze liecina, ka patlaban nepastāv vienota metodika uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās valsts politikas efektivitātes kompleksai un sistēmiskai novērtēšanai, taču vienlaikus ir visai sarežģīti noteikt kādu universālu kritēriju šāda novērtējuma veikšanai. Tas rada nepieciešamību aplūkot savstarpēji saistītu atsevišķu, lokālu kritēriju kopumu vai atkarībā no konkrētās situācijas izmantot universālus sistēmanalīzes, funkcionālās analīzes un faktoranalīzes instrumentus.

Pasaules Bankas, Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas, ANO, *Transparency International*, *Human Capital Component*, ESAO, *PricewaterhouseCoopers* un Globālā uzņēmējdarbības monitoringa u.c. izmantoto metodoloģiju analīze u.c. ļauj konstatēt virkni tām piemītošu trūkumu, starp kuriem ir šādi: indeksu aprēķinu necaurspīdīgums un nereproducējamība (piekļuve daļai avotu ir slēgta); daļa piedāvāto metodiku balstās uz subjektīviem ekspertu vērtējumiem, kas palielina reitinga noviržu risku; novērtējuma vienvirsiņums, jo integrālā rādītāja vērtību nosaka tikai viens darbības virziens (vairumā gadījumu – reģiona sociālekonomiskā attīstība), dažu integrālo rādītāju aprēķinā neņemot vērā to svērumu, u.c.

Promocijas darba autora ieskatā, kā piemēru aplūkojot mazās uzņēmējdarbības sektoru, var izšķirt divas valsts īstenotās reģionālās ekonomikas pārvaldības efektivitātes kritēriju grupas (1.1. tabula), kas ļauj gan novērtēt pārvaldāmās sistēmas mērķu sasniegšanas līmeni, gan mainīt pārvaldošās sistēmas funkcionēšanas parametrus, ņemot vērā reģionālo institūciju veiktās pārvaldības darbības rezultātu daudzveidību.

1.1. tabula

Valsts īstenotās reģionālās ekonomikas pārvaldības efektivitātes kritēriju grupas, kā piemēru aplūkojot mazās uzņēmējdarbības sektoru (sastādījis autors)

Kritēriju grupa	Raksturojums
Galarezultāta rādītāji	1) Reģionālās sociālekonomiskās attīstības līmenis (kā piemēru aplūkojot mazo uzņēmējdarbību): - mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu skaits (vienības); - mazajos uzņēmumos nodarbināto īpatsvars reģiona ekonomikā nodarbināto kopējā skaitā, %; - vidējais mazajos uzņēmumos nodarbināto darba algas līmenis, rubļ.; - mazās uzņēmējdarbības subjektu produkcijas / pakalpojumu īpatsvars reģiona kopproduktā, %; - zinātnietilpīgu mazo uzņēmumu īpatsvars mazās uzņēmējdarbības subjektu kopējā skaitā, %; 2) Reģionālā budžeta ienākumu bāzes stāvoklis: - nodokļu ieņēmumu palielināšanās, ko rada mazās uzņēmējdarbības subjektu skaita un mazajos uzņēmumos nodarbināto darba algas pieaugums, %; 3) Reģionālo institūciju novērtējums no uzņēmējdarbības sektora puses:

¹⁵ Adaman F., Devine P. Reconsideration of the Theory of Entrepreneurship: a participatory approach // Review of Political Economy. 2014, vol. 14, no. 3, pp. 229–355. doi:10.1080/09538250220147877

¹⁶ Fuller T., Moran P. Small enterprises as complex adaptive systems: a methodological question? // Entrepreneurship & Regional Development. 2016, no. 13, pp. 47–63. doi:10.1080/089856201750046801.

¹⁷ Fuller T., Moran P. Small enterprises as complex adaptive systems: a methodological question? // Entrepreneurship & Regional Development. 2016, no. 13, pp. 47–63. doi:10.1080/089856201750046801

¹⁸ Ильина Н.П. Методические подходы к оценке эффективности поддержки малого предпринимательства // Российский экономический журнал. 2015. С. 113

¹⁹ Васильева М.В. Оценка эффективности использования государственных средств // Корпоративный менеджмент. 2015. № 4. С. 112

Kritēriju grupa	Raksturojums
	- reģionālo varasiestāžu darbību pozitīvi novērtējušo respondentu īpatsvars, %;
Starprezultātu rādītāji	1) Mazās uzņēmējdarbības subjektu atbalstīšanas pasākumu īstenošanas līmenis: - īstenošanas apmērs salīdzinājumā ar plānu, %; 2) Mazās uzņēmējdarbības subjektu atbalstīšanas pasākumu finansējums no reģionālā budžeta līdzekļiem: - reģionālā budžeta līdzekļu apmērs un īpatsvars, rbl., %; 3) Mazās uzņēmējdarbības subjektu dalība reģionālo varasiestāžu īstenotajās atbalsta programmās: - valsts atbalstu izmantojušo mazās uzņēmējdarbības subjektu īpatsvars, %.

Promocijas darba autors uzskata, ka mazās uzņēmējdarbības „efektivitāte” ir jāaplūko plašā nozīmē (visas valsts, reģionālā un municipālā līmenī) – uzņēmējdarbības ārējās vides sociālo problēmu risināšanas kontekstā un šaurā nozīmē – kā paša uzņēmuma veiktās darbības efektivitāte uzņēmējdarbības iekšējās vides kontekstā (noteikta saimnieciskās darbības veida organizāciju, uzņēmumu līmenī).

Šobrīd ir izveidojušās divas metodoloģiskās pieejas mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās ekonomiskās politikas novērtēšanai.

Pirmā pieeja paredz pārvaldības darbības kopējā galarezultāta novērtēšanu, analizējot, cik efektīvi mazā uzņēmējdarbība ietekmē valsts vai atsevišķu reģionu sociālekonomisko attīstību. Šīs pieejas īstenošanu praksē apgrūtinā tas, ka galarezultātu ietekmē liels skaits citu faktoru un apstākļu, kas nav saistīti ar pašu valsts un municipālo institūciju īstenotās pārvaldības procesu.

Otrā pieeja paredz kvalitātes novērtēšanu ar valsts veiktās pārvaldības darbības organizācijas un valsts un municipālo pakalpojumu sniegšanas mazajiem uzņēmumiem efektivitātes novērtējuma starpniecību, novērtējot valsts politikas efektivitāti no galveno ieinteresēto pušu pozīcijas, kas var būt kā ārēja, tā iekšēja. Šāda pieeja ir lietderīgāka un produktīvāka, jo tā ļauj iegūt informāciju par tiem valsts varas un vietējās pašvaldības institūciju darbības virzieniem, kuros ir nepieciešamas reformas.

Viens no svarīgiem priekšnoteikumiem ekonomiskās politikas uzlabošanai mazās uzņēmējdarbības jomā ir sasniegto rezultātu analīze un korekta / adekvāta to novērtēšanai izmantojamo rādītāju sistēma, no kuras būs atkarīgs uz mazo uzņēmējdarbību attiecošos valsts varasiestāžu pieņemto lēmumu raksturs.

Lielas daļas aplūkoto indikatoru izmantošana uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās ekonomiskās politikas efektivitātes novērtējuma sistēmā joprojām ir strīdīga, bet vairāku sistēmu izmantošana nereti ir pārmērīga no monitoringa izmaksu viedokļa, turklāt negarantē informācijas pilnīgumu un pietiekamību. Sistēmas ar plašu aptvērumu bieži pazaudē rādītāju kopsakarības un sarežģī analīzi. Rangu indikatori daudzos gadījumos nerada iespēju patērētājiem veikt to padziļināti novērtējumu.

Analizējot pastāvošās pieejas mazās uzņēmējdarbības jomā īstenotās ekonomiskās politikas efektivitātes novērtējumam, tika konstatēts, ka atsevišķu rādītāju sistēmas ietvaros ir jāīsteno šādi pamatprincipi:

- novērtējuma kompleksums, kas nodrošina tādu rādītāju izvēli, kuri visbūtiskāk raksturo reģiona sociālekonomisko situāciju;
- rādītāju sistēmas saderība ar esošās statistikas bāzes iespējām;

- maksimāla rezultātu informatīvuma nodrošināšana ar pārvaldības lēmumu pieņemšanu saistītiem mērķiem;
- valsts atbalsta izmaksu un rezultātu raksturojums.

2. EKONOMISKĀ POLITIKA MAZĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBAS JOMĀ PASAULES EKONOMIKĀ

Otrā nodaļa sastāv no 3 sadaļām, tajā ir 45 lappuses, 15 attēli un 9 tabulas.

2.1. Starptautiskā pieredze uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās reģionālās ekonomiskās politikas jomā

Lai izstrādātu virzienus uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās reģionālās politikas efektivitātes palielināšanai Maskavas aglomerācijā, promocijas darba autors veica: starptautiskās pieredzes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās reģionālās ekonomikas jomā analīzi (2.1. sadaļa); Baltijas valstu un Maskavas aglomerācijas mazās uzņēmējdarbības stāvokļa un attīstības problēmu analīzi (2.2. sadaļa); Maskavas aglomerācijā mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās ekonomiskās politikas virzienu analīzi un rezultativitātes novērtējumu (2.3. sadaļa).

Mazās uzņēmējdarbības attīstība ir tiešā veidā atkarīga no sasniegtā ekonomikas koncentrācijas un industrializācijas līmeņa, kā arī mērķiem, kas tiek izvirzīti šim sektoram jaunajos sociālekonomiskajos apstākļos. Mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotajai valsts politikai piemītošās īpatnības ietekmē dažādi faktori: notiekošās globalizācijas nosacījumi; politiskā situācija pasaulē; makroekonomiskā situācija konkrētajā reģionā; valsts iekšējās un ārējās tirdzniecības attiecības; īstenojamās ekonomiskās reformas; kultūras īpatnības; nacionālo interešu aizsardzības un virzīšanas līmenis; valsts inovāciju sistēmas attīstības līmenis.

Valstīs ar attīstītu ekonomiku (Lielbritānijā, Jaunzēlandē, Nīderlandē, Zviedrijā, Dānijā, Šveicē, Norvēģijā u.c.) mazās uzņēmējdarbības sektors veido vairāk nekā 50 % no valsts IKP. ASV, Japānā un Vācijā mazo uzņēmumu īpatsvars pārsniedz 90 % no uzņēmumu kopējā skaita, un mazās uzņēmējdarbības īpatsvars kopējā nodarbinātībā ir lielāks nekā 50 %. Ziemeļamerikā, Dienvidamerikā un vairumā Eiropas valstu mazie un vidējie uzņēmumi veido vairāk nekā pusi no darba tirgus kopējā pieprasījuma. Mazā uzņēmējdarbība valstīs ar attīstītu ekonomiku notiek vidē, kurai ir raksturīgs intensīvs ekonomikas attīstības veids; attīstīta ekonomiskā politika, kuras pamatā ir banku sistēmas, lielākās fondu biržas, progresīvas informācijas tehnoloģijas; liels īpatsvars pasaules kopproduktā – vairāk nekā 54 %, īpatsvars pasaules eksportā vairāk nekā 70 %; sociālekonomiski vienots atražošanās process nacionālo saimniecību ietvaros; augsts ražošanas spēku attīstības līmenis; tiesiskā kultūra un attīstīta tiesu un tiesiskā sistēma, kas nodrošina uzņēmēju un patērētāju tiesību aizsardzību; minimāla valsts iejaukšanās ražošanas, sadales un patēriņa procesā, izņemot situācijas, kad tā ir nepieciešama pilsoņu aizsardzības nolūkā²⁰; augsts labklājības indekss²¹; efektīva kredītu un finanšu sistēma (kredītu un finanšu reitingi kā privātpersonas uzņēmuma, reģiona vai valsts kredītpējas mērs)²²; augsts sociālā progresa indekss, kas atspoguļo pasaules valstu sasniegumus no to sociālās attīstības viedokļa, cita starpā ņemot vērā pilsonisko un politisko tiesību aizsardzības un pašrealizācijas līmeni²³. Jānorāda, ka attīstītajās valstīs ražošanas specializācijas process lielā mērā ir norisinājies, mazajai uzņēmējdarbībai nošķiroties no lielās

²⁰ Heritage Foundation, pieejams: <https://www.heritage.org/> [Skatīts 25.11.2019.]

²¹ Lielbritānijas analītiskais centrs Legatum Institute, pieejams: <https://www.prosperity.com/#/> [Skatīts 22.11.2019.]

²² Starptautiskās aģentūras Moody's, pieejams: <https://www.moodyanalytics.com/regions/europe>; Standard and Poor's, pieejams: https://www.standardandpoors.com/ru_RU/web/guest/home; Fitch Ratings Inc., pieejams: <https://www.fitchratings.com/site/home> [Skatīts 24.11.2019.]

²³ The Social Progress Index, pieejams: <https://www.socialprogress.org/> [Skatīts 12.10.2019.]

un saglabājoties to sadarbībai, savukārt Krievijā transformācijas krīze izraisīja lielo uzņēmumu ražošanas apjomu sarukumu un sadarbības sakaru pārtraukšanu iepriekš vienotajā postpadomju telpā. Vairumā attīstīto ārvalstu lielāko daļu no visām inovācijām, kas paātrina iekšzemes kopprodukta pieaugumu, īsteno tieši mazie uzņēmumi. Tādēļ ir ļoti svarīgi pētīt ekonomikas politikas modeļus, kas attīstītajās valstīs tiek izmantoti mazās uzņēmējdarbības attīstības veicināšanai, lai pielāgotu tos praktiskai izmantošanai Krievijas Federācijas valsts iestāžu darbībā, ņemot vērā valsts sociālekonomiskās īpatnības.

Promocijas darba 6. pielikumā autors ir iekļāvis rezultātus, kas iegūti, analizējot to valstu ekonomisko politiku, kurās ir vislabvēlīgākie priekšnoteikumi mazās uzņēmējdarbības attīstībai (Jaunzēlandes, Singapūras, Dānijas, Honkongas, Dienvidkorejas, Šveices, Gruzijas, Austrālijas, ASV, Ķīnas un Japānas). Valstu datu atlasī noteica šādi kritēriji:

- augstākie IKP rādītāji. Šajā ziņā līderpozīcijas ieņem ASV (20 trilj. USD 2018. gadā, prognoze 2019. gadam: 21 trilj. USD)²⁴. ASV veido aptuveni ceturtdaļu pasaules ekonomikas (24,3 %). Pasaules vadošo ekonomiku raksturo tehnoloģiski attīstīts pakalpojumu sektors, kura īpatsvars kopējā darba vietu skaitā ir aptuveni 80 %. ASV ekonomikā dominē pakalpojumorientēti uzņēmumi, turklāt to skaits vislielākais ir tādās jomās kā tehnoloģijas, finanšu pakalpojumi, veselības aprūpe un mazumtirdzniecība. Otro vietu ieņem Ķīna (14,8 trilj. USD), kas saskaņā ar prognozēm līdz 2030. gadam kļūs par lielāko ekonomiku pasaulē²⁵, bet trešajā vietā ir Japāna (4,9 trilj. USD).

- augstākie uzņēmējdarbības veikšanas viegluma reitingi Pasaules Bankas vērtējumā, kas balstās uz 2018. gada pētījuma rezultātiem. Uzņēmējdarbības veikšanas vieglums nozīmē, ka pastāv labvēlīgi normatīvi tiesiskie priekšnoteikumi vietējo organizāciju izveidei un darbībai. Saskaņā ar ekspertu vērtējumu mazās uzņēmējdarbības attīstībai vislabvēlīgāko priekšnoteikumu reitingā 2019. gadā pirmajās desmit vietās ierindojās Jaunzēlande, Singapūra, Dānija, Honkonga, Dienvidkoreja, Gruzija; Norvēģija, ASV, Lielbritānija un Maķedonija. Krievijas Federācija ieņēma 31. vietu, taču jānorāda, ka 2016. gadā tā bija 40. vietā, bet 2012. gadā – tikai 112. vietā. Vērtējot pēc valsts politikas mīkstināšanas un reformu īstenošanas uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides radīšanai, gada 10 labāko ekonomiku reitingā iekļuva Ķīna, Indija, Azerbaidžāna, Turcija;

- augstākais reitings pēc korupcijas uztveres indeksa 2019. gadā (šajā ziņā līderpozīcijās atrodas Dānija un Jaunzēlande). Krievija ieņem 134. vietu starp 180 valstīm, un ir konstatējams, ka laikposmā no 2015. līdz 2019. gadam korupcijas līmenis ir pieaudzis no 35 līdz 29;

- augstākais reitings pēc ekonomiskās brīvības indeksa. Šajā ziņā 2019. gadā vadošās pozīcijas ieņēma Honkonga, Singapūra, Jaunzēlande, Šveice un Austrālija, kas atzītas par vispievilcīgākajām teritorijām uz planētas uzņēmumu izveidei un darbībai, kurās ir visērtākā un labvēlīgākā vide biznesa uzņēmējdarbības īstenošanai un privāto iniciatīvu un uzņēmējus maksimāli aizsargā likums. Krievija šajā reitingā ir pakāpusies no 107. uz 98. pozīciju un bijusi „valsts ar pārsvarā nebrīvu ekonomiku”. Saskaņā ar ekspertu vērtējumu Krievija ir sasniegusi zināmu progresu, pateicoties situācijas uzlabošanai monetārās politikas un īpašumtiesību jomā²⁶. Vienlaikus valsts pāreju no centralizētas plānveida ekonomikas uz

²⁴ Saskaņā ar Starptautiskā Valūtas fonda un *Focus Economics* prognožu datiem

²⁵ Saskaņā ar *Visual Capitalist* prognožu datiem *Standard Chartered Bank* līdz 2030. gadam, pieejams: <https://www.visualcapitalist.com/> [Skatīts 20.07.2020.]

²⁶ Mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstības Krievijas Federācijā stratēģija laikposmam līdz 2030. gadam, apstiprināta ar Krievijas Federācijas Valdības 2016. gada 2. jūnija Rīkojumu Nr. 1083-p, pieejams: <http://static.government.ru/media/files/jFDd9wbAbApXgEiHNaXHveytq7hfPO96.pdf> [Skatīts 06.05.2020.]; 2007. gada 24. jūlija Federālais likums Nr. 209-FZ „Par mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību Krievijas Federācijā” (jaunākā redakcija), pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52144/ [Skatīts 06.05.2020.]; Krievijas Federācijas Valdības 2005. gada 22. aprīļa Lēmums Nr. 249 „Par mazās

tirgus ekonomiku apgrūtinā politiskā konfrontācija ar Rietumvalstīm. Ekonomikā dominē lieli valsts uzņēmumi un neefektīvs valsts sektors.

Virknes valstu ekonomiskās politikas modeļu analīzes rezultāti liecina, ka attīstīts pircēju pieprasījums, attīstīta tirgus infrastruktūra, stabils tirgus institūciju darbs, finanšu un citu resursu piesaiste, inovatīvs stratēģiju raksturs, valsts pārvaldes institūciju tieša iesaistīšanās uz mazāku saimnieciskās darbības formu veicināšanu vērsta politikas īstenošanā un plašs atbalsta formu spektrs, kas cita starpā ietver inovatīvas mazās uzņēmējdarbības atbalstīšanu, valsts un uzņēmēju interešu sabalansētība, optimālu priekšnoteikumu nodrošināšana uzņēmējdarbībai attīstītajās valstīs ļauj mazajiem uzņēmumiem veiksmīgi darboties un veidot konkurencē balstītas tirgus attiecības.

Šajā kontekstā jānorāda, ka apstākļi, kādos tiek īstenota mazā uzņēmējdarbība Krievijā, ievērojami atšķiras no citām valstīm. Piemēram, nacionālās ekonomikas līmenī tas izpaužas kā augoša ekonomikas monopolizācijas pakāpe, neattīstīta uzņēmējdarbības veikšanai nepieciešamā infrastruktūra un pieredzes trūkums nodokļu politikas regulējošo funkciju piemērošanai. Krievijas uzņēmumi bieži savieno vairākus darbības veidus, to tehniskā un tehnoloģiskā aprīkojuma līmenis nav augsts, tiem ir zems menedžmenta efektivitātes un kvalitātes, uzņēmējdarbības ētikas līmenis utt.

2.2. Mazās uzņēmējdarbības stāvoklis un attīstības problēmas Baltijas valstīs un Maskavas aglomerācijā

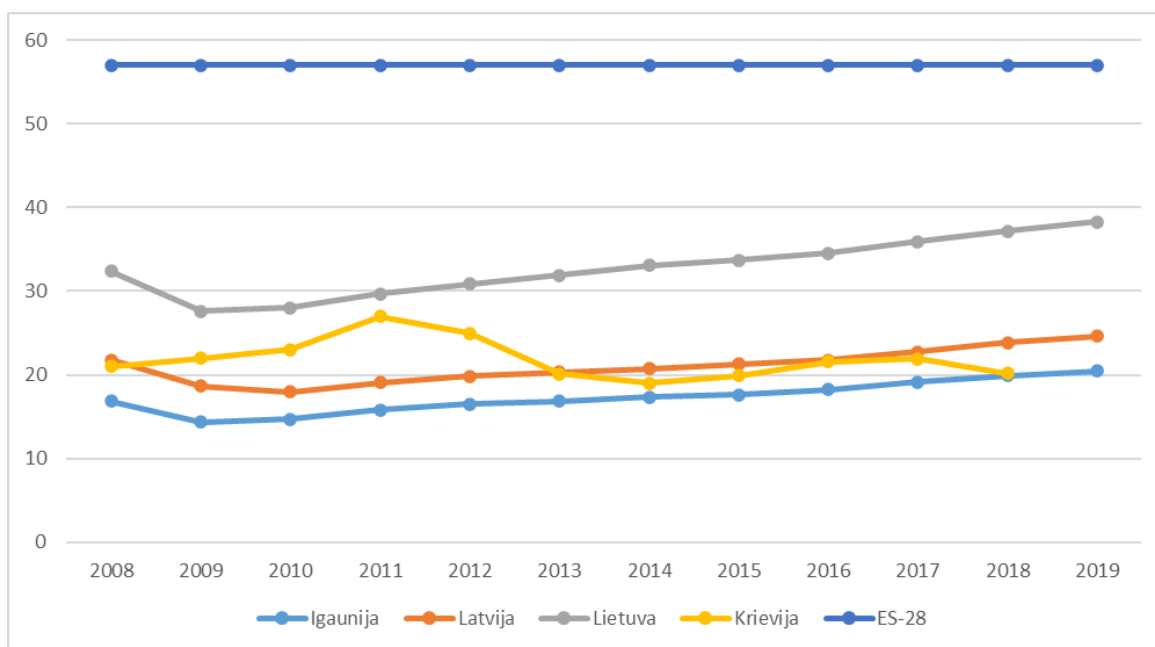
Pirmajās desmitgadēs pēc PSRS sabrukšanas Baltijas valstis (Latvija, Lietuva un Igaunija) piedzīvoja augstu ekonomikas izaugsmes tempu un strauju iekļaušanos pasaules ekonomikā. Tiešā kapitāla ieplūšanu un dažādu veidu palīdzību no Rietumvalstīm veiksmīgi papildināja augsta kvalificēta darbaspēka un kvalitatīvas infrastruktūras esamība. Tirgus reformas veicināja to, ka līdz 2008. gadam Baltijas valstis sasniedza nozīmīgu labklājības līmeņa pieaugumu. No 1995. līdz 2007. gadam Baltijas valstis bija ļoti veiksmīgas ekonomikas transformācijas piemērs: to vidējais ekonomikas izaugsmes temps gadā sasniedza 6-7 %. Desmit gadu laikā pirms 2008. gada krīzes Igaunijas un Lietuvas IKP bija palielinājies 1,9 reizes, bet Latvijas – 2,1 reizi.

Krīzi, kas piemeklēja pasauli 2008.-2009. gadā, visās trijās Baltijas valstīs padziļināja stingrā valūtas politika, un saskaņā ar SVF datiem Latvija lielās recesijas rezultātā piedzīvoja trešo lielāko IKP kritumu pasaulē. Ekonomisko rādītāju kritumu reģionā pavadīja pakāpenisks tranzīta apjomu sarukums, ko izraisīja pieaugušā konkurences ar Somijas un Krievijas ostām. Pavērsiens uz Baltijas valstu ekonomikas atdzīvošanos notika vienlaikus ar šī procesa sākumu visā ES. Taču joprojām ir saglabājušās tādas nopietnas problēmas kā iedzīvotāju novecošana, ievērojama darbaspējīgo iedzīvotāju emigrācija un grūtības atrast jaunus attīstību veicinošus faktorus.

Lietuvas ekonomika pārvarēja pirmskrīzes līmeņa robežu 2013. gadā, un kopumā tās IKP izaugsmes temps laikposmā no 2008. līdz 2019. gadam bija tuvs attiecīgajiem Vācijas un Lielbritānijas rādītājiem. Latvijas un Igaunijas IKP 2019. gada beigās bija augstāks par 2008. gada līmeni, turklāt turpināja augt, taču 2020. gadā izaugsmes tempus negatīvi ietekmēja Covid-19 pandēmija.

uzņēmējdarbības, tostarp zemnieku (fermeru) saimniecību, valsts atbalstam paredzēto federālā budžeta līdzekļu piešķiršanas nosacījumiem un kārtību” (ar grozījumiem un papildinājumiem), pieejams: <http://base.garant.ru/12139803/#ixzz6WdFPzoXj> [Skatīts 13.08.2020.]; Uzņēmējdarbības globālā monitoringa nacionāla atskaite 2018/2019, pieejams: https://gsom.spbu.ru/files/folder_17/otchet_fin_rgb.pdf [Skatīts 06.05.2020.]

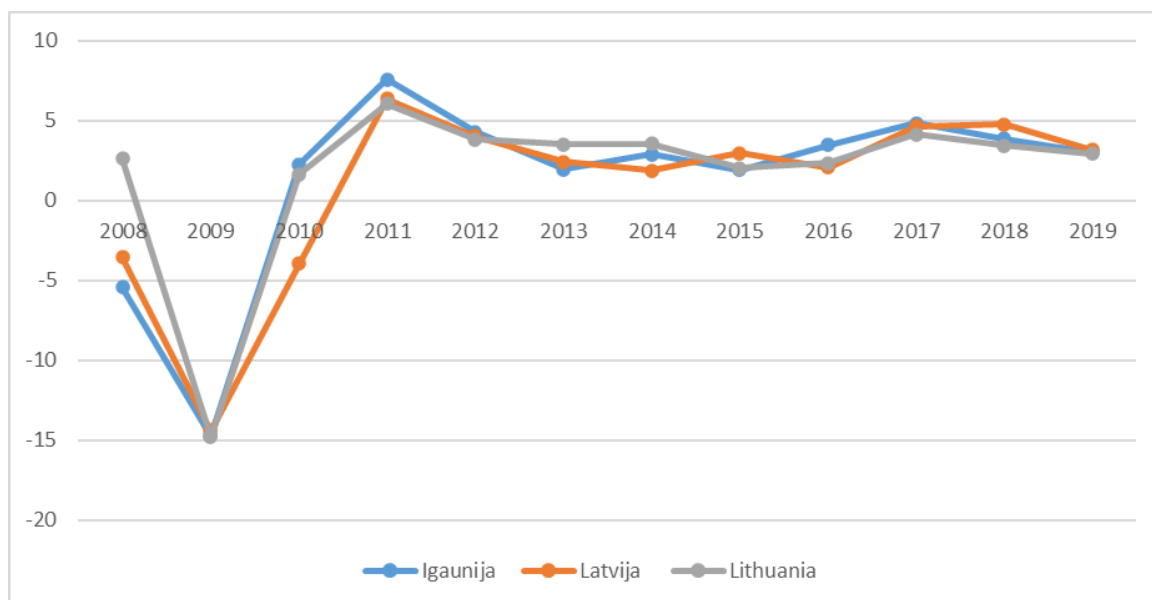
Baltijas valstu, Krievijas un ES-28 IKP dinamika atspoguļota 2.1. un 2.2. attēlā.

2.1. attēls. Iekšzemes kopprodukts, salīdzināmās cenas (mljrd. EUR)*

* Sastādījis autors, balstoties uz *World Economic Outlook (WEO)*

Kopumā mazo un vidējo uzņēmumu īpatsvars dažādu Eiropas Savienības valstu IKP svārstās no 40 līdz 80 %, un ES MVU nodrošina vidēji 57 % no visu uzņēmumu bruto pievienotās vērtības.

2.2. attēls. Iekšzemes kopprodukts, salīdzināmās cenas (procentuālās izmaiņas)*

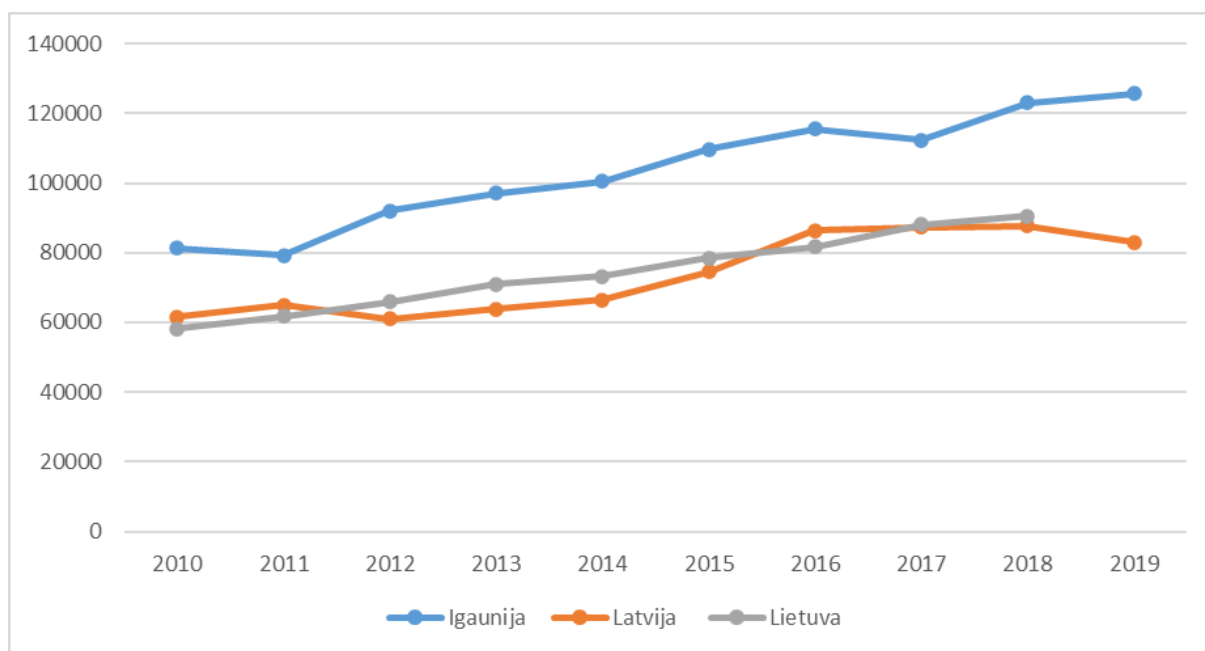
* Sastādījis autors, balstoties uz *World Economic Outlook (WEO)*

Saskaņā ar ekspertu vērtējumu mazo un vidējo uzņēmumu īpatsvars dažādu Eiropas Savienības dalībvalstu IKP svārstās no 45 līdz 80 %, un Baltijas valstīs tas ir vidēji 67 %. Mazās uzņēmējdarbības pienesums Latvijas IKP ir 77 %, bet Krievijā nepārsniedz 22,3 % un tādējādi ir gandrīz četras reizes mazāks.

Analizējot mazās uzņēmējdarbības attīstības līmeni un stāvokli Krievijas Federācijā, ir konstatējams, ka neapšaubāma reitinga līdere pēc reģistrēto uzņēmējdarbības subjektu skaita ir Maskava (tuvākie sekotāji šī rādītāja ziņā ir Sanktpēterburga, Maskavas apgabals, Krasnodaras novads un Rostovas apgabals). Maskava darbojas kā liels uzņēmējdarbības, zinātniskais, finanšu un rūpniecības centrs, kurā ir nozīmīgs skaits augstskolu, kas piedāvā bakalaura un maģistra studijas praktiski visās specialitātēs, pilsētas teritorijā ir izveidots inovāciju klasteris un kopīga IT platforma, kas apvieno augsto tehnoloģiju jaunuzņēmumus, biznesa inkubatorus un tehnoloģiskos parkus.

Autors promocijas darbā aplūko mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstības posmu Baltijas valstīs un Maskavas aglomerācijā, kas aptver laiku no 2010. līdz 2019. gadam un kuru nosacīti var nodēvēt par attiecību veidošanas un konstruktīva dialoga izveides posmu starp valsts varas institūcijām un uzņēmējdarbības aprindām, risinot uzdevumus un problēmas saistībā ar mazās uzņēmējdarbības attīstību un atbalstu.

2.3. attēlā ir atspoguļoti statistikas dati par Baltijas valstu mazo uzņēmumu skaitu laikposmā no 2010. līdz 2019. gadam. Pēdējo gadu laikā mazo uzņēmumu skaita pieauguma dinamika ir pozitīva un saglabā šādu tendenci joprojām. 2019. gadā kopējā mazo uzņēmumu skaita pieaugums Baltijas valstīs salīdzinājumā ar 2010. gadu bija sasniedzis 40 %. Jānorāda, ka visā pētāmajā laikposmā līderpozīcijas mazās uzņēmējdarbības jomā ieņem Igaunija.

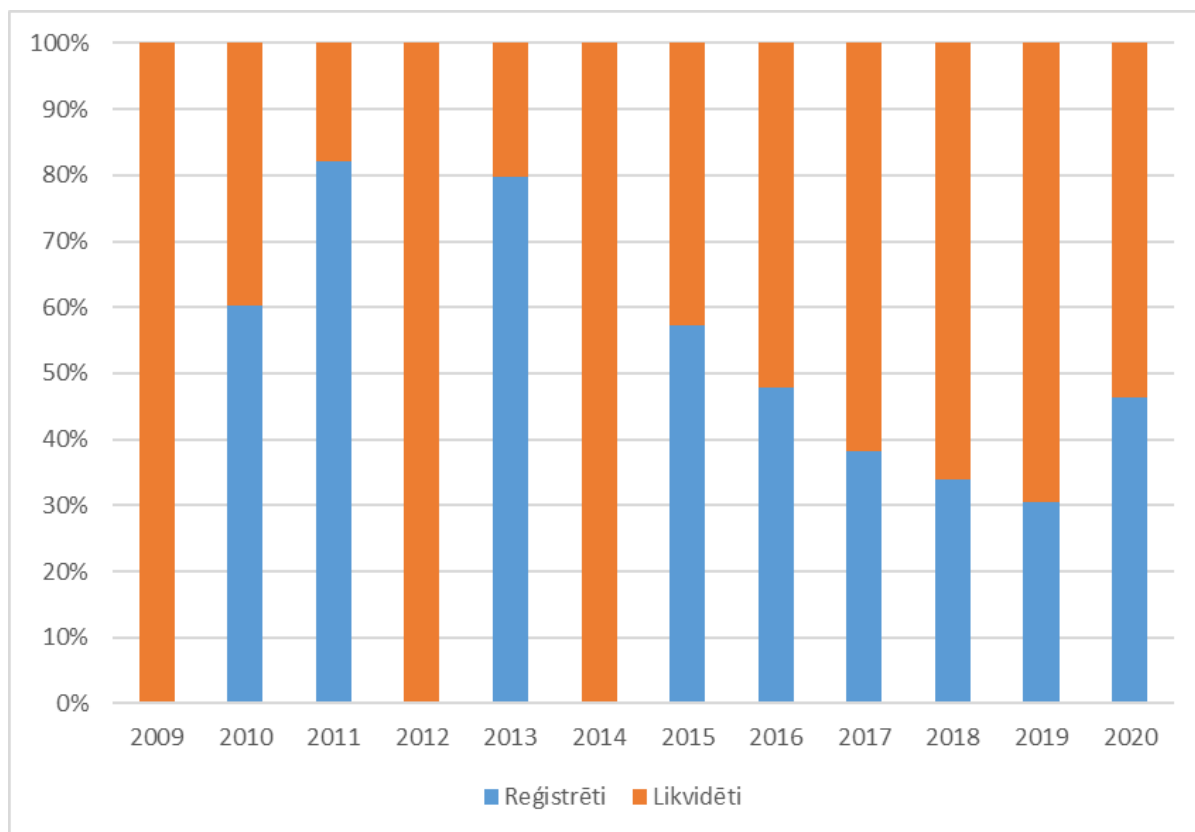
2.3. attēls. Mazo uzņēmumu skaits Baltijas valstīs (2010.-2019. g.)*

* Sastādījis autors, balstoties uz šādiem avotiem: Latvijas Centrālā statistikas pārvalde (<http://www.csb.gov.lv/>); Lietuvas Statistikas departaments (<http://www.stat.gov.lt>); Igaunijas Statistikas birojs (<http://www.stat.ee/>)

Taču saskaņā ar datubāzē *Lursoft*²⁷ apkopotajiem statistikas datiem 2018. gada janvārī un februārī likvidēto uzņēmumu skaits Latvijā divreiz pārsniedza jaunizveidoto uzņēmumu skaitu. 2018. gada pirmajos divos mēnešos tika reģistrēti 1852 uzņēmumi, bet likvidēti – 3574. Visa 2017. gada laikā tika slēgti 16.480 uzņēmumu, bet nodibināti tikai 10.210. Jānorāda, ka 2008. un 2010. gadā, krīzes laikā likvidēto uzņēmumu skaits nebija lielāks par nodibināto uzņēmumu skaitu. Negatīvā dinamika aizsākās tikai 2016. gadā, kad tika izveidoti 11.206 uzņēmumi, bet likvidēti – 12.228. Zemāk redzamajā attēlā ir atspoguļoti dati par

²⁷ Latvijas Republikas Statistikas portāls, pieejams: <https://www.lursoft.lv/en/statistics> [Skatīts 10.05.2020.]

izveidoto un likvidēto mazo uzņēmumu skaitu Latvijas Republikā laikposmā no 2009. gada 1. janvāra līdz 2020. gada 4. maijam.

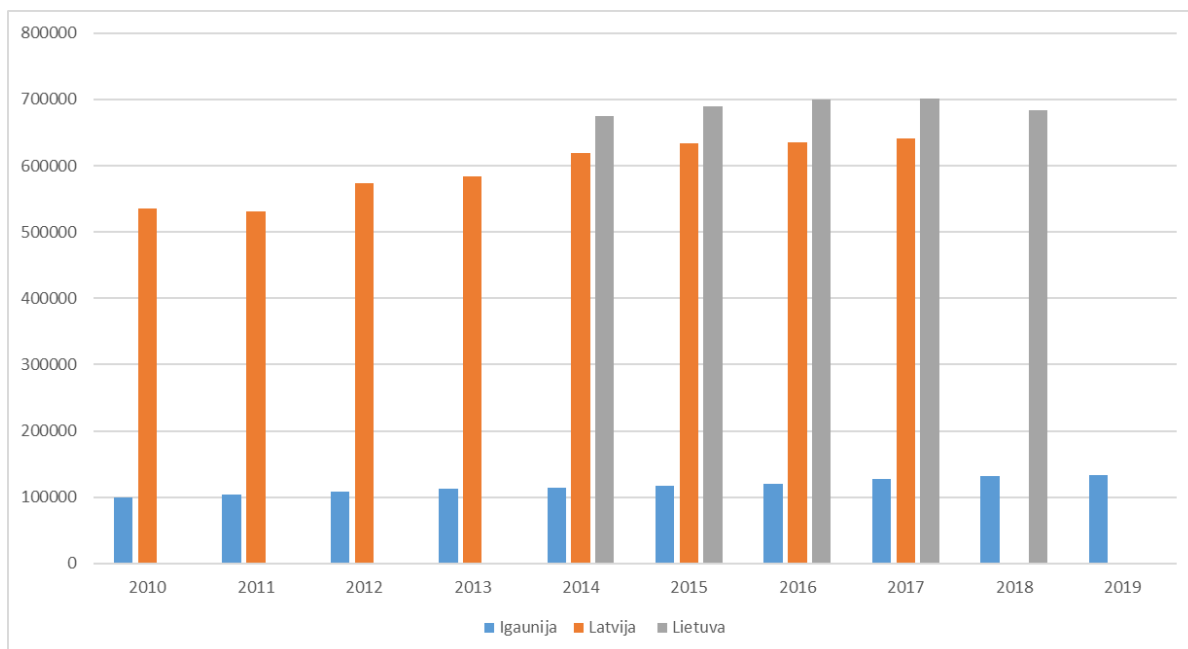
2.4. attēls. Izveidoto un likvidēto mazo uzņēmumu skaits Latvijas Republikā laikposmā no 2009. gada 1. janvāra līdz 2020. gada 4. maijam*

* Sastādījis autors, balstoties uz datubāzes *Lursoft*, 2020 (https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=3)²⁸

2.4. attēlā atspoguļotie dati liecina par nopietnām Latvijas ekonomiskās politikas problēmām uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā. Ja uzreiz pēc atvieglota nodokļu režīma ieviešanas mikrouzņēmuma nodokļa maksātājiem uzņēmumu skaits pieauga, tad 2016. gadā veiktās būtiskās izmaiņas nodokļu regulējumā, nodokļu likmju pastāvīga paaugstināšana, papildu ierobežojumu ieviešana un administratīvās slodzes palielināšanās noveda pie tā, ka laikā no 2016. līdz 2019. gadam uzņēmēji masveidā pieņēma lēmumus par savu uzņēmumu likvidēšanu.

2.5., 2.6. un 2.7. attēlā ir atspoguļoti detalizēti statistikas dati par Latvijas, Igaunijas un Lietuvas mazajiem uzņēmumiem.

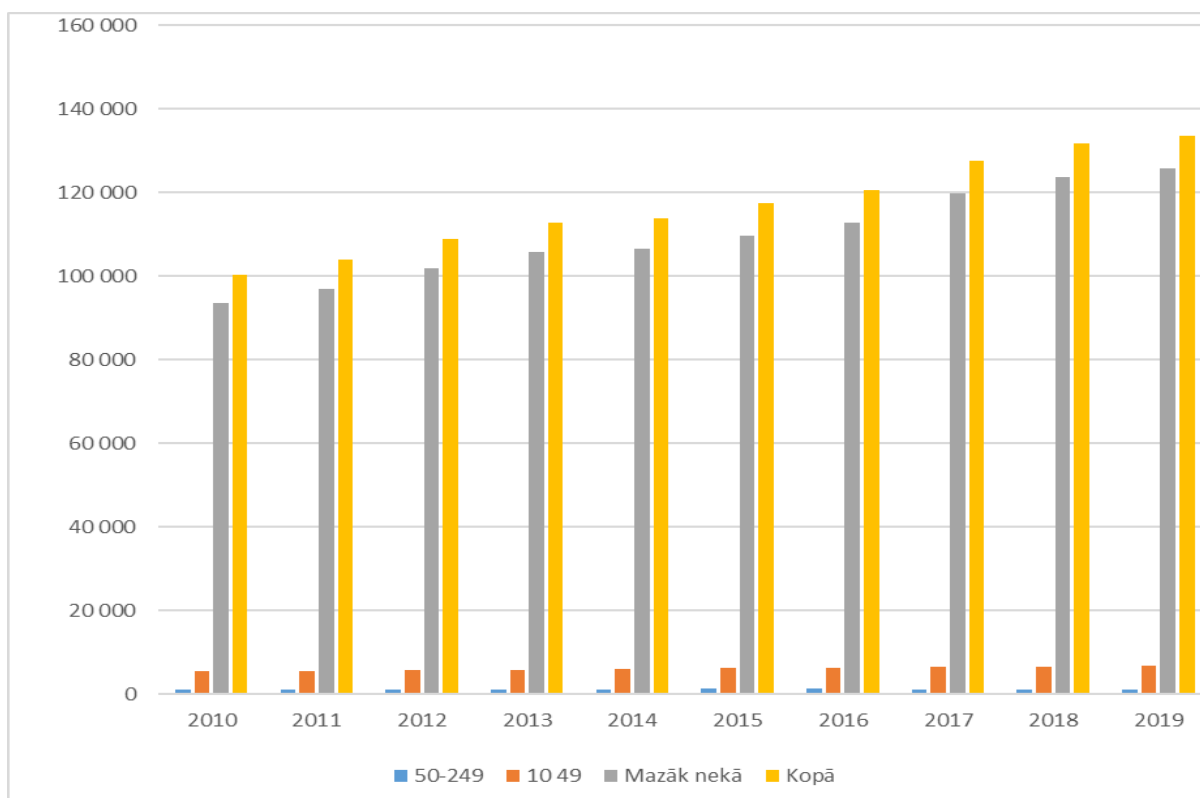
²⁸ LR Uzņēmumu reģistrā reģistrēto subjektu dibināšanas un likvidēšanas dinamika, pieejams: https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=3 [Skatīts 10.12.2019.]

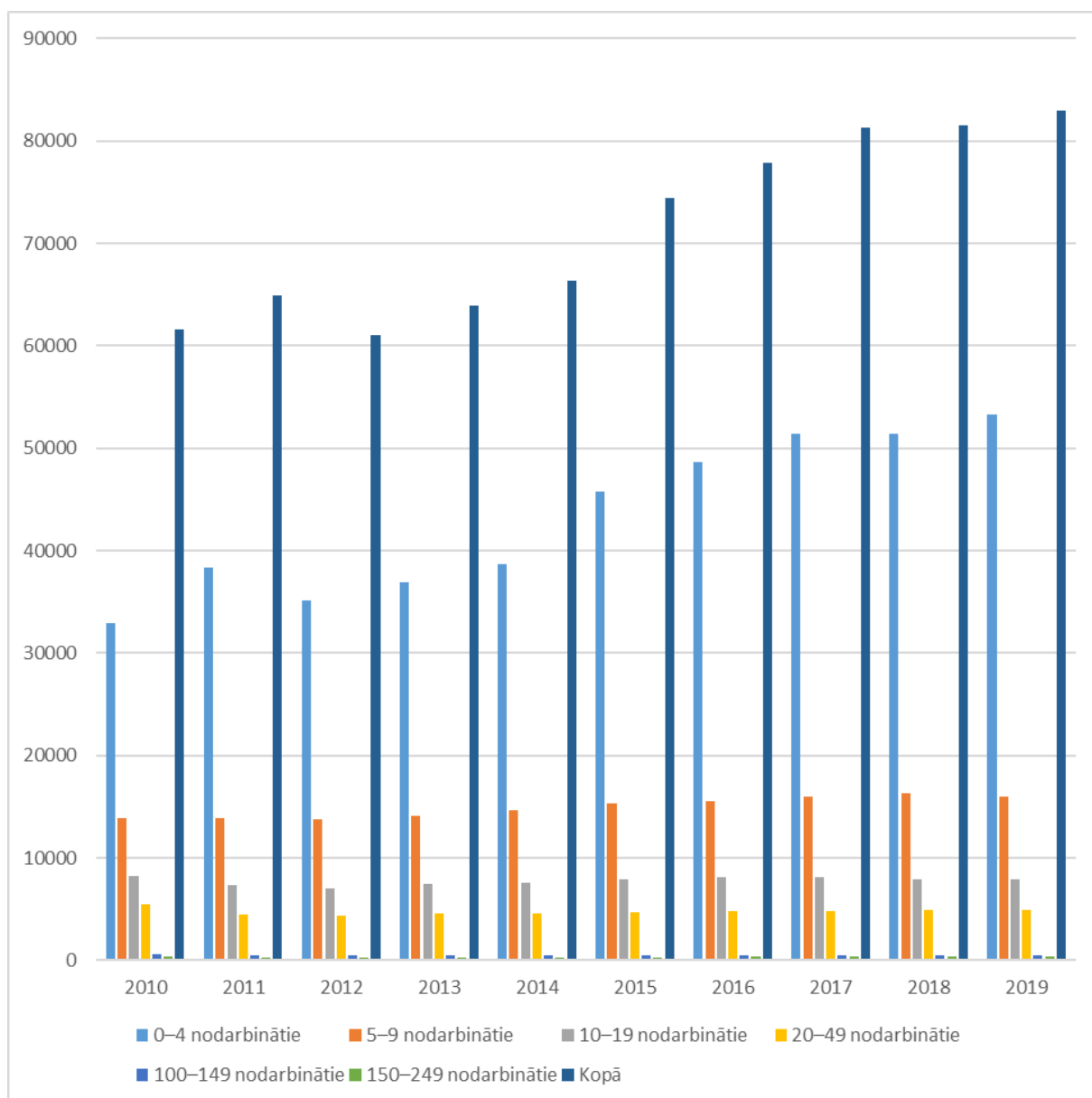
2.5. attēls. Nodarbināto skaits (2010-2019)*

* Sastādījis autors, balstoties uz šādiem avotiem: Lietuvas Statistikas departaments (<http://www.stat.gov.lt>); Igaunijas Statistikas birojs (<http://www.stat.ee/>)

Sadalījumā pa uzņēmumu veidiem ir vērojams, ka lielāko pārsvaru veido mikrouzņēmumi, kuros ir mazāk nekā 10 nodarbināto. Jānorāda, ka mikrouzņēmumi ar nodarbināto skaitu līdz 10 ir galvenie darba devēji Eiropas mazajā uzņēmējdarbībā. Nodarbināto skaits šādos uzņēmumos tuvojās nodarbināto skaitam lielos uzņēmumos.

2.6. attēls. Uzņēmumu statistiskais sadalījums pēc darbinieku skaita Igaunijā, 2010.-2019. g.*

2.7. attēls. Darbojošos uzņēmumu skaits Lietuvā gada sākumā, 2010.-2019. g.

* Sastādījis autors, balstoties uz šādiem avotiem: Lietuvas Statistikas departaments (<http://www.stat.gov.lt>)

Saskaņā ar Baltijas valstu uzņēmējdarbības barometru mazie un vidējie uzņēmumi Baltijas valstīs realizē savas preces un pakalpojumus iekšējā tirgū vairāk nekā iepriekš – 79 % Latvijā, 76 % Igaunijā un 71 % Lietuvā. Inovāciju jomā priekšroka tiek dota jauninājumiem preču un pakalpojumu jomā – 35 % Igaunijā, 32 % Lietuvā un 21 % Latvijā, lai gan kopumā visās valstīs interese par inovācijām šajā jomā ir samazinājusies. 2017. gadā ir nedaudz palielinājušās uzņēmējdarbības modeļa inovācijas Lietuvā (no 7 līdz 11 %) un uz darbinieku attīstību vērstās inovācijas Latvijā (no 12 līdz 16 %).

Gandrīz divas trešdaļas uzņēmēju prognozē apgrozījuma samazināšanos, katrs piektais uzņēmums plāno samazināt darbinieku skaitu, bet 40 % Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu nav gatavi investēt savas darbības attīstībā²⁹.

Kopējais optimisma līmenis mazo uzņēmumu segmentā ir samazinājies visās trijās Baltijas valstīs, sasniedzot zemāko līmeni pēdējo trīs gadu laikā. Apgrozījuma pieaugumu 2018. gadā prognozēja 81 % mazo un vidējo uzņēmumu Lietuvā un 69 % – Igaunijā, turpretī Latvijā ar šādu noskaņojumu nākotnē raudzījās tikai 39 % uzņēmēju. 61 % Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu gaidīja, ka 2018. gadā apgrozījums saruks. Igaunijā šāds viedoklis bija 31 % un Lietuvā – 19 % uzņēmumu pārstāvju.

Latvijā ir arī mazākais to uzņēmumu īpatsvars, kuri 2017. gadā bija plānojuši palielināt darbinieku skaitu – šādi plāni bija 12 % Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu, savukārt Igaunijā jaunus darbiniekus plānoja 14 %, bet Lietuvā – 24 % uzņēmumu. Turpretī 19 % Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu attiecīgajā gadā plānoja darbinieku skaitu samazināt. Lietuvā šādi plānoja rīkoties 9 %, bet Igaunijā – tikai 5 % uzņēmēju. Turklāt Latvijā bija lielākais uzņēmumu skaits, kuri 2017. gadā neplānoja investēt savas darbības attīstībā. Šāda nostāja bija 40 % Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu, savukārt Igaunijā – 22 % un Lietuvā – 20 %.

Saskaņā ar SEB bankas Baltijas biznesa pārskatā apkopotajiem pētījuma rezultātiem par 2019. gadu³⁰, pateicoties algu un iekšzemes pieprasījuma pieaugumam, sākoties aktuālajam saimnieciskās darbības gadam, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas mazo un vidējo uzņēmumu ekonomiskā pašpārliecība ir ievērojami pieaugusi un Baltijas valstu ekonomikas izaugsme 2018. gadā bija viena no straujākajām Eiropā. Salīdzinot ar 2017. gadu, interese par investīcijām ievērojami pieauga tieši Latvijā, kur ieguldījumus līdz 30.000 eiro apmērā agrāko 22 % vietā plānoja jau 36 % no visiem MVU (Igaunijā attiecīgi 22 % un 25 %). Latvijā bija nedaudz pieaudzis arī to uzņēmumu īpatsvars, kuri plāno veikt lielākus kapitālieguldījumus.

B. Slokas, V. Avotiņa un R. Zujevas³¹ ieskatā mazās uzņēmējdarbības attīstību Latvijā kavē nodokļu politika un birokrātija. Turklāt, kā pamatoti norāda S. Stradiņa³², mazo uzņēmumu ražošanas attīstību un paplašināšanu nelabvēlīgi ietekmē tādi ierobežojoši faktori kā šauri noieta tirgi un nepietiekams pieprasījums pēc Latvijas precēm. Latviju pamet ne vien jauni uzņēmumi, bet arī tādi, kuri šajā tirgū ir darbojušies ilgstoši, un bieži vien uzņēmēji pārceļ savu uzņēmumu darbību uz kaimiņvalstīm – Lietuvu un Igauniju.

Starp galvenajām problēmām, ar kurām diendienā jāsaskaras mazās uzņēmējdarbības pārstāvjiem Igaunijā, P. Holma nosauc augsto slogu atalgojuma jomā. R. Altmets norāda uz problēmām, ko rada augstie nodokļi, banku kredītu ierobežotā pieejamība mazajiem

²⁹ SEB bankas Baltijas biznesa pārskatā par 2017. gadu apkopotas, ko snieguši 4542 Baltijas valstu mazie un vidējie uzņēmumi; pieejams: <https://www.seb.lv/ru/novosti/2017-03-09/obzor-baltiyskogo-biznesa-seb-v-latvii-malye-i-srednie-predpriyatiya-nastroeny> [Skatīts 09.03.2020.]

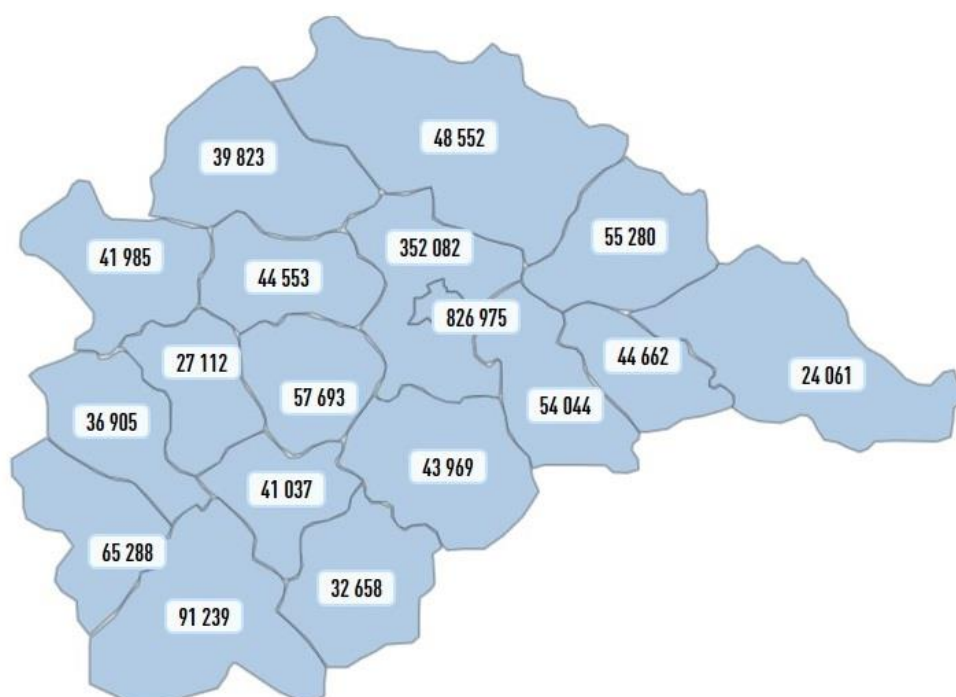
³⁰ Оптимизм малых и средних предприятий стран Балтии – самый высокий за пять лет, pieejams: <http://www.baltic-course.com/rus/analytics/?doc=147835> [Skatīts 04.01.2020.]

³¹ Sloka Biruta, Valdis Avotiņš. Analysis of barriers for business start November // European Integration Studies 2016/10, pieejams: https://www.researchgate.net/publication/311239457_ANALYSIS_OF_BARRIERS_FOR_BUSINESS_START [Skatīts 01.05.2020.]; Зуева Р. Роль государственной поддержки в развитии малого бизнеса Латвийской Республики // „Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomiskajā politikā: ekonomiski politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas” 2019. gada 13. decembra VIII Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. – Rīga: Baltijas Starptautiskā akadēmija, 2020. – 234-244. lpp., pieejams: https://bsa.edu.lv/wp-content/docs/science/book/%D1%81onference_13122019.pdf [Skatīts 03.05.2020.]

³² Страдина С.А., Инновационное развитие Латвии: анализ проблем и направлений формирования национальной инновационной политики // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2015, No 3. Балтийская международная академия (г. Рига, Латвия)

uzņēmumiem un birokrātija³³. Kā norāda virkne ekspertu, faktori, kas bremzē uzņēmējdarbības attīstību Igaunijā, ir šādi: visai augsts nodokļu slogs (56 %); grūtības atrast preču un pakalpojumu nišu (43 %); klientiem izrakstīto rēķinu neapmaksāšana vai novēlota apmaksāšana (39 %); apgrūtināši tiesību akti un pārmērīga birokrātija (38 %); naudas līdzekļu pieejamības problēmas (34 %)³⁴.

Analizējot mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību Krievijas Federācijā laikposmā no 2010. līdz 2019. gadam, var konstatēt, ka saskaņā ar Valsts Mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu reģistra datiem atbilstīgi stāvoklim 2019. gada 10. maijā (skat. 2.8. attēlu) Centrālajā Federālajā apgabalā līderpozīcijas reģistrēto MVU subjektu skaita ziņā ieņem Maskava (826.975), otrajā vietā ierindojas Maskavas apgabals (352.082) un trešajā vietā – Voronežas apgabals (91.239). Vismazākais MVU skaits ir reģistrēts Kostromas apgabalā (24.061).

2.8. attēls. Reģistrēto MVU skaits Krievijas Federācijas Centrālajā federālajā apgabalā*

* Avots: Federālā Nodokļu dienesta oficiālā tīmekļvietne (sadaļa „Vienotais mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu reģistrs”), stāvoklis 2019. gada 10. maijā

Taču vienlaikus mazās uzņēmējdarbības potenciāls Maskavas teritorijā ir sadalīts ļoti nevienmērīgi. Mazās uzņēmējdarbības kvantitatīvā struktūra Maskavas administratīvajos apgabalos ir atšķirīga, un šādu mazās uzņēmējdarbības attīstības līmeņa diferenciāciju dažādos administratīvajos apgabalos izraisa vairāki faktori, starp kuriem, pirmkārt, ir jāmin ekonomiskā infrastruktūra un noteiktu pilsētas teritoriju sociālās funkcijas.

Kopumā Maskavā uz 1000 iedzīvotāju ir 27 aktīvi mazie uzņēmumi, kas ir mazāk nekā pasaules vidējais rādītājs (32), 1,6 reizes mazāk nekā ES dalībvalstīs (57) un 3 reizes

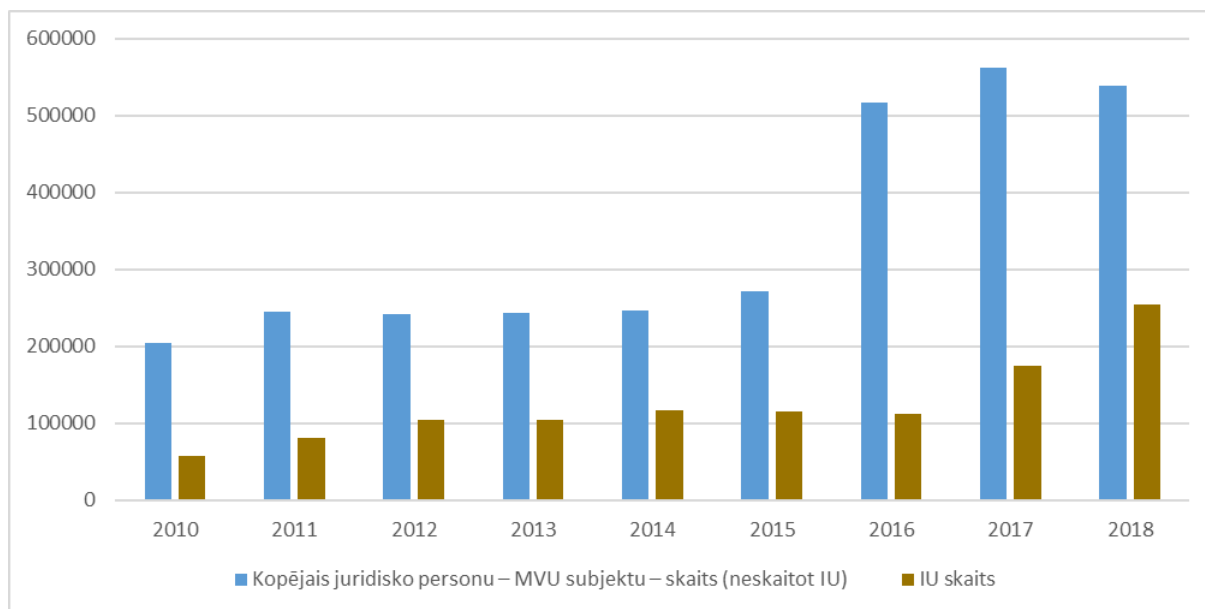
³³ Как живется малым предпринимателям в каждой из трех балтийских республик, pieejams: <http://novayagazeta.ee/articles/11576/> [Skatīts 12.12.2019.]

³⁴ Сааль Т.Р., Савенкова Т.И. Европейский опыт обеспечения экономической безопасности // Инновационное развитие экономики No 6(36) ЧАСТЬ 2 –2016. С 219-229, pieejams: https://ineconomic.ru/sites/field_print_version/36-2-2016.pdf [Skatīts 14.12.2019.]

mazāk nekā ASV. Uzņēmēju skaits uz 1000 darbspējīga vecuma un vecāku iedzīvotāju ir 40. Aktīvo uzņēmumu tīrais pieplūdums no citiem reģioniem (procentuālais īpatsvars šajā reģionā esošo uzņēmumu skaitā 2017. g.) ir 0,16 %. Vidējais Maskavas mazajos uzņēmumos nodarbināto skaits 2019. gada 10. jūnijā bija 2.632.642 (atbilstīgi stāvoklim 2020. gada 10. aprīlī – 2.127.365)³⁵.

Maskavas pilsētas mazo uzņēmumu attīstības dinamikas novērtēšanu uz statistikas datu pamata apgrūtina fakts, ka pirms vairāk nekā gada ar Krievijas Federācijas valdības lēmumu tika izmainīta klasifikācija, kā rezultātā liela daļa mazo uzņēmumu iekļuva mikrouzņēmumu kategorijā, savukārt daļa vidējo uzņēmumu tika klasificēti kā mazie.

Vidējo uzņēmumu skaits 2016. gada beigās samazinājās 3,4 reizes salīdzinājumā ar 2010. gadu, bet 2018. gadā pieauga 4,4 reizes salīdzinājumā ar 2016. gadu (skat. 2.9. attēlu).

2.9. attēls. Kopējais juridisko personu – MVU – skaits un IU skaits Maskavas pilsētā (2010.-2018. g.)

* Sastādījis autors, balstoties uz Federālā Valsts statistikas dienesta datiem (dati par 2017. un 2018. gadu iegūti no Vienotā mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu reģistra)

Maskavas mazo uzņēmumu struktūrā sadalījumā pa ekonomiskās darbības veidiem ir vērojams tādu darbības veidu pārsvars kā vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; autotransporta, motociklu, sadzīves izstrādājumu un personīgās lietošanas priekšmetu remonts, profesionālā, zinātniskā un tehniskā darbība un būvniecība.

Salīdzinot ekonomikas daļu, kurā dominē mazie un vidējie uzņēmumi, redzams, ka pakalpojumu, ražošanas un lauksaimniecības jomas attīstība Maskavā atpaliek no Baltijas valstīm.

Tirdzniecībā ir vērojamas būtiskas strukturālas novirzes par labu mazumtirdzniecības tīkliem, kuriem ir ievērojamas konkurences priekšrocības un kuri apdraud mazo un vidējo uzņēmējdarbību tirdzniecības jomā. Tirdzniecības nozares MVU ir grūti uzturēt spēju konkurēt ar lielajiem veikalu tīkliem.

Vidējais mazajos uzņēmumos nodarbināto skaits līdz 2018. gadam ir pieaudzis par 13 % (salīdzinot ar 2010. gadu), vidējais mikrouzņēmumos nodarbināto skaits ir palielinājās

³⁵ Krievijas Federācijas Federālā Nodokļu dienesta oficiālā tīmekļvietne, pieejams: <https://rmsp.nalog.ru/> [Skatīts 10.07.2019.]

gandrīz 1,6 reizes, savukārt vidējos uzņēmumos nodarbināto skaits 2014. gadā bija vairāk nekā 2 reizes mazāks salīdzinājumā ar 2010. gadu, bet 2016. gadā kļuva 2 reizes lielāks nekā 2014. gadā (2.1. tabula).

2.1. tabula

**Vidējais mikrouzņēmumos, mazajos un vidējos uzņēmumos nodarbināto skaits
Maskavā sadalījumā pa gadiem (2010.-2018. g.)***

Rādītāji	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Mazajos uzņēmumos nodarbināto vidējais skaits (tūkst. cilvēku.)	1268,9	1408,2	1578,4	1576,7	1603,9	Nav datu	1468,7	1659,804	1677,536
Mikrouzņēmumos nodarbināto vidējais skaits (tūkst. cilvēku.)	523,7	637,2	794,9	792,7	811,8	Nav datu	1008,560	804,105	833,031
Vidējos uzņēmumos nodarbināto vidējais skaits (tūkst. cilvēku.)	220,7	130,2	107,6	104,3	103	Nav datu	208,8	Nav datu	Nav datu

* Sastādījis autors, balstoties uz Federālā Valsts statistikas dienesta datiem

Mazo uzņēmumu investīcijas pamatkapitālā 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, ir palielinājušās gandrīz 2 reizes, savukārt 2014. gadā sarukušas, kļūstot 2 reizes mazākas nekā 2012. gadā, un 2016. gadā kļuvušas 2 reizes mazākas nekā 2014. gadā, bet 2017. gadā samazinājušās 2,7 reizes salīdzinājumā ar 2016. gadu. Jānorāda, ka investīcijas mikrouzņēmumu pamatkapitālā 2014. gadā ir gandrīz 2,5 reizes mazākas nekā 2013. gadā, savukārt 2016. gadā 2 reizes pieaugušas, salīdzinot ar 2014. gadu. 2018. gadā ir vērojams investīciju mikrouzņēmumu pamatkapitālā pieaugums, salīdzinot ar 2016.-2017. gadu. Investīcijas vidējo uzņēmumu pamatkapitālā 2011. gadā palielinājās 2 reizes (salīdzinot ar 2010. gadu), savukārt 2012. un 2013. gadā bija vērojama to samazināšanās, bet 2014. gadā tās atkal palielinājās vairāk nekā 3 reizes (2.2. tabula).

2.2. tabula

**Investīcijas mikrouzņēmumu, mazo un vidējo uzņēmumu pamatkapitālā
Maskavā (2010.-2018. g.)***

Rādītāji	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Investīcijas mazo uzņēmumu pamatkapitālā, neskaitot mikrouzņēmumus (mljrd. rubļu.)	Nav datu	12,5	23,8	21,3	12,9	4,9	6,6	2,4	3,6
Investīcijas mikrouzņēmumu pamatkapitālā (mljrd. rubļu.)	Nav datu	10,3	11	11,5	3,7	Nav datu	7,6	6,1	8,6
Investīcijas vidējo uzņēmumu pamatkapitālā (mljrd. rubļu.)	4,8	9,6	3,8	5,1	16,3	Nav datu	Nav datu	Nav datu	Nav datu

* Sastādījis autors, balstoties uz Federālā Valsts statistikas dienesta datiem

Maskavas mazajos un vidējos uzņēmumos ieguldīto investīciju sarukums ir izskaidrojams ar to, ka ir ierobežoti nodokļu stimuli, kas tiek piemēroti iekšējiem ieguldījumiem uzņēmējdarbības kapitālos (ar prioritārajām nozarēm, ilgtermiņā), un krīzes sekām. Pēc promocijas darba autora domām, šajā aspektā Krievijas Federācijas Ekonomiskās attīstības ministrijai būtu jāpievērš uzmanība Eiropas Savienības pieredzei konkurētspējīgas un dinamiskas ekonomikas veidošanā, īstenojot pētniecības un inovāciju ietvarprogrammas „Apvārsnis 2020” (2014.–2020. g.) un „Apvārsnis Eiropa” (2021–2027. g.)³⁶.

Saskaņā ar Globālā uzņēmējdarbības monitoringa (GEM) datiem 2018. gadā Maskavā 75 % uzņēmumu tika slēgti sakarā ar darbības nerentabilitāti, ko izraisīja augstie nodokļi, tostarp kvazinodokļi, augstā naudas cena un pieprasījuma kritums. Mazo uzņēmumu dalība valsts pasūtījuma iepirkumos ir ārkārtīgi zemā līmenī. Saskaņā ar *FinExpertiza* datiem Maskava ieņem 14. vietu, vērtējot pēc negatīvākās nodibināto mazo uzņēmumu skaita dinamikas: iepriekšējā gada laikā tika izveidoti vairāk nekā 88 tūkstoši uzņēmumu, savukārt likvidēto uzņēmumu skaits ir 2,7 reizes lielāks – vairāk nekā 234 tūkstoši, un Covid-19 pandēmija 2020. gadā šo dinamiku ir būtiski pastiprinājusi.

Mainoties likumdošanas regulējumam, mazās uzņēmējdarbības subjektu skaits formāli palielinājās, jo izmainījās kritēriji uzņēmumu iekļaušanai šajā grupā. Pēc grozījumu veikšanas 2007. gada 24. jūlija Federālajā likumā Nr. 209-FZ „Par mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību Krievijas Federācijā”³⁷ 2016. gada 1. augustā mazo uzņēmumu skaits bija ievērojami palielinājies, pateicoties tam, ka uz šo kategoriju tika pārcelts liels skaits vidējo uzņēmumu. Attiecīgi palielinājās arī valsts atbalsta pretendentu skaits. Taču valsts atbalsta pasākumu efektivitāti var vērtēt tikai kā apmierinošu, jo, piemēram, valsts atbalsta programmu efektivitātes pētījums 2015. gadā apliecināja, ka katrs ceturtais reģions no 83 ir iekļaujams grupā, kurā valsts atbalsta pasākumi tiek izmantoti neefektīvi³⁸, savukārt 2017. gadā tikai 5 reģionos no 85 bija vērojama efektivitāte mazās uzņēmējdarbības atbalsta jomā³⁹. Ir svarīgi pieminēt, ka pēdējo gadu laikā atbalsta programmu skaita samazināšanās tiek konstatēta arī agrākajos „efektīvajos reģionos”. Ja, salīdzinot 2015. un 2016. gadu, to skaits samazinājās no 199 līdz 141, tad 2017. gadā šis skaits saruka jau līdz 105. Tāpat samazinās arī mazās uzņēmējdarbības subjektu kredītēšanas apjoms bankās⁴⁰, kas savas uzmanības centrā izvirza apjomīgus investīciju projektus, bet MVU paredzētās maksimālās atvieglotās likmes paaugstināšana no 6,5 % līdz 8,5 % 2019. gadā ir palielinājusi mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu izdevumus kredītprocentu maksājumiem, kas nebūt neveicina subsīdiu piešķiršanas galīgā mērķa sasniegšanu – kredītresursu pieejamības palielināšanu investīciju projektu realizācijai mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektiem.

Tādējādi mazās uzņēmējdarbības atbalsta jomā ir konstatējamas šādas problēmas: progresējošs disbalanss starp palielinošos mazās uzņēmējdarbības subjektu skaitu pēc formālo klasifikācijas pazīmju izmaiņām un šim sektoram paredzētā valsts atbalsta un kredītēšanas

³⁶ Eiropas Komisija, pieejams: https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme_en#proposals [Skatīts 20.12.2019.]

³⁷ 2007. gada 24. jūlija Federālais likums Nr. 209-FZ „Par mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību Krievijas Federācijā” (pēdējā redakcija), pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52144/ [Skatīts 18.09.2020.]

³⁸ Горчаков Г.Г. Рейтинг эффективности государственной поддержки малого предпринимательства в регионах РФ / Г.Г. Горчаков, М.О. Абрамкина. - Москва: Финансовый университет при Правительстве РФ. – 2015. 25 с.

³⁹ Ikgadējais reitings, kura ietvaros tiek vērtēta valsts atbalsta efektivitāte mazās uzņēmējdarbības jomā KF subjektos (2017. gads), pieejams: <https://vsevybory.ru/ezhegodnyi-reiting-malogo-biznesa-2017/> [Skatīts 20.09.2019.]

⁴⁰ Atskaite par ekspertu analītiskā pasākuma „Nacionālā projekta „Mazā un vidējā uzņēmējdarbība un individuālās uzņēmējdarbības iniciatīvas atbalstīšana” īstenošanas monitorings” starprezultātiem”, 2020. gada 23. janvāris, pieejams: <http://audit.gov.ru/upload/iblock/200/2005dbf690b7a5b8d37e3f94ff84ad82.pdf> [Skatīts 13.08.2020.]

apjoma samazināšanu; zems valsts atbalsta programmu efektivitātes līmenis; līdzekļu saņemšanas termiņu nobīdīšana uz finanšu gada beigām; mazās uzņēmējdarbības subjektu grūtības līdzekļu apguvē; starpresoru saskaņošanas apjoma palielināšanās, lai novērstu dubultu finansējumu (katrai ministrijai ir savas mazo uzņēmumu atbalsta programmas, dalībai kurās var pieteikties ikviens mazās uzņēmējdarbības subjekts), kas noved pie budžeta līdzekļu apguves termiņa palielināšanās.

Veiktā analīze ļāva identificēt faktorus, kas veicina mazās un vidējās uzņēmējdarbības negatīvo attīstību Krievijas reģionos, un tie ir: nepietiekams valsts atbalsts; ievērojama tehnoloģiju attīstības atpalicība; mūsdienīgu informācijas tehnoloģiju trūkums; zems mārketinga darbības līmenis; palielināts risku daudzums; zems pārvaldības efektivitātes līmenis; zems lielo uzņēmumu pieprasījums pēc mazās uzņēmējdarbības pakalpojumiem.

Mazā uzņēmējdarbība Krievijā saskaras ar nopietnām problēmām, ko rada tādi ekonomiskie apstākļi kā ekonomiskās sankcijas, ierobežota piekļuve ārvalstu kredītēšanas tirgiem, rubļa kursa pasliktināšanās, Krievijas Centrālās bankas pamatlīkmes paaugstināšana.

Tā kā pastāv liels skaits faktoru, no kuriem ne visus var objektīvi novērtēt, rodas nepieciešamība izveidot uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstu valsts atbalsta sistēmu, lai savlaicīgi novērstu apdraudējumu, mīkstinātu tā sekas, paredzētu preventīvus drošības un pret darbības pasākumus. Maskavas aglomerācijas reģionālās ekonomikas pārvaldības prakse liecina par akūtu nepieciešamību uzlabot valsts ekonomiskās politikas kvalitāti un efektivitāti mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā.

2.3. Maskavas aglomerācijā mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās ekonomiskās politikas virzienu un rezultativitātes analīze

Esošā valsts atbalsta un regulēšanas sistēma mazās uzņēmējdarbības jomā Krievijā ir veidojusies, balstoties uz noteikumiem, ko paredz Federālais likums Nr. 209-FZ „Par mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību Krievijas Federācijā”⁴¹, saskaņā ar kuru lielākajā daļā reģionu tiek īstenotas dažādas mazās uzņēmējdarbības atbalsta programmas.

Patlaban Maskavas pilsētas mazās uzņēmējdarbības atbalsta sistēma aptver valsts normatīvi tiesiskos dokumentus (kas vērsti uz mazās uzņēmējdarbības atbalstu un attīstību), valsts aparātu (ko veido valsts institucionālo struktūru kopums, kas atbild par mazās uzņēmējdarbības attīstību, nodrošina valsts politikas īstenošanu šajā jomā, veic mazās uzņēmējdarbības jomas regulēšanu un tās atbalsta infrastruktūras pārvaldīšanu) un valsts infrastruktūru (kas ietver nekomerciālas un komerciālas organizācijas, kas izveidotas ar vai bez valsts līdzdalības, kuru darbību ierosina, stimulē un atbalsta valsts un kuru darbība ir saistīta ar valsts atbalsta sistēmas īstenošanu Maskavas mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā).

Valsts finansiālais atbalsts mazajai uzņēmējdarbībai tiek sniegts saskaņā ar Krievijas Federācijas valdības 2005. gada 22. aprīļa Lēmumu Nr. 249 „Par mazās uzņēmējdarbības, tostarp zemnieku (fermeru) saimniecību, valsts atbalstam paredzēto federālā budžeta līdzekļu piešķiršanas nosacījumiem un kārtību”⁴².

⁴¹ 2007. gada 24. jūnija Federālais likums Nr. 209-FZ „Par mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību Krievijas Federācijā” (pēdējā redakcija), pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52144/ [Skatīts 18.09.2020.]

⁴² Krievijas Federācijas valdības 2005. gada 22. aprīļa Lēmums Nr. 249 „Par mazās uzņēmējdarbības, tostarp zemnieku (fermeru) saimniecību, valsts atbalstam paredzēto federālā budžeta līdzekļu piešķiršanas nosacījumiem un kārtību” (ar grozījumiem un papildinājumiem), pieejams: <http://base.garant.ru/12139803/#ixzz6WdFPzoXj> [Skatīts 13.11.2019.]

Promocijas darba autors ir izvērtējis valsts īstenoto mazās un vidējās uzņēmējdarbības veicināšanas pasākumu rezultativitāti Maskavas aglomerācijā. Šādā aspektā tika analizēti mazo un vidējo uzņēmumu atbalsta pasākumi, kas veikti Maskavā laikposmā no 2010. līdz 2020. gadam, un to rezultāti. Kā atbalsta pasākumi ir aplūkotas budžeta un ārpusbudžeta programmas, kas vērstas uz MVU attīstību. Lai novērtētu rezultātus, tika aplūkoti vairāki mērķrādītāji, piemēram, mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu skaits, vidējais nodarbināto skaits tajos, gada apgrozījums. Pētījuma autors ir noskaidrojis korelācijas sakarības starp finansējuma apmēru un mērķparametriem, izveidojis šo mērķparametru savstarpējās korelācijas matricu, kā arī aprēķinājis katra mērķparametra regresiju, kas ļauj tos prognozēt, vadoties pēc finansējuma apmēra, kā arī virknes mikroekonomisko rādītāju.

Maskavas aglomerācijā īstenoto MVU stimulēšanas pasākumu rezultātu novērtēšanas metodoloģija

Datu kopas apraksts.

1. Prediktori (regresijas mainīgie):

1. MVU atbalsta pasākumi;
2. finansiālais atbalsts mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektiem (Maskavas budžets)⁴³;
3. atbalsts mazajai un vidējai uzņēmējdarbībai nepieciešamā personāla sagatavošanai (Maskavas budžets);
4. programma⁴⁴ „Maskavas pilsētas mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstības laikposmā no 2012. līdz 2016. gadam” (ārpusbudžeta līdzekļi).

2. Makroekonomiskie rādītāji:

1. iedzīvotāju skaits (milj.);
2. bezdarba līmenis.

3. Mērķa mainīgie:

1. mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu kopējais skaits, neskaitot IU (individuālos uzņēmējus);
2. IU kopējais skaits;
3. vidējais nodarbināto skaits MVU;
4. mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu gada apgrozījums (mljrd. rubļ.).

Tiek ieviesti šādi apzīmējumi.

1. Faktori, kas saistīti ar MVU finansiālu atbalstīšanu:

X1 – MVU piešķirtais finansiālais atbalsts no Maskavas budžeta;

X2 – Maskavas budžeta līdzekļi MVU nepieciešamā personāla apmācībai;

X3 – ārpusbudžeta līdzekļi, kas piešķirti programmas „Ekonomiskās aktivitātes veicināšana laikposmā no 2012. līdz 2016. gadam” ietvaros.

2. Makroekonomiskie faktori:

M1 – Maskavas iedzīvotāju skaits (milj.);

⁴³ Avots: publiski pieejamie Maskavas pilsētas budžeta dati

⁴⁴ Mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstība Maskavā laikposmā no 2012. līdz 2016. gadam, pieejams: https://vao.mos.ru/ekonomika_i_promyshlennaya_politika/ekonomika/stimulirovanie_ekonomicheskoy_aktivnos_ti_na_2012_2016_gg_.php [Skatīts 14.07.2020.]

M2 – bezdarba līmenis.

3. Mērķa mainīgie:

Y1 – mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu kopējais skaits, neskaitot IU;

Y2 – IU skaits;

Y3 – vidējais MVU nodarbināto skaits;

Y4 – mazās un vidējās uzņēmējdarbības subjektu gada apgrozījums (mljrd. rubļ.).

2.3. tabulā⁴⁵ ir atspoguļoti dati par laikposmu no 2010. līdz 2020. gadam, uz kuru pamata tiks veidota sakarības starp mērķparametriem un faktoriem funkcija.

2.3. tabula

Statistikas dati par laikposmu no 2010. līdz 2020. gadam, kas izmantoti sakarības starp mērķparametriem un faktoriem funkcijas izveidei

Gads	X1	X2	X3	Y1	Y2	Y3	Y4	M1	M2
2010	2243767,5			204982	57276	2013,3	5348,6	11,5	1,8
2011	2356800			244788	81659	2175,6	7414,7	11,7	1,4
2012	2400000		1000000	241977	103758	2480,9	6721,9	11,9	0,8
2013	2647509,8		1000000	242662	104942	2473,7	6928,9	12	1,7
2014	2650500	170000	1000000	246216	117535	2518,7	7348,3	12,1	1,5
2015	3171883,6	190000	1000000	271207			5981	12,2	1,8
2016	3250533,6	152000	1000000	517326	112235	4420,4	10753	12,3	1,8
2017	2826692,9	32000		561547	175077	4587,9	14991,1	12,4	1,4
2018	6067231	60000		538549	254834	4524,3	16705,9	12,5	1,3
2019	3175632,6	60000		460968	283705	4364,9		12,6	1,3
2020	3972676,2	60000		469553	304190	4360,3		12,7	1,7

Tiks meklēta mērķa mainīgo logaritmu lineārā atkarība no prediktoru logaritmiem, izņemot makroekonomiskos rādītājus:

$$\text{Log}(Y_i) = \sum_{j=1}^3 a_{ij} \log(X_j) + \sum_{j=1}^2 b_{ij} M_j$$

kur a_{ij} , b_{ij} – meklējamie lineārās regresijas koeficienti.

Logaritmu izmantošana pašu datu vietā tiek pamatota ar:

1. rādītāju lielumu. Finansējuma apjomus, MVU ražošanas apjomus un citus parametrus raksturo miljardos vai triljonos izsakāms Krievijas rubļu skaits. Modelis, kas sākotnēji apmācīts ar šādas kārtas skaitļiem, var darboties nestabili – jo īpaši, ja prediktoros ir daudz mazākas kārtas (piemēram, bezdarba līmenis procentos). Lai samazinātu prediktoru un mērķparametru lielumu, tiks izmantoti to logaritmi;

2. līdzību ar Koba-Duglasa ražošanas funkciju. Logaritmējot Koba-Duglasa ražošanas funkciju, tiek iegūta ražošanas apjoma logaritma lineārā atkarība no darba izmaksu logaritma un kapitāla logaritma. Laika gaitā un praksē pārbaudītā Koba-Duglasa funkcija ir pamatā tam, lai meklētu noskaidrojamo sakarību līdzīgā veidā, taču ar citiem mainīgajiem (katrs mainīgais ir vai nu makroekonomisks rādītājs, vai finansējuma apjoms vienas

⁴⁵ 2019. un 2020. gada budžeta izdevumu rādītāji – prognozējamie

programmas ietvaros). Koba-Duglase funkcijas vispārinošā pieeja tika izmantota Krievijas mazās uzņēmējdarbības analīzei līdzīgā darbā⁴⁶;

3. kā makroekonomiskie rādītāji tiek aplūkoti iedzīvotāju skaits miljonos un bezdarba līmenis. Šo lielumu kārtā ir tāda pati kā pārējo datu kopas lielumu logaritmiem, tādēļ tie tiks izmantoti bez logaritmēšanas.

Jānorāda, ka varētu izmantot sakarību meklēšanai nelineārus modeļus, piemēram, gradienta pastiprināšanu, gadījumu mežus, neironu tīklus utt. Taču, ņemot vērā nelielo datu apjomu, šādu modeļu lietderīgums ir apšaubāms, jo maza datu apjoma gadījumā sarežģītāki modeļi vienkārši „iegaumēs” sākotnējo datu paraugkopu, nevis meklēs kopējo likumsakarību jeb, citiem vārdiem sakot, „pārapmācīsies”.

Pētījuma rezultāti

1. *Pētītās korelācijas sakarības. 2.4. tabulā ir atspoguļotas starp pētāmajiem faktoriem un mērķa mainīgajiem pastāvošās korelācijas vērtības.*

2.4. tabula

Korelācijas sakarības starp pētāmajiem faktoriem un mērķa mainīgajiem

	Finansiālais atbalsts MVU no budžeta	MVU personāla apmācības izmaksas	Ekonomiskās aktivitātes veicināšana 2012.-2016. g.	MVU subjektu kopējais skaits, neskaitot IU	IU kopējais skaits	Vidējais MVU nodarbināto skaits	MVU subjektu gada apgrozījums (mljrd.)	Iedzīvotāju skaits (milj.)	Bezdarba līmenis
Finansiālais atbalsts MVU no budžeta	1	-0,3680	-0,2961	0,6410	0,6872	0,6559	0,7460	0,6469	-0,0369
MVU personāla apmācības izmaksas no budžeta	-0,3680	1	0,9734	-0,7862	-0,7398	-0,7199	-0,9428	-0,8144	0,6534
Ekonomiskās aktivitātes veicināšana 2012.-2016. g.	-0,2961	0,9734	1	-0,3993	-0,4792	-0,3191	-0,4572	-0,1846	0,0624
MVU subjektu kopējais skaits, neskaitot IU	0,6410	-0,7862	-0,3993	1	0,7035	0,9862	0,9319	0,8188	-0,0214
IU kopējais skaits	0,6872	-0,7398	-0,4792	0,7035	1	0,7820	0,9261	0,9090	-0,1033
Vidējais MVU nodarbināto skaits	0,6559	-0,7199	-0,3191	0,9862	0,7820	1	0,9242	0,9096	0,0398
MVU subjektu gada apgrozījums (mljrd.)	0,7460	-0,9428	-0,4572	0,9319	0,9261	0,9242	1	0,7837	-0,2110

⁴⁶ Горлов А.В. Малый производственный бизнес: основные закономерности и факторы развития / Препринт # WP/2014/308. – М.: ЦЭМИ РАН, 2014. – 58 с. (Рус.), pieejams: <http://www.cemi.rssi.ru/publication/preprint/Препринт-308.pdf> [Skatīts 02.03.2020.]

Iedzīvotāju skaits (milj.)	0,6469	-0,8144	-0,1846	0,8188	0,9090	0,9096	0,7837	1	-0,0172
Bezdarba līmenis	-0,0369	0,6534	0,0624	-0,0214	-0,1033	0,0398	-0,2110	-0,0172	1

Ir vērojama pozitīva korelācija starp MVU piešķirto finansiālo atbalstu no Maskavas budžeta un visām mērķa metrikām. Ir vērojama arī reversā korelācija starp līdzekļiem, kas tiek izmantoti MVU nepieciešamā personāla apmācībai, un visiem mērķrādītājiem. To var izskaidrot tādējādi, ka personāla apmācības izdevumu apmērs ir neliels salīdzinājumā ar finansiālā atbalsta izmaksām: lielumi atšķiras par divām kārtām, tādēļ uz personāla apmācību vērsto atbalsta pasākumu ietekme ir nemanāma, salīdzinot ar MVU kopējā finansējuma ietekmi.

Starp visiem mērķa mainīgajiem pastāv cieša pozitīvā korelācija. Tas bija sagaidāms, jo tie visi ir MVU segmenta attīstības metrikas.

2. Regresijas analīzes rezultāti. Lineārās regresijas koeficienti katram mērķparametram ir atspoguļoti 2.5. tabulā.

2.5. tabula

Lineārās regresijas koeficienti katram mērķparametram

	MVU subjektu kopējais skaits, neskaitot IU	IU kopējais skaits	Vidējais MVU nodarbināto skaits	MVU subjektu gada apgrozījums (mljrd.)
Finansiālais atbalsts MVU no budžeta	0,2531	0,1185	0,1480	0,7683
MVU personāla apmācības izmaksas no budžeta	-0,2145	0,0722	-0,1076	-0,4060
Ekonomiskās aktivitātes veicināšana 2012.-2016. g.	-0,0003	-0,0146	0,0019	0,0126
Iedzīvotāju skaits (milj.)	0,6634	1,2668	0,6906	0,0274
Bezdarba līmenis	0,1115	-0,2750	0,0957	-0,0258
Intercept	3,1498	-5,6677	-1,4750	1,8122

Tabulas kolonnas atbilst mērķparametriem, bet rindas – faktoriem. Atsevišķi jāizceļ rinda „Intercept” – mērķparametru un faktoru lineārās sakarības brīvais loceklis. Piemēra veidā MVU skaita atkarību no faktoriem var pierakstīt šādi:

$$\log(Y_1) = 0.25 * \log(X_1) - 0.2 * \log(X_2) + 0.66 * M_1 + 0.11 * M_2 + 3.15$$

No Maskavas aglomerācijā īstenoto MVU stimulēšanas pasākumu rezultativitātes novērtējuma izrietošie secinājumi

Tika analizēti dati par 10 gadiem, izmantojot divu veidu faktorus:

1. faktorus, kas atspoguļo MVU piešķirto finansiālo atbalstu;

2. makroekonomiskos faktoros,

un 4 veidu mērķa mainīgos:

1. MVU skaitu;
2. IU skaitu;
3. vidējo nodarbināto skaitu;
4. MVU gada apgrozījumu.

Korelācijas analīze parādīja, ka:

1. starp visiem mērķa mainīgajiem pastāv cieša pozitīvā korelācija un vismazākā korelācija ir starp IU skaitu un MVU skatu (bez IU): 0,7.
2. MVU finansiāla atbalstīšana no Maskavas pilsētas budžeta pozitīvi ietekmē mērķa mainīgos un vismazākais korelācijas koeficients šim rādītājam ir ar MVU skaitu: 0,64;
3. izdevumi MVU personāla apmācīšanai un 2012.-2016. gada MVU attīstības programmas ārpusbudžeta komponente atrodas negatīvā korelācijā ar visiem mērķparametriem. Taču šo rezultātu nevar uzskatīt par ticamu, jo pietrūkst liela datu apjoma un izdevumu apmērs ir neliels salīdzinājumā ar finansiālo atbalstu no budžeta;
4. pastāv cieša pozitīvā korelācija starp iedzīvotāju skaitu un visiem MVU mērķa mainīgajiem;
5. bezdarba līmenis neietekmē mērķa mainīgos.

Regresijas analīzes rezultāti:

katra mērķparametra atkarību no katra finansiālā faktora var izteikt kā $Y_i = C_{ij} * X_j^{a_{ij}}$, kur a_{ij} – noskaidrotie regresijas koeficienti; C_{ij} – konstante pie fiksētām pārējo faktoru vērtībām.

1. Visvairāk no MVU piešķirtā budžeta finansējuma ir atkarīgs MVU gada apgrozījums. Attiecīgais regresijas koeficients ir $a_{14} = 0.76$. Tādējādi finansējuma divkārtošana palielinās gada apgrozījumu 1,7 reizes. Arī pārējie mērķparametri ir atkarīgi no budžeta finansējuma, taču mazākā mērā, un vismazāk no tā ir atkarīgs IU skaits: $a_{12} = 0.11$ (finansējuma divkārtošanas gadījumā prognozējamais IU skaita pieaugums ir 7 %).

2. Sakarība ar makroekonomiskajiem parametriem izskatās citādi:

$$Y_i = D_{ij} * e^{b_{ij}M_j}$$

Protams, šī sakarība ir pareiza tikai tad, ja makroekonomisko parametru novirzes no analīzē aplūkotajiem lielumiem ir nelielas. Visvairāk no makroekonomiskajiem parametriem ir atkarīgs IU skaits. Pozitīva sakarība ir ar iedzīvotāju skaitu un negatīva – ar bezdarba līmeni (kas nav pārsteidzoši): $b_{21} = 1.26, b_{22} = -0.28$. MVU gada apgrozījums no aplūkotajiem makroekonomiskajiem parametriem nav atkarīgs.

Tādējādi iezīmējas virkne Maskavas aglomerācijā mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās valsts politikas problēmu: trūkst ieinteresētības dialogā starp varas institūcijām un uzņēmējdarbības aprindām; trūkst caurspīdīgu noteikumu un loģikas uzņēmumu mijiedarbībai ar valsti; likumdošanas bāze ir neviennozīmīga un nenoteikta; normatīvi tiesiskā bāze atpaliek no tirgus prasībām; ierēdņu zemā kompetences līmeņa dēļ likumu piemērošanas process ir sarežģīts; pastāv liela birokrātija; pieaug korupcijas tirgus MVU atbalsta līdzekļu sadalē; nav kompleksa monitoringa un kvalitātes kontroles valsts politikas novērtēšanai mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā. Turklāt Maskavas aglomerācijas MVU jomas statistika ir

nepilnīga, un tas rada grūtības noteikt adekvātus mērķindikatorus, kas ir precīzi piesaistīti subsīdiu saņēmēju darbībai, un veikt to sasniegšanas monitoringu, kā arī traucē mēģinājumus izveidot matemātiskos modeļus atsevišķu pasākumu ietekmes uz MVU jomu novērtēšanai. Lai pareizi novērtētu šādu ietekmi, ir nepieciešams ievērojams datu masīvs, kas saistīts ar katru MVU jomā īstenotā nacionālā projekta rezultātu, tā īstenošanas pareizību, darba pareizību u.c., jo formāla galveno rādītāju sasniegšana bieži vien neatspoguļo reālos rezultātus, ko bija plānots sasniegt nacionālā projekta „Mazā un vidējā uzņēmējdarbība un individuālās uzņēmējdarbības iniciatīvas atbalsts” izpildes stadijā. Statistikas problēmas skar vairākus datu avotus (*Rosstat*, Krievijas Federālo nodokļu dienestu) ar atšķirīgu datu vākšanas metodiku un atsevišķu rādītāju (nodarbināto skaita, MVU īpatsvara IKP) aprēķina metodoloģiju, kā arī kvalitatīvo indikatoru trūkums MVU jomas attīstības novērtēšanai kopumā: uzņēmumu skaita pieaugums var atspoguļot to sadalīšanas rezultātu, nodarbināto skaita noteikšanā netiek ņemta vērā nelegālā nodarbinātība u.tml.

Tādējādi ir redzams, ka šobrīd pastāv akūta nepieciešamība:

- mainīt pārvaldības un uzraudzības aparāta pārstāvju attieksmi pret uzņēmējiem;
- izveidot reālu atgriezeniskās saites kanālu starp uzņēmējiem un valsts institūcijām; ieviest mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā īstenotās valsts politikas kompleksu monitoringu un kvalitātes kontroli; radīt optimālu sabiedriskās kontroles sistēmu, kas ļaus izveidot kvalitatīvu komunikāciju starp valsts varas institūcijām, zinātnes aprindām un uzņēmējiem operatīvai informācijas apmaiņai par īstenojamo pasākumu rezultātiem un efektivitāti;
- īstenot informatīvi izglītojošas kampaņas uzņēmējdarbības popularizēšanai iedzīvotāju vidū;
- izmantot uz risku orientētu pieeju valsts struktūru darbā ar uzņēmējiem, kā arī paaugstināt starpresoru sadarbības kvalitāti, lai samazinātu slogu, ko uzņēmējiem rada informācijas vākšana un iesniegšana dažādām institūcijām;
- izveidot un uzturēt starpresoru informatīvo sadarbību;
- unificēt dokumentāciju, kas tiek izmantota MVU subjektu reģistrācijai un gada pārskatu iesniegšanai, kas jo īpaši ļaus būtiski samazināt valsts veikto pārbaužu ilgumu un izmaksas;
- izstrādāt vienotus reģistrācijas noteikumus, vienotas tipveida līgumu formas, lai risinātu problēmas, kas rodas uzņēmējiem saistībā ar mazo uzņēmumu ekspluatētu nekustamā īpašuma objektu pieslēgšanu energoapgādes, ūdensapgādes un siltumapgādes tīkliem.

3. REĢIONĀLĀS POLITIKAS EFEKTIVITĀTES PALIELINĀŠANAS VIRZIENI MAZĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS ATTĪSTĪBAS VEICINĀŠANAI MASKAVAS AGLOMERĀCIJĀ

Trešā nodaļa sastāv no 3 sadaļām, tajā ir 46 lappuse un 3 attēli.

3.1. Reģionu mazās uzņēmējdarbības attīstības faktoru ekonomiski matemātiskais modelis

Promocijas darba autora veiktā zinātnisko pētījumu analīze apliecināja, ka nepastāv vienota izpratne par jautājumiem, kas saistīti ar mazo uzņēmumu ekonomisko lomu, to atrašanās vietas nozīmi un uzdevumiem ilgtspējīgas sociālekonomiskās attīstības veicināšanā. Ievērojama daļa mūsdienu pētnieku centienu, aplūkojot mazas uzņēmējdarbības kā parādības un kā organizācijas formas attīstību, koncentrējas ārpus materiālās komponentes robežām, galveno uzmanību pievēršot kādai idejiskai komponentei un tās modelēšanai. Šāda nostādne ir atbilstoša arī attiecībā uz dažādu faktoru ietekmes izpēti uzņēmējdarbības veikšanā.

Izmantojot sistēmisku pieeju, jebkuru uzņēmumu var priekšstatīt kā divas apakšsistēmas – vadības un darbības, turklāt otrā minētā īsteno vismaz divas kompleksas funkcijas „ražošana” un „noiets”, kuras savukārt ir uzlūkojamas kā neatkarīgas apakšsistēmas. Iekšējās attīstības jautājumi var skart jebkuru no apakšsistēmām vai tās visas vienlaikus, vai dažādas apakšsistēmu pāru kombinācijas, un, piemēram, ja izmaiņas attiecas uz preču realizāciju, efekts bieži vien ir pamanāms uzreiz, savukārt, ja ir radies jautājums par ražošanas modernizāciju, izmaiņas var konstatēt, sākot ar pirmo jaunajos apstākļos veikto ražošanas ciklu. Vadības modeļu izmaiņas vispār var nebūt izsekojamas noteiktu ekonomisko efektu veidā, jo tās izraisa daļēju ietekmi uz darbības procesiem, aizkavējuma laika samazināšanos vai pārdali, un visi šie aspekti ir skatāmi, veicot uzņēmējdarbības procesu smalku analīzi, nevis balstoties uz finanšu rezultātiem.

Identificējot galvenos faktorus, kuri ietekmē mazās uzņēmējdarbības attīstību, minētā trīs apakšsistēmu modeļa ietvaros, ir nepieciešams sadalīt atsevišķas, pilnībā acīmredzamas „izaugsmes” grupas, vadoties pēc mazā uzņēmuma rādītājiem un novērtējot pozitīvo un negatīvo ietekmi no prognozējamā ekonomiskā efekta viedokļa.

Promocijas darba autora izstrādātais faktormodelis raksturo galvenos faktorus, kas ietekmē jebkura uzņēmuma attīstību. Virknes rādītāju novērtējums no sociālās pozīcijas, kas ir izmantots modelī un maksimāli pielāgots praktiskai lietošanai, pasvītro disonansi starp apkopoto ekspertu vērtējumu no sabiedrības un no mazās uzņēmējdarbības interešu pozīcijas. Šajā posmā ir jāizvēlas modelēšanas pieeja, jo autora pieeja attīstības faktoru modeļa aprakstam var radīt virkni jautājumu saistībā ar pamatotību.

Nemot vērā šī darba mērķi, vispiemērotākais variants, pēc promocijas darba autora domām, ir informācijas modelēšana, un šī izvēle ir pamatojama šādi:

1) neskatoties uz to, ka informācijas modeļi sākotnēji ir paredzēti aprakstam, nevis prognozēšanai, tie gan modelim kopumā, gan tā daļām nodrošina lielu invariantumu izmantotās attēlošanas formas ziņā;

2) informācijas modelī var viegli integrēt citas izpētes metodes;

3) informācijas modelis vairumā gadījumu ir viegli attēlojams informācijas sistēmas veidā, datormodelēšanas ietvaros, kur ir pieejams plašs iespēju spektrs dinamisku, aprēķinos balstītu modeļa elementu veidošanai, kas praksē var būt ļoti lietderīgi;

4) informācijas modeļu izstrāde ir mazāk darbietilpīga no tehnoloģiskās projektēšanas un realizācijas procesa viedokļa, tostarp informācijas sistēmas veidā, turklāt tie rada plašas

potenciālās iespējas tos attīstīt un modificēt, un tieši tas arī visspilgtāk atspoguļo piedāvātās pieejas būtību – situācijas informācijas modelēšanu atbilstīgi risināmajiem uzdevumiem.

Promocijas darba autora ieskatā, vispārinot mazās uzņēmējdarbības attīstības faktoru noteikšanas jautājumus kopumā un par izejas punktu izmantojot katra konkrētā uzņēmuma attīstību, jāpievērš uzmanība šādiem rezultējošajiem ekonomiskajiem rādītājiem, pie kādiem šiem faktoriem ir jānovēd:

1) mazo uzņēmumu skaita pieaugums, ko izraisa priekšnoteikumu komplekss:

- ieņēmumu / peļņas / apgrozījuma / aktīvu (vispārīgā gadījumā – „finanšu rādītāju”) ierobežojumi, ko ar nesarežģītu aprēķinu palīdzību iespējams pārvērst par maksimālo bruto pievienoto vērtību (BPV) uz 1 mazo uzņēmumu, un līdz ar to, pamatojoties uz vienkāršās faktoranalīzes rezultātiem, uzņēmumu skaits ir galvenais mainīgais, kas ietekmē uzņēmumu īpatsvaru iekšzemes kopproduktā (IKP);

- nodarbināto skaita ierobežojums uz 1 uzņēmumu, kas analogiski liek saprast, ka mazās un vidējās uzņēmējdarbības kopējais ieguldījums bezdarba mazināšanā ir tiešā veidā atkarīgs no uzņēmumu skaita;

- pilnīgas konkurences jēdziens, kas nozīmē, ka uzņēmumu skaitam ir jābūt tik liels, lai piegādātu vai lielo formu uzņēmumu spēka veidošanās tirgū nespēlētu nekādu nozīmīgu lomu;

2) mazajā uzņēmējdarbībā nodarbināto skaita pieaugums ir svarīgs BPV pieauguma parametrs līdz automatizācijas posmam, un galvenais iekārtu darbspējīguma faktors pēc automatizācijas;

3) BPV pieaugums ir parametrs, kas sasaista atsevišķa uzņēmuma attīstību ar galveno makroekonomisko rādītāju – iekšzemes kopproduktu (IKP);

4) pašu un piesaistīto investīciju pamatlīdzekļos (PL) un nemateriālajos aktīvos (NMA) pieaugums, kas būtībā ir ekonomiskā potenciāla uzkrājums darbības paplašināšanai;

5) aktīvu palielināšana – arī būtisks attīstības potenciāla rādītājs;

6) izdevumu samazināšana un ražošanas izmaksu optimizācija – nozīmīgs motivējošais faktors mazā uzņēmuma attīstībai.

Turklāt, pēc autora domām, ir jāpasvīturo iespēja izmantot šādus papildu rādītājus:

- likviditātes rādītājus – lai novērtētu mazo uzņēmumu mobilitātes faktoru;
- maksātspējas rādītājus – kā stabilitātes rādītāju;
- triādes aktīvi-kapitāls-saistības izmaiņu dinamikas kopējo novērtējumu – lai noteiktu izaugsmes potenciālu, pārmērīgu kredītslogu utt.

Pētījuma un augšminēto rādītāju analīzes praktiskā vērtība makrolīmenī ir tiešā veidā atkarīga no augstā reprezentatīvā līmenī veikta kopējā novērtējuma, kura pamatā ir uzņēmumu finanšu pārskatu statistiskā apstrāde nodokļu iestādēs. Tas nozīmē, ka efektīva reģionālās ekonomikas un tirgus pārvaldība uz faktoru pamata – gan tiešā veidā (bloķējot faktoru ietekmi, veidojot tos), gan netiešā veidā (radot motivējošus faktorus, infrastruktūras risinājumus) – ir atkarīga no valsts institūciju nodrošinājuma ar datiem / informāciju un tādējādi nepastarpināti saistīta ar digitālo tehnoloģiju ieviešanu un drošu izmantošanu valsts pārvaldes procesos.

Vispārīgā gadījumā, lai novērtētu jebkuru uzņēmumu grupu (kopumu) attīstību (summāro rādītāju, īpatsvara vai citā apkopojošā veidā), būs svarīgi šādi makrolīmeņa rādītāji:

1) novērtējamā kopuma uzņēmumu skaits, tostarp īpatsvars kopējā skaitā;

2) šajā uzņēmumu kopumā nodarbināto skaits, tostarp nozaru un citos griezumos un sadalījumā pēc kvalifikācijas (izglītības līmeņa, specialitātes, pieredzes);

3) uzņēmumu kopuma bruto pievienotās vērtības pieaugums (peļņa, ieņēmumi u.tml.), tostarp, lai kontrolētu īpatsvaru IKP, tā struktūrā utt.;

4) aktīvi: pašu kapitāls, pamatkapitāls, apgrozāmais kapitāls, nemateriālie aktīvi, to attiecība pret saistībām;

5) uzņēmuma izdevumi, to struktūra, nodokļu un citu valsts labā veiktu izdevumu īpatsvara rādītāji, saistības pret tirgus dalībniekiem u.tml.;

6) likviditātes, maksāspējas u.tml. kompleksie novērtējuma koeficienti.

Pilnībā acīmredzams rādītāju kopums, kas atspoguļo katra konkrētā uzņēmuma attīstību, ir šādi aplūkojamie rādītāji:

1) nodarbināto skaits, jo darba samaksas fonds (DSF) ir viens no apjomīgākajām uzņēmuma izdevumu posteņiem un šī skaita pieaugums no tā izrietošā DSF palielināšanās ir pazīme, kas liecina par to, ka ir sākusies uzņēmuma darbības paplašināšanās;

2) pamatlīdzekļi, kuru nozīmīgs pieaugums gandrīz vienmēr liecina par ražošanas paplašināšanos, izņemot iepriekš sasniegto maksimālo lielumu nenozīmīgu pārsniegumu (pārreķinot aktuālajās cenās), kas var liecināt par ražošanas modernizāciju;

3) apgrozāmie līdzekļi, kuru pieaugums liecina par notiekošu ražošanas apjomu palielināšanu, ja vien neatspoguļo inflāciju;

4) investīciju palielināšanās, augstas likviditātes aktīvu uzkrāšana, NMA iegāde, samazinoties kopējam saistību apmēram, var tikt vērtēta kā potenciāla uzkrāšana attīstībai, savukārt 1., 2. un 3. rādītāja izaugsmi – kā šāda potenciāla realizācija;

5) saistību pieaugums, palielinoties 1., 2. un 3. rādītājam, var liecināt par attīstību uz līdzekļu piesaistes rēķina, taču var arī raksturot negatīvas tendences, kas saistītas ar rentabilitātes samazināšanos u.tml.

Atspoguļoto rādītāju grupās notiekošo izmaiņu secību ceļā uz mazā uzņēmuma attīstību (paplašināšanu) var mēģināt aprakstīt šādi:

1) uzkrājumu veidošanas raksturos augstas likviditātes aktīvu pieaugums, un šajā periodā ir iespējama veco aktīvu pārdošana (PL samazināšana, NMA un krājumu palielināšana, kam seko naudas masas palielināšana) un investīciju aktivitātes pieaugums;

2) potenciāla atbrīvošana (NMA un PL iegāde);

3) trūkstošo līdzekļu kompensācija (saistību pieaugums);

4) ražošanas piekomplektēšana (PL skaita pieaugums + iegāde + apgrozāmo līdzekļu apjoma palielināšana);

5) darbības paplašināšana (apgrozāmo līdzekļu palielināšana, produkcijas apjoma pieaugums, jaunu preču ražošanas sākšana);

6) tirgus reakcija (ieņēmumu izmaiņas).

Vērotājam no malas parasti nav iespējams izsekot šo rādītāju izmaiņām dinamikā pašu veiktās pārvaldības uzskaites ietvaros, bet labākajā gadījumā dati ir apkopoti gada finanšu pārskatos, un tādējādi uzņēmumu attīstības prognozēšana lielākoties iziet ārpus viena gada robežām, tomēr ar noteiktām pielaidēm novērtēšanu minētajā veidā var veikt, vadoties pēc šādiem parametriem:

1) uzkrājumus, kas raksturo attīstības potenciālu augstākajā punktā, var novērtēt ne tikai pēc minētajām izmaiņām, bet arī ekonomiskās stabilitātes rādītājiem, ņemot vērā principu, ka lielāka stabilitāte nozīmē arī lielāku potenciālu, jo daļa no tā ir vērsta uz šīs stabilitātes nodrošināšanu (augstas likviditātes aktīvu uzkrāšanu, maksāspējas uzturēšanu);

2) varbūtība, ka iepriekš 2.-5. punktā minētais notiks viena pārskata perioda (gada) ietvaros, ir liela, tādēļ aktuālajai paplašināšanai ir nozīme bilances pamatposteņu kopējās izmaiņas;

3) ieņēmumu izmaiņas, ļoti iespējams, atbildīs periodiem, kas seko paplašināšanai.

Tādējādi vairumā gadījumu procesus, kas norisinās gadu pirms izmaiņām, var raksturot kā potenciāla uzkrāšanos šīm izmaiņām, kas atspoguļosies finanšu pārskatu rādītājos.

Pārejot uz makrolīmeni, kur šie rādītāji var pazust apkopojumos, tiek piedāvāts atsevišķi aplūkot tos noteiktā sadalījumā, ja vien tāds ir iespējams no statistikas institūciju viedokļa. Piemēram, ja mūs interesē uzņēmumu skaita maiņa, ir jāaplūko ne tikai galīgais

kopskaits, bet arī tā izmaiņas: samazināšanās par **N**, palielināšanās par **M** ($S=N+M$). Ja rīcībā nav jaunu statistikas datu, var veikt interpolāciju atkarībā no kopējās tendences un pēdējiem 2-3 periodiem, izmantojot jebkuru pieejamu metodi.

Savukārt, ja rīcībā ir informācija par BPV dinamiku, to būs grūti novērtēt izbījušo un jaunizveidoto uzņēmumu skaitam, taču ir iespējams izmantot sadalījumu pa nozarēm.

Kopumā ņemot, aprakstītajā rādītāju modelī, kas ietver uzņēmumu grupu attīstības raksturošanai pietiekamus rādītājus, trūkst tādu ārējo faktoru novērtējuma, kas raksturotu to paplašināšanas lietderību un iespēju realizēt potenciālu, ko tie var uzkrāt. Nozaru uzņēmumiem attīstība biežāk izpaužas ražošanas apjomu palielināšanā vai darbības paplašināšanā ražošanas ķēdes ietvaros. Prognozēt diversifikāciju ir grūtāk, taču, ja nozares uzņēmumu kopumam notiek jauna darbības veida reģistrācija, tad tā ir ticama.

Paša vispārīgākajā gadījumā attīstības potenciālu iespējams realizēt tikai tad, ja pastāv zināma telpa, kuru aizņems attīstītais objekts (šeit ir piemērota analogija ar tilpumu), uzņēmumam par šādu telpu kļūst tirgus, kurā „izšļakstās” tā potenciāls.

Ja tirgū ir kādas grupas preču patēriņa potenciāls **U**, tā novērtēšanai var izmantot potenciālo tirgus ietilpību vērtību izteiksmē:

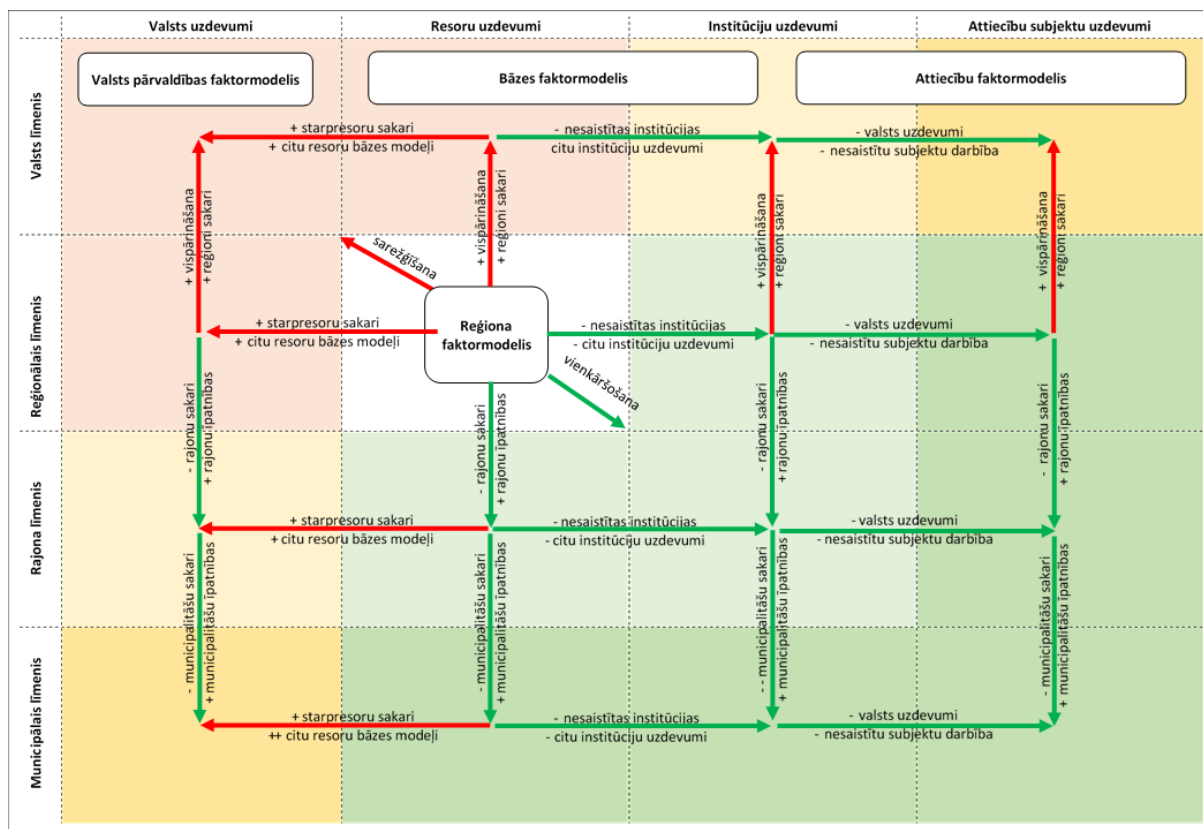
$U = \text{mērķauditorija (cilv.)} * \text{patēriņa cilvėknorma aprėķina periodā} * \text{vidējā gabalcena.}$

Promocijas darbā ir atspoguļots piemērs attīstības potenciāla novērtēšanai ar tirgus ietilpības starpniecību, izmantojot faktoru ietekmes situācijas informācijas modelēšanu.

No izklāstītās informācijas var secināt, ka ar „vērtējošiem” aprēķiniem var operēt, risinot praktiskus uzdevumus, kas neprasa augstu precizitāti, savukārt valsts institūciju darbam neapšaubāmi ir jābalstās uz kaut kā vairāk nekā tikai aptuvenām aplēsēm un priekšstatīšanas „lielos vilcienos”. Iepriekš aprakstītie izaugsmes indikatori mūsdienu ekonomikas zinātnē ir labi izstrādāti uzņēmumu ekonomikas līmenī, savukārt to saikne ar makroekonomiskajiem rādītājiem, kā arī pēdējo minēto savstarpējā mijiedarbība un sasaiste sistēmās joprojām ir ļoti tālu no ideāla, un tā rezultātā valsts politika var tikt nevis vienkārši atrauta no ekonomiskās realitātes, bet, būdama nepārdomāta, nomākt ekonomiskās darbības jomu vai gluži otrādi – atslābināt kontroli tik ļoti, ka sociālās dzīves notikumi kopumā var iziet ārpus valdības kontroles.

Pievērsoties situācijas informācijas modelēšanas idejai, acīmredzams risinājums ir vispārīga faktormodeļa veidošana, vadoties nevis pēc aktuālajām vajadzībām, bet darbības rezultātiem. Pēc tam modificējot to atbilstīgi konkrētiem valsts institūcijas uzdevumiem, var panākt ievērojamu procesa vienkāršošanu. Pastāvot vienotam faktormodelim konkrētas valsts institūcijas vajadzībām, tās pakļautībā esošās iestādes var izstrādāt savas lietīšķo uzdevumu risināšanas sistēmas, saglabājot noteiktu, vienotu priekšstatu dažādos valsts varas institūciju hierarhijas līmeņos.

Promocijas darbā tā autors ir piedāvājis pieeju šāda modeļa izveidei mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā (3.1. attēls), kas balstās gan uz faktoru kompozīcijas un dekompozīcijas paņēmieniem, gan uz modeļa ierobežojumu noteikšanas. Aplūkotie faktori, to sakarības ar mazo uzņēmumu un reģiona ekonomikas rādītājiem tika izmantotas, lai izstrādātu šī pētījuma 3.2. un 3.3. sadaļā aprakstīto instrumentāciju.

3.1. attēls. Galveno mazās uzņēmējdarbības attīstību faktoru modelis*

* Izstrādājis autors

Lai apstiprinātu galveno mazās uzņēmējdarbības attīstības faktoru modeļa (3.1. attēls) pamatotību, promocijas darba autors ir izmantojis matemātiskās statistikas elementus, tostarp regresijas analīzi. Saskaņā ar veiktās analīzes rezultātiem faktori, kas izriet no apkopotajiem uzņēmumu darbības iekšējiem raksturlielumiem, liecina, ka ir sagaidāma lielāka ietekme uz kopējo ekonomisko efektu. Nozīmīgu uzņēmumu iedarbojošās „ārējās” ietekmes daļu raksturo mazākās kritēriju vērtības, kas nosaka izveidoto regresiju nozīmīgumu, kas arī ir tikpat sagaidāms. Turklāt no nozīmīguma samazināšanās viedokļa nav mazsvarīga arī makroekonomisko rādītāju nesasaistīšana vienotajā sistēmā, kā arī tādu rādītāju neesamība, kas lielā mērā varētu aprakstīt ar tiem saistītā faktora ietekmi.

3.2. Instrumentārijs valsts institūciju amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību novērtēšanai

Ja turpmāk izklāstītie apgalvojumi ir pareizi lielākajā daļā aplūkojamo situāciju, bet galveno faktoru ietekme atbilst promocijas darba autora izstrādātajam un šajā darbā piedāvātajam galveno mazās uzņēmējdarbības attīstības faktoru modelim, ir iespējams noteikt vienkāršas sakarības, kuras izpaužas negatīvā vai pozitīvā ietekmē uz organizācijas iekšējiem faktoriem un tā rezultātā – kopīgā ekonomiskajā efektā, ko rada mazo uzņēmumu darbība, un to attīstības potenciālā konkrētajā reģionā.

1. Mazo uzņēmumu (MU) – tāpat kā jebkuras citas uzņēmumu grupas – attīstība ir pilnībā atkarīga no katra atsevišķā uzņēmuma izaugsmes iespējām (izņemot atsevišķus uzņēmumus vai grupas ar izteikti agresīvu konkurences uzvedību, kas cita starpā vērsta uz pretlikumīgu un no sabiedrības viedokļa amorālu konkurences cīņas metožu izmantošanu).

2. Konkurence mazās uzņēmējdarbības vidē ir proporcionāla darbības mērogam:

- a. aprobežojas ar nelielām teritorijām;
 - b. ir saistīta ar mazajām konkurences aktivitāšu izmaksām;
 - c. gandrīz neietekmē tirgus līderus;
 - d. ieņem atklātas pretošanās pozīcijas tikai attiecībā pret tieši konkurējošiem uzņēmumiem.
3. Sadarbība starp uzņēmumiem mazās uzņēmējdarbības vidē:
- a. ņemot vērā darbības mērogu, iegūst zināmu sociālo nozīmīgumu tikai sarežģītās sadarbības struktūrās, kas spēj konkurēt ar tirgus līderiem;
 - b. tikai nebūtiskā mērā rada negatīvas tendences konkurences uzvedībā, bet mazā uzņēmuma monopola stāvoklis ir iespējams tikai nelielās mazu, ekonomiski atpalikušu aglomerāciju teritorijās.
4. Mazais uzņēmums sakarā ar tā darbības mērogu ir spēcīgāk pakļauts ārējai ietekmei un tādēļ cenšas veidot augstas likviditātes aktīvus uz ieguldījumu pamatkapitālā, īpašumā u.tml. izmaksu rēķina.

Darba metodika, izmantojot promocijas darba autora piedāvāto instrumentāriju valsts institūciju amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību novērtēšanai, lai veiktu salīdzinājumu starp vērtējamajiem alternatīvajiem risinājumiem, paredz vērtējuma punktu piešķiršanu katrā instrumentārijā iekļautajā jautājumā.

Algoritms darbam ar autora izstrādāto instrumentāriju ir šāds:

A) ja ir jāvērtē sarežģīti (kompleksi) lēmumi, tie ar dekompozīcijas palīdzību jāsadala vienkāršos;

B) katram izdalītajam vienkāršajam lēmumam jāsaņem vērtējums visos jautājumos;

C) lēmuma kopējais novērtējums veidojas no attiecīgo vienkāršo lēmumu rindu punktu summas;

D) instrumentārija bloki **G** un **H** tiek aplūkoti lēmumam kopumā, nevis tā dekompozīcijas sastāvdaļām;

E) ja lēmuma dekompozīcija rada grūtības, ieteicams to attēlot ierobežojumu saraksta un radīto iespēju saraksta veidā;

F) ja nepieciešams novērtēt sarežģītu dokumentu, tas jāsadala blokos tā, lai, īstenojot **D** punktu, ierobežojumu saraksts atbilstu iespēju sarakstam;

G) lai salīdzinātu alternatīvas, ieteicams izvērtēt katru lēmumu atsevišķi, bet pēc tam veikt pāru analīzi, izmantojot punktu starpību un to attiecību, tostarp pēc punktu summām minēto seku ietvaros (grupas **A**, **B**, **C**);.

H) ja divi salīdzināmi risinājumi kādā jautājumā ir ieguvuši vienādu vērtējumu, var mainīt punktu novērtējumu, pamatojoties uz ietekmētajiem komponentiem. Piemēram, jautājumā **A1** var pieskaitīt vienu punktu par katru piegādātāju loku sašaurināšanās iemeslu: 1 punktu par piekļuves barjeras paaugstināšanu, 1 punktu par teritoriāliem ierobežojumiem, 1 punktu par ekonomiskiem ierobežojumiem utt.;

I) jāatceras, ka instrumentārijs ļaus iegūt precīzāku rezultātu, ja lēmums būs aprakstīts pēc iespējas izsmelši, savukārt, ja nepieciešams veikt novērtējumu maksimāli īsā termiņā (dažu minūšu laikā), var izvēlēties vislielākos ierobežojumus un analizēt tikai tos;

J) Instrumentārijs nav paredzēts, lai ar to aizstātu pieņemamā lēmuma efektivitātes aprēķinus un seku prognozēšanu. Tā uzdevums ir palīdzēt identificēt un novērst galveno negatīvo ietekmi uz mazo uzņēmumu attīstību, tādēļ to nav ieteicams izmantot kā oficiālu

pamatojumu lēmumu pieņemšanā. Saistībā ar katru identificēto risku ir jāveic seku izpēte, balstoties uz apstiprinātajiem aprēķinu modeļiem;

K) Ņemot vērā, ka blokos **G** un **H** paredzētajos aprēķinos tiek izmantotas ievērojamas pielaižu, lēmumu par to izmantošanas iespējām var pieņemt atkarībā no nepieciešamības;

L) instrumentārija forma var tikt sašaurināta vai paplašināta atbilstīgi konkrētajām vajadzībām, ja vien ir ievēroti galvenie principi.

Izmantojot promocijas darba autora izstrādāto instrumentāriju valsts institūciju amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību novērtēšanai, jāpievērš uzmanība tam, ka punktos **G** un **H** piedāvātās novērtēšanas metodikas ievērojamo kļūdu un pielaižu dēļ nevar izmantot kā vērtējamā lēmuma efektivitātes matemātisko aprēķinu modeli.

Minētās pielaižu promocijas darba autors ir paredzējis, lai paātrinātu un vienkāršotu aprēķinus lēmumu hipotētiskās izstrādes agrīnajos posmos, jo tieši šādam nolūkam ir radīts šis instrumentārijs. Ir jāsaprot, ka piedāvātā instrumentārija prioritārais uzdevums ir identificēt negatīvas ietekmes risku esamību un koriģēt pieņemamā lēmuma veidu reģionālo pārvaldes institūciju līmenī, ja pastāv nepieciešamība novērst attiecīgos riskus.

Ierobežojumu un iespēju sabalansēšana, kā arī aptvēruma / efekta novērtējums paredz aplūkot tikai ietekmes uz dažādām reģiona mazo uzņēmumu grupām samērīgumu.

Piedāvātā instrumentārija valsts struktūru amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību novērtēšanai pamatotību un praktisko pielietojamību apliecina ekspertu aptaujas rezultāti.

Promocijas darbā ir atspoguļoti apkopotie aptaujas rezultāti, kas iegūti, veicot statistisko apstrādi ar programmnodrošinājuma *IBM SPSS Statistics* palīdzību. Tā kā apstrādājamā anketa ir kontingences tabula, tad sakarību starp mainīgajiem noteikšanai izmanto Pīrsona χ^2 . No iegūtajām statistiskajām tabulām izriet šādas sakarības starp kritērijiem (anketas jautājumiem) un faktoriem:

- faktors A: $\chi^2 = 2,021$, ja $p=0,364$
- faktors B: $\chi^2 = 2,087$, ja $p=0,352$
- faktors C: $\chi^2 = 2,114$, ja $p=0,352$
- faktors D: $\chi^2 = 2,042$, ja $p=0,348$
- faktors E: $\chi^2 = 2,421$, ja $p=0,351$
- faktors F: $\chi^2 = 4,421$, ja $p=0,352$
- faktors G: $\chi^2 = 2,087$, ja $p=0,352$
- faktors H: $\chi^2 = 0,403$, ja $p=0,817$

Tā kā visos aplūkotajos gadījumos nozīmīguma līmenis ir $> 0,05$, var runāt par sakarību starp anketas mainīgajiem.

3.3. Normatīvo aktu un valsts institūciju lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību operatīvā novērtējuma modelis

Mūsdienu apstākļos prioritārs valsts izpildvaras un likumdošanas varas institūciju uzdevums ir nodrošināt iespēju operatīvai un efektīvai valsts institūciju darba rezultātu prognozēšanai ilgtermiņa, vidējā termiņa un īstermiņa perspektīvā stratēģiskai un operatīvai sociālekonomisko procesu pārvaldībai reģionos. Valsts varas institūciju pieņemto lēmumu

sekas nereti kļūst par spekulāciju objektu, lai veidotu sabiedrības viedokli dažādu tirgus un politisko spēku interesēs.

Promocijas darba 3.3. sadaļā tā autors piedāvā valsts institūciju normatīvo aktu un lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību operatīvā novērtējuma modeli un apraksta tā praktiskās izmantošanas piemēru. Šādas pieejas pamatā esošais princips ir analogisks instrumentu kopumam, kādu konkurences ietekmēšanas novērtēšanai piedāvā ESAO⁴⁷. Valsts institūciju normatīvo aktu un lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību operatīvā novērtējuma modeļa mērķauditorija ir izpildvaras un likumdošanas varas institūciju amatpersonas.

Autora piedāvātā pieeja ietekmes novērtējumam nevar aizstāt pētniecisko un analītisko darbu, kā arī faktoru ietekmes uz mazo uzņēmumu attīstību aprēķinus, taču ļauj formalizēt ar normatīvā akta ietekmi saistīta domu eksperimenta veikšanu, salīdzināt tā rezultātus ar skaitliskajiem raksturlielumiem un veikt alternatīvu salīdzināšanu, neieslēgstot modelēšanā, un šāda pieeja ir efektīva izpildvaras un likumdošanas varas institūciju amatpersonu lēmumu vai normatīvo aktu izstrādes agrīnajos posmos.

Pieejas pamatā ir 3.1. sadaļā izklāstītie pētījuma rezultāti. Promocijas darba autors ir izstrādājis aptaujas anketu un metodiku darbam ar to, ieskaitot risinājuma sabalansēšanas instrumentus saistībā ar auditorijas apvērsumu un atsevišķiem iespējas un draudus raksturojošajiem SVID analīzes elementiem.

Promocijas darbā tiek izvērtētas Stratēģisko iniciatīvu aģentūras 2015. gada Municipālo prakšu atlanta (turpmāk – Atlants) – veiksmīgāko uz mazās un vidējās uzņēmējdarbības atbalstu un attīstību vērsto municipālā līmeņa prakšu apkopojuma⁴⁸ – pirmā daļa.

Izvērtēšana tika veikta, sadalot Atlasā aprakstītās „prakses” turpat paredzētajā sadalījumā pa grupām, strikti ievērojot iekļauto tekstu.

Stratēģisko iniciatīvu aģentūras 2015. gada Atlantā iekļauto municipālo prakšu analīzes rezultāti ir atspoguļoti tabulā „Municipālo prakšu ietekmes novērtējuma rezultātu matrica (punkti)” un liecina, ka:

- prakses bez riskiem: **05, 19, 20**;
- prakses ar maz riskiem (mazāk nekā 3): **04, 06, 09, 10, 11, 18, 22, 23**;
- prakses ar vairāk riskiem (vairāk nekā 7): **07, 16, 23**;
- pārējās prakses, kas ietver 4-7 riskus (galvenokārt **5** un **6**);
- galvenie riski piemīt **E** grupai – konkurences attiecību kroplošana, turklāt:
- lielākā daļa risku ir saistīti ar korupcijas faktoriem **E7**;
- nesabalansēta pieeja, kas var palielināt ierobežota atbalsta saņēmēju skaita konkurētspēju (**E1**);
- demokrātisku procedūru iekļaušana, neveidojot pretsvaru sistēmu, kas neļauj tiešā veidā ieinteresētajām organizācijām ietekmēt pārvaldes lēmumu pieņemšanu.

Citas risku grupas ir sastopamas retāk, kas, iespējams, ir izskaidrojams ar prakšu vispārināto aprakstu.

Valsts institūciju normatīvo aktu un lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību operatīvā novērtējuma modeļa pareizību un praktisko izmantojamību apliecina attiecīgā profila ekspertu aptaujas rezultāti. Metodikas uzticamību un aptaujas anketas jautājumu saskaņotību apliecina Kronbaha alfa koeficients, veicot aprēķinus ar

⁴⁷ Konkurences novērtēšanas metodiskais līdzeklis (versija 2.0). 1. daļa. Principi. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO), pieejams: <http://www.oecd.org/competition/assessment-toolkit.htm>, [Skatīts 24.03.2020]

⁴⁸ Stratēģisko iniciatīvu aģentūras 2015. gada Municipālo prakšu atlants – veiksmīgāko uz mazās un vidējās uzņēmējdarbības atbalstu un attīstību vērsto municipālā līmeņa prakšu apkopojums, pieejams: https://asi.ru/reports/41363/?sphrase_id=1358199 [Skatīts 24.03.2020]

programmnodrošinājuma *IBM SPSS Statistics* palīdzību. Lai noteiktu mērījumu skalu iekšējo saskaņotību, tika izmantots šāds Kronbaha alfa koeficients: $\alpha_1 = 0,643$; $\alpha_2 = 0,769$; $\alpha_3 = 0,677$; $\alpha_4 = 0,738$; $\alpha_5 = 0,558$. Tā kā visos gadījumos koeficienta rādītājs ir lielāks par $\alpha > 0,5$, izstrādāto anketu var uzskatīt par uzticamu.

Nobeigums

Veiktais pētījums ļāva autoram izdarīt turpmāk izklāstītos secinājumus.

Kombinētā pieeja, kas tiek izmantota kategorijas „mazā uzņēmējdarbība” definēšanai, vairumā gadījumu ļauj pietiekami pilnīgi un precīzi ierindot uzņēmumu aplūkojamajā grupā. Šādas pieejas ietvaros akcenti ir izvietoti tā, lai uzmanības centrā būtu izvirzīti svarīgākie aspekti: sociālais (nodarbināto skaits / nodarbinātība) un ekonomiskais (ienākumiem / aktīviem). Ar mazās uzņēmējdarbības attīstību tiek piedāvāts saprast daudzus aspektus aptverošu (daudzdimensionālu) un vadāmu procesu, kas vērsts uz kvantitatīvām vai kvalitatīvām izmaiņām, kuru rezultāts kalpo noteikta mērķa vai mērķu sistēmas īstenošanai.

Veiktā analīze apliecināja, ka mazās uzņēmējdarbības attīstības līmeņa noteikšanā ar faktormodeļa palīdzību ir jāizvairās no faktoru ietekmes radītās sakarības aizstāšanas ar cēloņsakarību. Izstrādājot jebkādu faktoru klasifikatoru, jānodrošina tā atbilstība pilnīguma un pietiekamības nosacījumiem, pretējā gadījumā, veidojot sistēmas ar saistītiem faktoriem, uz to pamata nav iespējams veikt kvalitatīvu dekompozīciju.

Mazās uzņēmējdarbības attīstības novērtējums valsts līmenī, kas tiek veikts, balstoties uz likumdevēja noteiktajiem un reģionālās attīstības programmās minētajiem kritērijiem, nevar kompleksi un pilnvērtīgi atspoguļot esošās reģiona sociālekonomiskās attīstības tendences. Lai novērtētu mazās uzņēmējdarbības stāvokli un attīstību, izpildvaras institūcijām ir nepieciešama ne tikai kritēriju / indikatoru sistēma, bet arī efektīvs instrumentārijs tādu faktoru identificēšanai, kuru ietekme var radīt mazo uzņēmumu skaita pieaugumu un nodrošināt to ekonomisko stabilitāti. Šāda pieeja ļaus izstrādāt efektīvus, tostarp adresētus valsts atbalsta un veicināšanas pasākumus, kas vērsti un reģiona mazās uzņēmējdarbības attīstību.

Laikposmā no 2010. līdz 2020. gadam mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā Maskavas aglomerācijā īstenotās ekonomiskās politikas, tās īpatnību un galveno barjeru analīze apliecināja zemo rezultativitātes līmeni, kas izpaužas bremsējošā ietekmē uz ilgtspējīgu mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā un līdz ar to negatīvi ietekmē aglomerācijas ekonomisko izaugsmi. Valsts infrastruktūrai mazās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā Maskavas pilsētā ir raksturīga institūciju daudzveidība un piemīt tendence radīt arvien jaunas. Taču šo institūciju darbība ir nestrukturēta, mazās uzņēmējdarbības attīstības un atbalsta virzieni dublējas, trūkst centralizēta, vienota mijiedarbības punkta ar mazās uzņēmējdarbības pārstāvjiem, un tādejādi netiek nodrošinātas efektīvas valsts un uzņēmējdarbības aprindu attiecības.

Balstoties uz korelācijas un regresijas analīzes, darba autors ir konstatējis gan pozitīvu korelāciju starp mazās uzņēmējdarbības finansiālo atbalstīšanu no Maskavas aglomerācijas budžeta un visām mērķa metrikām, gan apgrieztu korelāciju starp finanšu līdzekļiem, kas tiek tērēti mazo uzņēmumu personāla apmācībai, un visiem mērķrādītājiem. To var izskaidrot ar personāla apmācībai paredzēto izdevumu nelielo apmēru salīdzinājumā ar finansiālā atbalsta izmaksām: attiecīgie lielumi atšķiras par divām kārtām, tādēļ uz personāla apmācību vērsto atbalsta pasākumu ietekme ir grūti pamanāma uz mazās uzņēmējdarbības kopējā finansējuma ietekmes fona.

Veiktā pētījuma rezultāti liecina, ka gan Maskavas aglomerācijā, gan Latvijā un Lietuvā pastāv institucionālas problēmas, kas kavē mazās uzņēmējdarbības ilgtspējīgu attīstību, un līdz ar to ir nepieciešams palielināt reģionālās ekonomiskās politikas efektivitāti mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstības jomā, kā arī attīstīt cilvēkkapitālu un uz tā

pamata – inovāciju politiku. Latvijas Ekonomikas ministrijai ieteicams izmantot iespēju veikt strukturālās reformas (pirmkārt, lai uzlabotu mazās uzņēmējdarbības subjektiem piemērojamos nodokļu režīmus), kas palīdzēs paātrināt visaptverošu ekonomisko izaugsmi kā būtiskāko priekšnoteikumu nabadzības mazināšanai.

Krievijas Federācijas Ekonomiskās attīstības ministrijai un Latvijas Ekonomikas ministrijai ir jākoriģē uz mazās uzņēmējdarbības attīstību vērstās valsts programmas un jāiekļauj tajās šādi atbalsta pasākumi: starptautisko investoru piesaiste ar nodokļu politikas palīdzību; atvieglots nodokļu režīms perspektīviem jaunuzņēmumiem; mazās uzņēmējdarbības subjektu ilgtermiņa kreditēšanas paplašināšana, tostarp atvieglota kredītu piešķiršana ar valsts atbalstu; sociālās uzņēmējdarbības atvieglota kreditēšana, kredītu apdrošināšana, subsīdijas, galvojumi, granti zinātniskajiem pētījumiem un izstrādei, kolektīvā finansējuma platformas.

Krievijas Federācijas Ekonomiskās attīstības ministrijai un Latvijas Ekonomikas ministrijai jāfokussē valsts nefinansiālā politika uz investīciju darbības un uzņēmējdarbības subjektu tiesību un likumīgo interešu aizsardzību, tehnoloģisko parku un tehnopolu attīstību, īpašu reģionālā līmeņa zonu un apsteidzošās attīstības teritoriju izveidi, rūpniecības sektoru ar pievienoto vērtību radīšanu un to eksporta attīstību.

Krievijas Federācijas Ekonomiskās attīstības ministrijai īpaša uzmanība jāpievērš atgriezeniskās saites mehānismu attīstībai un valsts pārvaldes lēmumu sabiedriskajam monitoringam mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstības jomā.

Autors piedāvā modeli mazās uzņēmējdarbības attīstības reģionos ietekmējošo faktoru novērtēšanai un galveno faktoru identificēšanai, uz kura pamata valsts pārvaldes institūcijas, kuras nodarbojas ar reģiona mazās uzņēmējdarbības attīstības un atbalsta jautājumiem, var izstrādāt lietišķu uzdevumu risināšanas sistēmas.

Pētījumā aplūkoti faktori un to savstarpējā sakarība ar reģiona uzņēmumu un ekonomikas rādītājiem tika izmantoti, lai izstrādātu instrumentāriju amatpersonu pieņemto lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā novērtēšanai, kura svarīgākais uzdevums ir identificēt nelabvēlīgas ietekmes risku esamību un koriģēt pieņemamā lēmuma formu reģionālo valsts pārvaldes institūciju līmenī gadījumā, ja ir nepieciešams novērst šos riskus vai samazināt to negatīvās sekas. Piedāvātā instrumentārija pamatā ir ESAO noteiktie konkurences ietekmēšanas novērtējuma metodoloģijas principi.

Balstoties uz promocijas darba autora izstrādātā normatīvo aktu un valsts institūciju lēmumu ietekmes uz mazās uzņēmējdarbības attīstību reģionā operatīvā novērtējuma modeļa, ir novērtētas labākās municipālās prakses mazās un vidējās uzņēmējdarbības atbalsta un attīstības jomā, kas atspoguļotas Krievijas Federācijas Stratēģisko iniciatīvu aģentūras tāda paša nosaukuma Atlantā.

Table of contents

Introduction.....	56
Chapter 1 THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE REGIONAL ECONOMIC POLICY EFFICIENCY OF SMALL BUSINESSES DEVELOPMENT.....	65
Chapter 1 consists of 3 sections, 35 pages, 1 table	65
1.1 Theoretical aspects of small business development	65
1.2 Small business development factors	66
1.3 Methodological approaches and indicators for assessing the effectiveness of regional economic policy in the field of small business development	67
Chapter 2 ANALYSIS OF ECONOMIC POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS IN THE WORLD ECONOMY.....	71
Chapter 2 consists of 3 sections, 45 pages, 15 pictures, 9 tables	71
2.1 International experience of regional economic policy of small business development.....	71
2.2 Analysis of the state and problems of small business development in the Baltic countries and in the Moscow agglomeration	73
2.3 The analysis of directions and assessment of the effectiveness of economic policy in the sphere of small business development in the Moscow agglomeration	84
Chapter 3 THE DIRECTIONS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF THE REGIONAL POLICY OF THE SMALL BUSINESS DEVELOPMENT OF THE MOSCOW AGLOMERATION.....	91
Chapter 3 consists of 3 sections, 46 pages, 3 pictures.....	91
3.1 Economic and mathematical model of factors of development of small business in the regions	91
3.2 The toolkit for assessing the impact of decisions made by officials of government agencies on the development of small business	96
3.3 A model for the rapid assessment of the impact of regulations and decisions of the state bodies on the development of small business.....	98
Conclusion	100

ABSTRACT

Promotional work consists of an introduction, three chapters, conclusion and appendices, as well as a list of references.

The first chapter substantiates theoretical approaches to the essence, conditions and factors of ensuring sustainable development of small business in modern socio-economic conditions. The factors influencing the development of small business, methodological approaches and indicators for assessing the effectiveness of economic policy for the sustainable development of small business are considered.

The second chapter analyzes the international experience of the economic policy of small business development, on the basis of the economic analysis, the trends and problems of ensuring sustainable development of small business in the Baltic countries and in the Moscow agglomeration are identified. Using the tools of mathematical modeling, an assessment of the effectiveness of state policy in the field of small business development in the Moscow agglomeration was made.

The third chapter defines the directions of increasing the efficiency of regional economic policy of small business development. An economic and mathematical model of factors for the development of small business in the regions and a toolkit for assessing the influence of factors on the sustainable development of entrepreneurship have been developed. In order to improve the efficiency and effectiveness of the work of the executive and legislative powers and authorities in the field of support and development of small and medium-sized businesses in the region, on the basis of the principles of the OECD competition impact assessment methodology, recommendations have been developed to improve the tools for assessing the best municipal practices of the Russian Federation in terms of their impact on enterprise competition of the small and medium-sized business.

The main text of the promotional work consists of 150 pages and is illustrated with 18 figures and 10 tables. The work contains 15 appendices. The list of bibliographical sources includes 248 items.

Key words: region, sustainable development, economic growth, small and medium-sized business, entrepreneurship, government support for small business, Baltic countries, Moscow agglomeration.

Introduction

The relevance of the research topic

The relevance of the research topic is due to the amalgamation of possible sustainable economic and social effects from the activities of small businesses, which are directly dependent on the government policy that is aimed at the formation and the development of the entrepreneurial and business environment.

The regional policy enhancement with the aim of support and development of small businesses ensures not only the competitiveness of the regional economy, but it also directly contributes to the achievement of the UN sustainable development goals⁴⁹.

Small businesses⁵⁰ are able to ensure the stability of the country's economy, with a significant share of GDP (gross domestic product) that is derived from the entire set of such enterprises in view of the high survival rate of the entire group (but not of a single entity); small businesses can also be the mechanism for expanding the scope of activities, approbation, or commercialization of the new projects, being at the same time an additional factor that reduces the risks of the founding member.

The priority of solving the problem of improving the economic policy of the Moscow agglomeration in relation to small business is noted in the developed program documents for strategic planning at the regional level. This issue is reflected in a number of legislative acts of the Government of the Russian Federation, including within the framework of the ongoing administrative reform aimed at finding the best strategic solutions for the development of small business, competition, investment climate, the introduction and implementation of the best practices in these areas in the constituent entities of the Russian Federation, as well as within the framework of the ongoing national project "Small and Medium-Sized Enterprises and Support for Individual Entrepreneurial and Sole Proprietorship Initiatives"⁵¹.

The key condition for the development of entrepreneurship in general is the effectiveness of state regulation and management in the economic sphere. In accordance with the Sustainable Development Goals, business should rely on high-quality infrastructure and regulatory frameworks that form a favorable environment for the implementation of private entrepreneurial initiative, the accumulation of economic potential and the release of this potential for the benefit of the society⁵².

Today, the approaches used by the Government of the Russian Federation within the framework of the existing economic policy to stimulate small business are quite extensive, but despite the abundance of methods used, the goal of overcoming imbalances in the socio-economic development of the Russian regions currently remains unachievable.

There is no constructive system in the Russian Federation, which would allow all levels of government to conduct and carry out coordinated and concurrent activities aimed at a single result; the time frames of the planning horizons of the federal and regional economic

⁴⁹ Official site of the UNO. Sustainable Development Goals, available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/> (accessed 20.02.2019)

⁵⁰ In this work, the terms "small business", "small forms of enterprises" are used as equivalent synonyms denoting all forms of small enterprises allocated in a particular state that have preferences within the framework of the state support system, or in the absence of which, that fall under the attribution criteria used by the European Union and the Russian Federation.

⁵¹ National project "Small and Medium-sized Enterprises and Support for Individual Entrepreneurial Initiatives", available at: <http://government.ru/rugovclassifier/864/events/> (accessed 11.04.2019)

⁵² Official site of the UNO. Sustainable Development Goals, available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/economic-growth/> (accessed 20.02.2019)

strategies often enter into discordance. In this aspect, it is necessary to rely on the positive experience of the European Union in creating a competitive and dynamic economy through the implementation of the research and innovation framework "Horizon 2020" (2014 – 2020) and Horizon Europe (2021 – 2027)⁵³.

When developing measures of state support for small businesses, it is necessary to take into account the factors that have a significant impact on both the process of emergence of new small businesses and their life cycle. Currently, there are a number of different economic and mathematical methods and models for studying the development of small business, which allow us to identify the features of the functioning of a particular segment of the regional economy and predict its dynamics in the future when any parameters change. However, most of the known methods and models exclude from the analysis the factors which are determined by the current policy of the state, and do not always allow to determine the reasons for the emergence of the dependencies, they also do not make it possible to find management influences or impacts that would ensure the most effective development of dynamic processes, or to give recommendations regarding substantiating optimal strategies for the development of entrepreneurship in the region.

Therefore, the assessment of the influence of factors and features of regional economic policy in the field of support and development of small business on the economic growth of the region in the context of sanctions policy and the development of models and tools for its activation is the relevant objective for the theory and practice of regional development of the Moscow agglomeration of the Russian Federation..

The degree of scientific elaboration of the problem

The scientific foundation for identifying small business as a priority factor in the economic development of regional socio-economic systems is laid in the research and development of the following authors: Z. Aks, P. Arrhenius, E. Auster, E. Autio, U. Baumola, D. Birch, C. Brown, H. Wallenius, J. Hamilton, D. Johansson, A. Cooper, J. Lerner, J. Medoff, K. Motohashi, D. Odretch, G. Aldrich, D. Storey, M. Henrexon, N. Sharma⁵⁴.

Long-term patterns of economic development, its undulating and fluctuant nature were studied in the works of foreign scientists K. Juglar, J. Kitchin, H. Clark, K. Perez, W. Rostow, T. Sakade, M. Hirooka, J. Schumpeter⁵⁵ as well as domestic scientists A. Akayev, S.Yu.

⁵³European Commission, available at: https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme_en#proposals (accessed 20.02.2019)

⁵⁴ Acs Z., Audretsch D. Innovation in Large and Small Firms: An Empirical Analysis // American Economic Review, 1988, Vol. 78, No 4, pp. 678-690.; Brown Ch., Hamilton J., Medoff J. Employers Large and Small. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990, 109 p.; Cooper A., Dunkelberg W., Woo C. Entrepreneurs' Perceived Chances for Success // Journal of Business Venturing, 1988, Vol. 3, Issue 2, pp. 97-108.; Cooper A. R&D Is More Efficient in Small Companies // Harvard Business Review, 1964, Vol. 42, No 3, pp. 75-83.; Motohashi K. Innovation and Entrepreneurship: A First Look at the Linkage Data of Japanese Patent and Enterprise Census // Seoul Journal of Economics, 2016, No 1, pp. 69-94.; Henrekson M., Johansson D. Gazelles as Job Creators - A Survey and Interpretation of the Evidence // Research Institute of industrial economics. available at: <http://www.ifn.se/Wfiles/wp/wp733.pdf> (accessed 20.10.2018); Henrekson M., Johansson D. Institutional Effects on the Evolution of the Size Distribution of Firms // Social Science Research Network. available at: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=998290 (accessed 21.10.2018); Sharma N. Management of Innovation in Small and Medium Enterprises in India: Comparison of I.T. and Pharmaceutical Firms // The IUP Journal of Knowledge Management, 2016, Vol. XIV, No 2.

⁵⁵ Juglar, Clément, i.e. Joseph Clément, 1819-1905. Des Crises Commerciales Et De Leur Retour Périodique En France, En Angleterre, Et Aux États-Unis. 2. éd. New York: B. Franklin, 1969. 560 p.; Kitchin J 1923 Cycles and Trends in Economic Factors // Review of Economics and Statistics The MIT Press 5 (1) pp 10-16 doi:10.2307/1927031 JSTOR 1927031; Rostov W. W. Why the Poor Get Richer and the Rich Slow Down: Essays in the Marshallian long period. London : Macmillan, 1980. 376 p.; Perez C. Technological Revolutions and Financial Capital: The Dynamics of bubbles and Golden Ages. – Cheltenham: Elgar, 2002, 198 p.; Sakade, T. Masaaki Hirooka, Innovation Dynamism and Economic Growth. A Nonlinear Perspective, Edward Elgar,

Glaziev, V.E. Dementiev, E.N. Kablov, L.A. Klimenko, N. D. Kondratyev⁵⁶, S.M. Menshikov, M.I. Tugan-Baranovsky. Innovative processes in modern economic conditions are studied in the works of S.Yu. Glaziev, O. G. Golichenko, V.V. Ivanov, K.M. Christensen, B.N. Kuzyka, T.N. Leonova, V.M. Polterovich, I.E. Frolov, Yu.V. Yakovets.

The analysis of the problems of development of Russian entrepreneurship is revealed in the works of S. B. Avdasheva, A.A. Alexandrova, K.B. Borisova, V.Yu. Burov, A.V. Vilensky, L.L. Gishkaeva, A.V. Gorlov, V.E. Dementyev, N.D. Yerifa, D.A. Zhdanov, G.B. Kleiner, B.Z. Milner, V.M. Polterovich, E.N. Siroty, S.G. Falko, A. Yu. Chepurensky, A. Yu. Yudanov.

The study of the role, socio-economic essence of entrepreneurship and small business, modern problems, features of the implementation of state policy with the aim of increasing the efficiency of economic policy in the development of small business in Russia and abroad are reflected in the studies of foreign and Russian scientists: S.A. Stradini, Joseph Schumpeter, Peter Ferdinand Drucker, Kevin Kelly, Adam Smith, Karl Marx, Jean Baptiste Say, Friedrich August von Hayek, John Maynard Keynes, R. Cantillon, Inta Kotane, Thea Danilova, Dr. Baiba Rivzha, Dr. Downis Auers, Remeikiene, R.Luis Rodrigues, Julio Pindado, Kevin Keasey, D.R. Gnyawali, D.S. Fogel, Buchwald E.M., Vilensky A.V., Gusev A.K., Simon Johnson, Thomas Ertman, Jean Theorell, David Lassen, Roland Drago, Dana Maria Bobiț, Mariana Ciufu, Viorica Ghinea, Lāsma Līcīte, Aina Muška, Līga Paula, Dina Popluga, Lorena-Andreea Urse, Lucian Urse⁵⁷, Alekseev A.N., Glagolev S.N., Gorfinkel V.Ya., Egorikhina S.Yu., Epifanova T.V., Ismagulov K.Zh., Kofanova T.A., Kryshchalev V.K., Kurochkina A.A., Lavrentiev V.V., Lapusta M.G., Malacheva V.V., Mishurova I.V., Moshkin I.V., Nesterenko Yu.N., Palagina A.N., Patina T.A., Punanova T.I., Svirchevsky V.D., Tararueva A.A., Terebova S.V., Uskov V.S., Khnykova T.S. and etc.

The analysis of theoretical and applied research on the problem showed that they do not pay enough attention to the development of small and medium-sized businesses, taking into account the long-term patterns of economic development. In order to develop effective measures of state support, it is necessary to understand the cyclical development of the smallest and medium-sized businesses in the phases of a long wave under the influence of scientific and technological progress. At the same time, a deep study of the problems of the

Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA, 2006, 448 pages. *Evolut Inst Econ Rev* 4, 207–212 (2007). <https://doi.org/10.14441/eier.4.207>; Schumpeter, J.A. The theory of economic development / J.A. Schumpeter. - Moscow: Direct-Media, 2007. – 400 p.; Schumpeter J. A. A Theorist's Comment on the Current Business Cycle // *Journal of the American Statistical Association*, 30:189, 167-168, DOI: 10.1080/01621459.1935.10504150

⁵⁶ Akaev A.A. Modern financial and economic crisis in the light of the theory of innovation and technological development of the economy and management of the innovation process // *System monitoring. Global and regional development*. Moscow: URSS, 2009. pp. 141—162.; Kondratieff, N., & Stolper, W. (1935). The Long Waves in Economic Lif // *The Review of Economics and Statistics*, 17(6), 105-115. doi:10.2307/1928486

⁵⁷ Stradina S.A. The Innovative Development of Latvia: The Analysis of Problems and Directions of Formation of National Innovation Policy // *Marketing and Management Innovation*, 2015, No 3. - pp.160-171; Peter F. Drucker Managing for Results: Economic Tasks and Risk-Taking Decisions. Butterworth-Heinemann; New edition (1 Jan. 1964), 236 p.; Kotane I. Practice of small and medium-sized enterprise performance evaluation in Latvia // *Rezekne Academy of Technologies*. May 2016, available at: https://www.researchgate.net/publication/303556962_PRACTICE_OF_SMALL_AND_MEDIUM-SIZED_ENTERPRISE_PERFORMANCE_EVALUATION_IN_LATVIA (accessed 29.04.2019); R.Luis Rodrigues, Julio Pindado, Kevin Keasey The determinants of the costs of financial distress in SMEs // *International Small Business Journal* 33(8), April 2014, available at: https://www.researchgate.net/publication/263918302_International_Small_Business_Journal (accessed 12.05.2020); Dana Maria Bobiț, Mariana Ciufu, Viorica Ghinea, Lāsma Līcīte, Aina Muška, Līga Paula, Dina Popluga, Lorena-Andreea Urse, Lucian Urse. Entrepreneurship in Rural Areasthrough the production and exploitation of medicinal and aromatic plants, RigaSIA «Zelta Rudens Printing» 2018. 258 p.; Schumpeter J. A. A Theorist's Comment on the Current Business Cycle // *Journal of the American Statistical Association*, 30:189, 167-168, DOI: 10.1080/01621459.1935.10504150

entrepreneurial development, the cyclical nature of economic development, that has been carried out by Russian scientists in the recent decades, does not remove from the agenda the controversial nature of the issue of the contribution of small business into the development of the Russian economy in modern conditions.

Despite the fact that significant attention is paid to improving the efficiency of regional economic policy for sustainable development of small business, it is worth noting that there is the lack of a scalable universal toolkit for its implementation, as well as a clear structure of interactions between the business and entrepreneurial community and the government, and tools for assessing their effectiveness and efficiency as well.

Hypothesis

The comprehensive and systematic application of the approaches of situational information modeling of factor influence in the work of regional state bodies will ensure the quality of forecasting the results of the regulatory impact of the decisions taken by the officials in the implementation of economic policy in the field of development and support of small business.

The aims and objectives of the study

The aim of the work is to develop a conceptual approach to the formation of an effective regional state policy for the support and development of small business.

In order to achieve this goal in the promotional work, it is necessary to solve the following tasks:

1. Clarify the conceptual framework: definitions of what "small business", "small business development", "efficiency", and "performance" are.
2. Consider the factors which influence the development of small business, the methodological approaches and indicators for assessing the effectiveness of the economic policy for the sustainable development of small business.
3. Analyze the international and Russian experience of the economic policy of small business development, the current state and the problems of small business development in the Baltic countries and the Moscow agglomeration.
4. Identify the trends and assess the effectiveness and performance of the economic policy of small business development in the Moscow metropolitan area and agglomeration.
5. Develop an economic and mathematical model of factors for the development of small business in the regions and identify the key factors for the development of small business, as well as to propose a toolkit for assessing the impact of the decisions made by the officials of the state bodies on the development of small business in the region.

The object of the study

The object of the research is the economic policy of small and medium-sized business development in the Moscow agglomeration and the Baltic countries.

The subject of the study

The subject of the research is a set of organizational, economic and managerial relations which arise in the process of implementing the economic policy of small business development at the regional level.

Research methods

The research methodology assumes a systematic approach to problem solving, ensuring the unity of qualitative and quantitative methods:

- qualitative content analysis, a monographic method, with the help of which the object of research was studied in great detail, and which is also based on a review of a wide list of scientific literature and regulatory sources;

- the methods of economic and statistical research, mathematical and factor modeling, as well as a computational experiment. In order to assess the effectiveness and performance of the economic policy of small business development in the Moscow agglomeration and the impact of small business on the economic growth of the region, the author of the promotional work applied a correlation-regression analysis using the principal components method. The modeling was performed using a production function of the Cobb-Douglas type, which served as the basis for finding dependencies in a similar form, but on different variables (each variable is either a macroeconomic indicator or the amount of funding under one of the government programs). The calculations were made using software (MS Excel, SPSS Statistics);

- the methods of object-oriented modeling of structures and systems, in order to build abstract information models in the regional economy, as an element of an interdisciplinary approach.

The theoretical and methodological foundations of the study are the achievements of foreign and Russian scientists who consider the issues of improving the mechanisms of the state policy for the development of small business, the main provisions of the institutional theory, the concept of regional development, as well as spatial economy and interregional cooperation.

Research limitations

The author studies the Baltic states and the Moscow agglomeration. In order to assess the effectiveness of the state policy of small business development in the Baltic countries and in the Moscow agglomeration, the macroeconomic indicators of the regions were processed.

The research within the framework of this promotional work is carried out on the basis of time series data starting from the year 2008 and up to the year 2020.

The paper analyzes the data on the level of development of small businesses in the Republic of Latvia, the Republic of Estonia, the Republic of Lithuania and the city of Moscow in the Russian Federation, which are posted in the public domain on the Internet. The search was carried out through the official websites of the Central Statistical Bureau of Latvia, Lietuvos statistikos departamentas, Official Statistics Estonia, the European Commission, the World Bank, World Economic Outlook, the Euromonitor, the Ministry of Economic Development of the Russian Federation, the Federal State Statistics Service of the Russian Federation, the Federal Tax Service of the Russian Federation, the Department of Industry and Investment Policy of the City of Moscow, the Department of Entrepreneurship and Innovative Development of the City of Moscow, as well as through the official mass media of the regions and municipalities, through the investment portals of constituent entities of the Russian Federation and state corporations of development, as well as associations of small and medium-sized businesses.

The economic analysis of the impact of small and medium-sized businesses on the development of the Moscow agglomeration of the Russian Federation was carried out using the data from January 2010 to December 2019.

The temporal and regional research structures

The research within the framework of this work is carried out on the basis of statistical analysis data in the Republic of Latvia, the Republic of Estonia, the Republic of Lithuania and

the city of Moscow in the Russian Federation. The indicators of economic development from 2010 to 2019 are analyzed in great detail. Special calculations in order to carry out a correlation-regression analysis of evaluating the effectiveness of measures of state economic policy for the development of small and medium-sized businesses in the Moscow agglomeration and the impact of small businesses on the economic growth of the region are presented on the basis of the data derived from the period of 2010 to 2020.

Scientific novelty

The conclusions and recommendations obtained in the course of the study make a certain contribution into the development of the state regulation system in the field of support and development of small business. The novelty lies in the following:

1. The research vocabulary and definitions have been clarified, within which the author specificates the concepts: "small business" "small business development", "efficiency", "performance", "factor". The author explains in great detail the mechanism of factor influence on socio-economic processes, and also explains the terms which accompany these concepts.
2. Information and mathematical approaches to modeling the factors of small business development are proposed.
3. A model of external and internal factors holistically affecting the development of small businesses in the region has been developed.
4. Examples of using situational information modeling approaches in order to solve the applied problems of small business development by state bodies are presented.
5. A toolkit has been developed for assessing the impact of management decisions made by the officials on the development of small enterprises, which is based on the approaches developed by the OECD to assess the impact on competition, which were adapted and supplemented by the author in accordance with the objectives of the study.

The practical significance of the research results

The main theoretical provisions of the promotional work and the results of the economic analysis of the effectiveness of the measures to support small businesses deepen and complement the existing research on the problems of public management of small business development in the context of accomplishment of goals of the socio-economic development of the region and can be used in higher education, in particular, in the process of teaching such disciplines as: "Regional Economics", "Regional Finance", "Business Basics", "Project Management in the Public Sector" and other disciplines and subjects.

The introduction of the author's suggestions and recommendations will increase the efficiency of the economic policy for the development of small business in the Moscow agglomeration and its impact on the sustainable growth of the regional economy. The results obtained can be used by regional and municipal authorities in order to elaborate the concepts, strategies and programs for sustainable development of the regions and strategies for the development of small businesses in the framework of the implementation of comprehensive economic programs and projects.

Due to the proposed variability of implementation and the adaptability of the developed model to various external conditions, the possibility of its application is not limited to a specific territory (i.e. it can be applied both in the Republic of Latvia and in any constituent entity of the Russian Federation, including in its separate territorial or economic region).

Research results

1. Various models of economic policy in the field of support and development of small business have been analyzed, the methods and mechanisms for ensuring sustainable development of entrepreneurship in the EU countries and in the Russian Federation have been identified, and the possibilities of their adaptation and application in the framework of the

economic policy of Russian regions in the field of small business development have been identified.

2. The analysis of the effectiveness of the economic policy in the field of support and development of small business in the Moscow agglomeration for the period of 2010-2020 has been made; its features and main barriers that restrain the sustainable development of small business in the region and which have a negative impact on the economic growth of the agglomeration have also been analyzed.

3. An economic and mathematical model of factors for the development of small businesses in the regions and the identification of the key factors for the development of small businesses has been elaborated.

4. A toolkit has been developed for assessing the impact of the decisions made by the officials on the development of small business in the region, the primary task of which is to identify the presence of risks of negative impact, and to adjust the form of management decisions taken at the level of regional government bodies, if these risks need to be avoided or it is necessary to minimize their negative consequences. The proposed toolkit is based on the principles of the OECD Competition Impact Assessment Toolkit.

5. On the basis of the developed toolkit for assessing the impact of the decisions made by the officials on the development of small business in the region, there has been made an assessment of the best municipal practices for supporting and developing small and medium-sized businesses, which are conducted in the eponymous Atlas of the Strategic Initiative Agency of the Russian Federation.

Theses submitted for the defense

1. The combined approach, in defining the categories of enterprises belonging to "small business", allows for greater flexibility in the criteria, which can positively affect the effectiveness of support programs.

2. The development of small business is formed along the two interrelated directions: the creation of a favorable external environment (through reforming the legal and tax base); the improvement of the public administration system by ensuring the effective adjustment of internal environmental factors in accordance with the changes in the external environment.

3. When developing regional programs for state support and small business development, it is necessary to take into account at least 80 complex factors, which has been proven using the correlation-regression analysis.

4. A model of factors for the development of small business in the regions based on the application of situational information modeling approaches will allow public authorities to effectively resolve the issues of small business development in the region.

5. The use of a model for the rapid assessment of the impact of regulations and decisions of state bodies on the development of small business in the region will allow to ensure the quality of forecasting the results of the regulatory impact of decisions taken by the officials in the implementation of economic policy in the sphere of development of small business.

Approbation of the results

The theoretical and practical provisions of the research work were reflected in the 15 publications of scientific articles in peer-reviewed scientific journals (of which, 4 publications in the journals which are indexed in the databases of WoS, Scopus, ERIH), as well as in the proceedings of international scientific and practical conferences and congresses, including: XIX All-Russian Symposium "Strategic Planning and Development of Enterprises", Central Economics and Mathematics Institute of the Russian Academy of Science (RAS) (Moscow, Russia, 2018); VII International Scientific and Practical Conference "Transformational Processes in the Sphere of Law, Regional Economy and Economic Policy: Current Economic, Political and Legal Problems", Baltic International Academy (Riga, Latvia 2018); IX

International Scientific and Practical Conference of Young Scientists and Students "Time of Challenges and Opportunities: Problems, Solutions, Prospects", Baltic International Academy (Riga, Latvia 2019); XXII International Scientific and Practical Conference "Taxes: Theory and Practice", STING Academy (Brno, Czech Republic, 2019); VII International Scientific and Practical Conference "Management Sciences in the Modern World" Financial University under the Government of the Russian Federation (Moscow, Russia, 2019); VIII International Scientific and Practical Conference "Transformational Processes in the Sphere of Law, Regional Economy and Economic Policy: Topical Economic, Political and Legal Issues" Baltic International Academy, Daugavpils University, Riga Stradins University named after Paul Stradinyas, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach (Riga, Latvia, 2019); All-Russian scientific and practical conference "Business strategies and their internationalization" Financial University under the Government of the Russian Federation (Moscow, Russia, 2020); Anniversary International Scientific Conference, The University of National and World Economy / UNWE / (Sofia, Bulgaria, 2020); XIV International Scientific and Practical Conference "Science and Practice: Current Problems and Prospects", Lithuanian University of Sports and the Department of Business and Technology of Marijampoles College (Kaunas, Lithuania, 2020).

The results that were obtained during the research work, formed the basis of the study as part of the author's monograph "Improving the quality of public services in the field of support and development of small and medium-sized businesses on the example of the city of Moscow" (Moscow, Russia, 2019).

Personal contribution of the author

All the scientific results that are presented in the promotional work were obtained by the author personally. From the scientific works that have been published in co-authorship, the ideas, calculations and provisions that have been used, are the result of the author's personal work and all this represents his individual contribution.

The structure of the promotional work

The aims and the objectives of the study have predetermined the structure of the work, which consists of the introduction, three sections, the conclusion, a list of sources and appendices.

Introduction. The introduction demonstrates the relevance of the research topic. The aim and objectives, the subject and object, and the research hypothesis are presented, the scientific novelty and practical significance of the research are determined.

Chapter 1 "Theoretical and methodological aspects of the effectiveness of regional economic policy for the development of small business" substantiates theoretical approaches to the essence, conditions and factors of small business development, it analyzes methodological approaches and indicators for assessing the effectiveness of economic policy for the development of small business, taking into account Russian and foreign experience.

Chapter 2 "The analysis of the economic policy of small business development in the world economy" determines the trends of regional development of the Baltic countries and the Moscow agglomeration on the basis of economic analysis. To assess the effectiveness of the government measures to stimulate the development of small businesses in the Moscow agglomeration, we analyzed the budgetary and off-budget program measures to support small and medium-sized enterprises in Moscow for the period of 2010-2020. Using the tools of mathematical modeling, the correlative interdependencies were built between the amounts of financing and target parameters, a correlation matrix between the target parameters themselves, as well as the regression for each target parameter, which predicts it in the terms of funding volumes, as well as in the terms of a number of macroeconomic indicators.

In chapter 3 "The directions for increasing the efficiency of regional policy for the development of small business in the Moscow agglomeration", a model of external and internal factors has been developed that holistically and comprehensively affect the development of small business in the region. The examples of the use of situational information modeling approaches for solving applied problems of small business development by the state bodies are presented. The author has developed a toolkit for assessing the impact of management decisions made by the officials on the development of small enterprises, which is based on the approaches developed by the OECD to assess the impact on the competition, adapted and supplemented by the author in accordance with the objectives of the study.

Conclusion. In the conclusion, the implications, findings and proposals are formulated on the basis of the results of the study.

The work consists of 150 pages, contains 18 figures, 10 tables and 15 appendices.

Chapter 1 THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE REGIONAL ECONOMIC POLICY EFFICIENCY OF SMALL BUSINESSES DEVELOPMENT

Chapter 1 consists of 3 sections, 35 pages, 1 table

1.1 Theoretical aspects of small business development

Small business, in comparison with medium-sized and large enterprises, most of all affects the diversification of the structure of the economy and an increase in its efficiency in the regions, the efficiency of using available resources, the degree of satisfaction of consumer demand, the formation processes and the quality of service of the regional infrastructure.

In order to clarify the essence of entrepreneurship, the author of the promotional work, based on a retrospective analysis, analyzed and generalized the theoretical views of Richard Cantillon, Anne-Robert-Jacques Turgot, David Ricardo, Adam Smith, Jean-Baptiste Say, Alfred Marshall, Francis Amasa Walker, Thorstein Bunde Veblen, Max Weber, Ludwig Heinrich Edler von Mises, John Maynard Keynes, Friedrich August von Hayek, Peter Ferdinand Drucker, David Clarence McClelland, Raymond Vernon, Israel M. Kirzner⁵⁸ on the concept and essence of entrepreneurship. The generalization of the results of the investigated approaches allows us to determine the characteristics of entrepreneurship and highlight the main task of the entrepreneur - the management of the organization, which includes the rational and efficient use of resources, the organization of the business process on an

⁵⁸ Richard Cantillon. Essai sur la nature du commerce en général. - À propos de Wikisource. - 2003-2014. available at: http://fr.wikisource.org/wiki/Essai_sur_la_nature_du_commerce_en_g%C3%A9n%C3%A9ral (accessed 11.10.2020); Turgot Anne Robert Jacques. Reflections on the creation and distribution of wealth. - Publishing house "Mann, Ivanov and Ferber". - 2004-2014. available at: http://www.mann-ivanov-ferber.ru/assets/files/bookparts/finansisty_kotorye_izmenili_mir/Finansisty_2.pdf (accessed 11.10.2020); Rikardo David. Compositions. - Public library. - 1998-2014. - available at: http://publ.lib.ru/ARCHIVES/R/RIKARDO_David/_Rikardo_D_.html#001 (accessed 10.10.2020); Smith Adam. Research on the nature and causes of the wealth of nations. - Library of economic and business literature. - 2000-2014. - available at: <http://ek-lit.narod.ru/smitsod.htm>. (accessed 12.10.2020); Say Jean Baptiste. A Treatise on Political Economy. - Library of economic and business literature. - 2000-2014. - available at: <http://ek-lit.narod.ru/saysod.htm> (accessed 10.10.2020); Marshall A. Principles of Political Economy: A Monograph. Moscow: Direct-Media, 2012, 2127 p.; Walker Francis Amasa. Money. - Privacy Policies. Sedo. - 2014. - available at: <http://moflat.ru/lib/money.pdf> (accessed 23.09.2020); Veblen Thorstein. Leisure Class Theory: An Economic Study of Institutions. - IAA Center for Humanitarian Technologies. Expert-analytical portal. - 2002-2014. - available at: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5890> (accessed 25.09.2020); Weber M. Protestant ethics and the spirit of capitalism. - Digital Library on Philosophy. - 2001-2012. - available at: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000297/index.shtml> (accessed 22.09.2020); Mises L. Human activity. - LitMir: Electronic library. - 2014. - available at: <http://www.litmir.net/br/?b=145925&p=1>. (accessed 27.09.2020); Keynes J.M. General theory of employment, interest and money. - Library of economic and business literature. - 2002-2014. - available at: <http://ek-lit.narod.ru/keynsod.htm> (accessed 27.09.2020); Hayek Friedrich A. Private money. - Moscow Libertarianum. - 1994-2014. - available at: http://www.libertarium.ru/l_lib_prmoney (accessed 29.09.2020); Drucker Peter. Effective management. - Alpha Omega Consulting Group. - 2013-2014. - available at: <http://www.alfaomega.org.ua/images/files/pyter-druker-yeffektyvnoe-upravlenye.pdf> (accessed 30.09.2020); The Achieving Society. By David C. McClelland. - Tyumen State Oil and Gas University. - Scientific and Research Institute of Applied Ethics. - Vedomosti. - 2000. - No16. - University in the XXI century. - 2000-2014. - available at: http://www.tsogu.ru/media/files/2011/11_15/vedomosti-16.pdf (accessed 30.09.2019); Vernon Raymond. A product cycle hypothesis in a new international environment. - The Institute "School of Economics" of the National Research University - Higher School of Economics. - 2014. - available at: http://www.seinstitute.ru/Files/Veh6-32_Vernon.pdf (accessed 30.09.2019); Kirzner Israel M. Competition and entrepreneurship. - Moscow Libertarianum. - 1994-2014. - available at: http://www.libertarium.ru/lib_competition (accessed 30.09.2019)

innovative basis and entrepreneurial risk, as well as the responsibility for the final results of their activities.

Currently, approaches to the definition of the concept of small business are distinguished by a variety of opinions, features, characteristics and criteria, which creates certain difficulties for the formation of a holistic, concentrated definition of small business. In most cases, the concept is determined by the purpose of entrepreneurial activity, and for modern economists and scientists, discussions on the definition of the category of "small business" are still relevant, which has slightly different scientific, regulatory and business approaches of foreign and Russian interpretations.

Development in relation to small businesses, in the general case, will always be characterized through their cumulative impact on economic processes, and the development of an individual representative of small businesses through a change in the scale of its activities. This archetype has developed historically and even in everyday life, when assessing the activities of any organizations, people consider the success of their activities based on the idea of production volumes, financial and social consequences.

According to the author of the promotional work, it is proposed to understand the development of small business as a multidimensional (multifaceted) and controlled process aimed at quantitative (for example, growth or decline in economic indicators) or qualitative (for example, changes in structure, content, acquisition of new characteristics) changes, the result of which is aimed at achieving a goal or a system of goals.

The development of small business should be considered as a process directed towards economic growth, which is one of its factors, and is based on the development of each of the participants in the considered group of enterprises. Thus, from the point of view of the state, it is not natural selection within the framework of a fierce competitive struggle that remains emphasized and important for not large business, but a moderate balancing between competition and cooperation of organizations in search of equilibrium market conditions.

The growth in the number of employees of an enterprise and its income is not always an indicator of sustainable development of a small business enterprise, although to a certain extent they are a consequence of it or to some extent they characterize it. For this reason, if at the level of certain executive authorities there is a need to manage economic development, the search and analysis of internal factors at enterprises that can have a positive impact is a primary task.

1.2 Small business development factors

The modern paradigm of changes in the socio-economic system of the region is the concept of "sustainable development"⁵⁹, in which the main factor is the transition of adaptation and survival of small businesses to the restoration, achievement and maintenance of sustainable development of this sector of the economy⁶⁰. The economic approach to the concept of sustainable development is based on the theory of the maximum flow of total income of Hicks-Lindahl⁶¹, which can be produced, at least if the total capital is preserved,

⁵⁹ Official site of the UNO. Sustainable Development Goals, available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/economic-growth/> (accessed 03.02.2020)

⁶⁰ Saenko, I.I. The methodology for the formation of an adaptive infrastructure for the management and development of small and medium-sized businesses in the Krasnodar Territory: a monograph / I. I. Saenko, A. A. Tubalets, FSBEI HE "Kuban State Agrarian University named after I. T. Trubilin". - Krasnodar: KubSAU, 2019. - 182 p.

⁶¹ Remigijus Čiegis, Ligita Šimanskienė The concept of sustainable economic development and indicators assessment // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2010. Nr. 21 (2). Research papers. ISSN 1822-6760, available at: <http://vadyba.asu.lt/21/34.pdf> (accessed 05.02.2020)

with the help of which this income is produced. The specified Hicks-Lindahl concept focuses on the equivalence of the social, economic and environmental components, deviating from the classical idea of a consumer society towards preserving opportunities for future generations.

The development of small business in the system of modernization of the economy at the present stage requires interconnection with other institutional transformations. Such enterprises, while being the most important basis for structuring the economy, can provide deep interaction between the subjects of market relations in the strategic planning of the development of society, the state and its regional structures. In this logic, small businesses realize their potential for economic efficiency, minimizing production losses, ensuring deeper processing of raw materials, relying on the needs of specific consumers.

Identifying and taking into account many factors when modeling various, simple and complex, including social systems, is one of the key tasks of our time. The key process in the search for solutions, as a rule, becomes the process of self-reproduction of the system (conservative process), scientific research centers around development management (progressive process), and factor analysis, as a multidimensional method, requires the identification of factors and their subsequent division into positive and negative in relation to the goals of the managed development.

According to the author of the promotional work, a significant part of the considered approaches (Rita Remeikiene, R. Luis Rodrigues, Julio Pindado, Kevin Keasey, Yumbi Dirane, D.R. Gnyawali and D.S. Fogel, Shokhnekh A.V., Telyatnikova V.S., Nasonova L.I. and others) to the allocation or classification of factors for the development of small business is very controversial, and often characterizes too large groups of factors, or, on the contrary, considers too narrow specificity of the criterion.

The first typical mistake in compiling classifications of factors is the substitution of some similar cause-and-effect relationship. Thus, the logic of factor analysis is violated.

The second common mistake is the incompleteness of the classifications in relation to the process. Since in the real world the whole set of factors affects the process, and not just a model limited to specific needs, any incomplete classification makes research difficult.

The third common mistake is the use of similar criteria or criteria of the same order at different adjacent levels of classification.

Based on the analysis, the author of the promotional work developed a classification of factors affecting the development of small business, as well as a generalized factor model of small business from the standpoint of ensuring its sustainable development.

1.3 Methodological approaches and indicators for assessing the effectiveness of regional economic policy in the field of small business development

An economic policy is considered to be effective and efficient only if, along with the solution of one of its tasks, there is a parallel solution of others on the principle of a multiplier effect. As the world experience shows, due to its elasticity, small business contributes to the intensive and effective development of the economy, an efficient and effective economic policy for the development of small business through the multiplier effect leads to the leveling of regional disparities. Considering these facts, it is timely to search for an answer to the question about the effectiveness and efficiency of small business support programs.

The analysis of scientific sources carried out by the author of the promotional work (Adaman F., Devine P.⁶², Fuller T., Moran P.⁶³, Fuller T., Moran P.⁶⁴, Ilyina N.P.⁶⁵, Vasilyeva M.V.⁶⁶ and others) indicates that currently there is no single methodology for a comprehensive and systematic assessment of the effectiveness of the state policy for the development of small business, at the same time, it is quite difficult to determine a single and universal criterion for this assessment. This leads to the need to consider a related set of private local criteria or to use universal tools of systemic, functional and factor analysis, depending on the specific situation.

An analysis of the methodologies used by the World Bank, European Bank for Reconstruction and Development, the UN, Transparency International, Human Capital Component, OECD, Price water-house-Coopers, Global Entrepreneurship Monitor, etc. makes it possible to note a number of their shortcomings: non-transparency and non-reproducibility of index calculations (some sources is in closed access), some of the presented methods are based on subjective expert assessments, which increases the risk of rating bias; one-sidedness of the assessment, because the value of the integral indicator depends only on one area of activity (in most cases, on the socio-economic development of the region), the absence of their weights in the calculation of some integral indicators, etc.

According to the author of the promotional work, two groups of criteria for the effectiveness of public administration of the regional economy can be distinguished using the example of the small business sector (Table 1.1), which make it possible to assess both the degree of achievement of the goals of the controlled system and the change in the parameters of the functioning of the control system, taking into account the heterogeneity of the results of the administrative activities of regional authorities.

Table 1.1. The groups of criteria for the effectiveness of public administration of the regional economy on the example of the small business sector.

Criteria group	Characteristics
End effect indicators	4) The level of socio-economic development of the regional economy (on the example of the small business sector): - the number of SMEs (units); - the share of those employed in small business in the total number of the employed in the regional economy, %; - the level of average wages of those employed in small enterprises, rubles; - the share of products / services of small businesses in the gross regional product, %; - the share of small science-intensive enterprises in the total number of small business entities, %; 5) The state of the revenue base of the regional budget: - an increase in tax revenues due to an increase in the number of small businesses and an increase in the wages of those employed in small businesses, %;

⁶² Adaman F., Devine P. Reconsideration of the Theory of Entrepreneurship: a participatory approach // Review of Political Economy. 2014, vol. 14, no. 3, pp. 229–355. doi:10.1080/09538250220147877

⁶³ Fuller T., Moran P. Small enterprises as complex adaptive systems: a methodological question? // Entrepreneurship & Regional Development. 2016, no. 13, pp. 47–63. doi:10.1080/089856201750046801.

⁶⁴ Fuller T., Moran P. Small enterprises as complex adaptive systems: a methodological question? // Entrepreneurship & Regional Development. 2016, no. 13, pp. 47–63. doi:10.1080/089856201750046801.

⁶⁵ Ilyina N.P. Methodical approaches to assessing the effectiveness of support for small businesses // Russian economic journal. 2015. P. 113.

⁶⁶ Vasilyeva M.V. The assessment of the effectiveness of the use of public funds // Corporate management. 2015. No. 4. P. 112.

Criteria group	Characteristics
	6) The assessment of the activities of regional authorities by the representatives of the business communities of the region: - the share of respondents who gave a positive assessment of the activities of regional authorities, %;
Interim Result Indicators	4) The degree of implementation of measures to support business entities: - the volume of sales / implementation in relation to the plan, %; 5) Financing the activities to support business entities at the expense of the regional budget: - the volume and the share of regional budget funds, roubles, %; 6) The degree of participation of business entities in support programs implemented by the regional authorities: - the share of business entities that have benefited from the state support, %.

Note: compiled by the author

According to the author of the promotional work, the "effectiveness" of small business is considered in a broad sense (at the national, regional, municipal levels) within the framework of the external business and entrepreneurial environment and the solution of social problems, while in the narrow sense, the effectiveness of sole proprietorship or entrepreneurship within the framework of the internal business environment (at the level of certain types entrepreneurship within organizations, enterprises).

At the moment, two methodological approaches have been formed to assess the effectiveness of the economic policy of small business development.

The first approach involves assessing the final result of management activities as a whole through the analysis of the effectiveness of the impact of small business on the socio-economic development of the state or individual regions. In our opinion, the implementation of this approach in practice is difficult due to the influence on the final result of many other factors and conditions not related to the process of state and municipal management.

The second approach involves assessing quality through the effectiveness of the organization of public administration, the process of providing small business with public municipal services, assessing the effectiveness of public policy from the perspective of the main stakeholders, which can be both external and internal. This approach seems to be more expedient and productive, since it allows you to obtain information about those areas in the activities of state authorities and local self-government bodies that need to be reformed.

One of the important conditions for increasing the efficiency of economic policy for the development of small business is the analysis of the results achieved and the correct / adequate system of indicators for their assessment, on which the nature of the management decisions taken by public authorities in relation to small business will depend.

The use of most of the considered indicators in the system for assessing the effectiveness of economic policy for the development of small business remains controversial, and the use of several systems is often redundant and superfluous in terms of monitoring costs and besides does not guarantee the completeness and sufficiency of information. Large-scale and coverage systems often lose linkages between metrics and complicate analysis. Ranking indicators are often deprived of the possibility of deep assessment by their consumers.

Based on the conducted analysis of existing approaches to assessing the effectiveness of economic policy in the field of small business development, it was established that the

system of private indicators should include the implementation of the following basic principles:

- The integrity and complexity of the assessment, which ensures the selection of the indicators that most significantly characterize the situation in the economy and the social sphere of the region;
- The adaptation of the indicator system to the capabilities of the existing statistical base;
- Ensuring maximum information content of the results for the purposes of making managerial decisions;
- The characteristics of the costs and benefits of state support.

Chapter 2 ANALYSIS OF ECONOMIC POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS IN THE WORLD ECONOMY

Chapter 2 consists of 3 sections, 45 pages, 15 pictures, 9 tables

2.1 International experience of regional economic policy of small business development

For the purposes of developing directions for increasing the efficiency of regional policy for the development of small business in the Moscow agglomeration, we have carried out: the analysis of international experience of regional economic policy for the development of small business (§2.1); the analysis of the state and problems of small business development in the Baltic countries and in the Moscow agglomeration (§2.2); the analysis of directions and assessment of the effectiveness of economic policy in the development of small business in the Moscow agglomeration (§2.3).

The development of small business directly depends on the achieved level of concentration and industrialization of the economy, as well as on the goals facing this sector in the new socio-economic conditions. The peculiarities of the state policy for the development of small business are influenced by various factors: the conditions of the ongoing globalization, the political situation in the world, the macroeconomic situation in a particular region, internal and external trade relations between countries, ongoing economic reforms, cultural features, the level of protection and promotion of national interests, the level development of the national innovation system.

In economically advanced countries, the small business sector produces more than 50% of the country's GDP (Great Britain, New Zealand, the Netherlands, Sweden, Denmark, Switzerland, Norway, etc.). The share of small businesses in the United States, Japan and Germany is more than 90% of their total number, the share of small businesses in total employment exceeds 50%. In the North and South America and most of European countries, small and medium-sized companies account for more than half of all labor demand. Small business activities in countries with developed economies take place in an environment that is characterized by an intensive type of economic development, a developed economic policy based on the banking system, the largest stock exchange, and advanced IT technologies; high share in the world gross product - over 54%, a share in world exports - over 70%; a unified socio-economic process reproduced within the framework of national economies; a high level of development of productive forces; legal culture and a developed judicial and legal system that protects and provides protection to the rights of an entrepreneur and consumer; a high level of non-interference of the state in the process of production, distribution and consumption, with the exception of situations when it is necessary to protect citizens⁶⁷; high prosperity index⁶⁸; effective credit and financial system (credit and financial ratings are the measures of the creditworthiness of an individual (credit scoring), a company, a region or a country.)⁶⁹; high social progress index, which measures the achievements of the countries of the world in terms of their social development, in particular, the level of protection of civil and political rights and self-realization⁷⁰. It is worth noting that in the developed countries the

⁶⁷ Heritage Foundation, available at: <https://www.heritage.org/> (accessed 25.11.2019)

⁶⁸ British think tank "Legatum Institute", available at: <https://www.prosperity.com/#/> (accessed 22.11.2019)

⁶⁹ International agency Moody's, available at: <https://www.moodyanalytics.com/regions/europe>, (accessed 24.11.2019); Fitch Ratings Inc., available at: <https://www.fitchratings.com/site/home> (accessed 24.11.2019)

⁷⁰ The Social Progress Index, available at: <https://www.socialprogress.org/> (accessed 12.10.2019)

process of specialization of production largely proceeded by separating small businesses from large ones while maintaining their cooperation, while in Russia the transformational crisis affected the decline in production of large enterprises and the breakdown of cooperative ties in the formerly united post-Soviet space. In most developed foreign countries, small businesses carry out the bulk of all the innovations, which contributes to the accelerated growth of the gross national product. Therefore, the most important are the issues of studying the best models of economic policy for the development of small business in developed countries with the aim of their practical application in the activities of state institutions of the Russian Federation, taking into account national socio-economic characteristics.

In Appendix 6 of the promotional work, the author of the promotional work presents the results of an analysis of the economic policies of the countries with the most favorable conditions for the development of small businesses (New Zealand, Singapore, Denmark, Hong Kong, South Korea, Switzerland, Georgia, Australia, USA, China and Japan). The choice of these countries is based on the following criteria:

- high indicators of the level of GDP that are observed in the United States (\$ 20 trillion in 2018, and the forecast for 2019 - \$ 21 trillion.)⁷¹. The United States accounts for about a quarter of the world economy (24.3%). The world's leading economy is characterized by a technologically advanced service sector, which accounts for about 80% of jobs and employment. The American economy is dominated by service-oriented companies, with the highest numbers in areas such as technology, financial services, healthcare, and retail. China ranks second (\$ 14.8% trillion), which is projected to become the largest economy in the world by 2030⁷², while Japan is in the third place (\$ 4.9 trillion).

- the highest ratings based on the results of the World Bank's assessment of the ease of doing business based on the results of the study conducted in 2018. The ease of doing business rating means that the legal and regulatory environment is more conducive to the establishment and operation of a local organization. According to the experts, the top ten countries with the most favorable conditions for small business development in 2019 include New Zealand, Singapore, Denmark, Hong Kong and South Korea, Georgia; Norway; the USA; Great Britain and Macedonia. The Russian Federation is ranked in the 31st place, however, it should be noted that in 2016 the Russian Federation was in the 40th place, and in 2012 – in the 112th place. In the ranking of the 10 best economies of the year, which were selected for the indicator of softening public policy and carrying out the reforms in relation to creating comfortable conditions for entrepreneurship and doing business, included China, India, Azerbaijan, Turkey, Afghanistan, Kenya.

- the highest ranking according to the results of the 2019 Corruption Perceptions Index (Denmark and New Zealand became the leaders of the index). Russia ranks 134 out of 180 countries, there is a tendency for the level of corruption to increase from 35th in 2015 to 29th in 2019;

- the highest positions in the 2019 “Index of Economic Freedom” rankings are held by Hong Kong, Singapore, New Zealand, Switzerland and Australia – which are the most attractive territories on the planet for creating and doing business, where there is the most comfortable and favorable environment for business functioning, and where private initiative and entrepreneurial activity are protected by law to the maximum. Russia moved up from 107th to 98th position in the rating and ended up in the group of the “countries with a predominantly unfree economy”. According to the experts, Russia has made some progress thanks to the improvement in the situation in the field of monetary policy and property

⁷¹ Based on the forecast data of the International Monetary Fund and Focus Economics

⁷² Based on Visual Capitalist data as predicted by Standard Chartered Bank for 2030, available at: <https://www.visualcapitalist.com/> (accessed 20.07.2020)

rights⁷³. At the same time, Russia's political confrontation with the West complicates the country's transition from a centrally planned economy to a market one. The economy is dominated by large state institutions and an inefficient public sector.

The results of the analysis of the economic policy models in a number of countries indicate that the developed consumer demand, the developed market infrastructure, the stable operation of market institutions, as well as attracting financial and other resources, innovative nature of strategies, direct participation of government bodies in the development and implementation of support policies for small businesses and a wide range of forms of support, including innovative small business, balancing the interests of the state and business, ensuring optimal conditions for entrepreneurial activity, all this allows small businesses in the developed countries to function successfully and create competitive market relations.

In this context, we should note that the conditions in which Russian small businesses operate are significantly different from those in other countries. For instance, at the level of the national economy, this is expressed in the growing level of monopolization of the economy, in the undeveloped infrastructure for doing business, in the absence of experience in applying the regulatory functions of tax policy. Russian organizations often combine several types of activities, they have a low level of technical and technological equipment, a low level of efficiency and quality of management, business ethics, etc.

2.2 Analysis of the state and problems of small business development in the Baltic countries and in the Moscow agglomeration

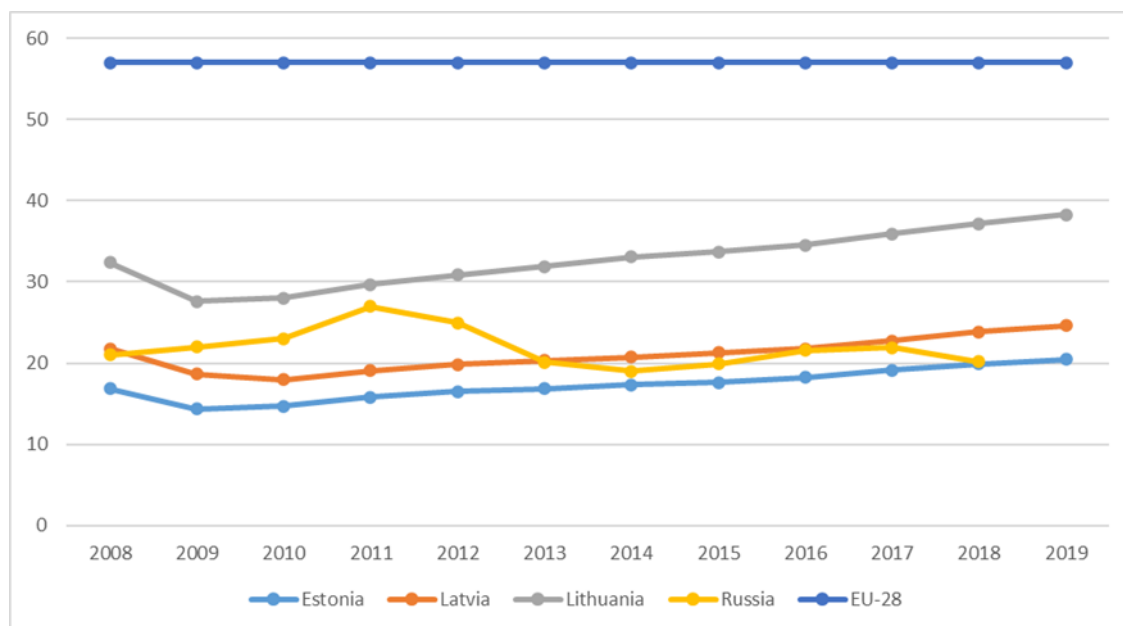
In the first decade and a half after the collapse of the USSR, the Baltic countries (Latvia, Lithuania, Estonia) showed high rates of economic growth and integration into the world economy. The inflow of direct capital and various assistance from the West were successfully combined with the availability of a highly qualified workforce and a high level of infrastructure quality. Market reforms contributed to a significant increase in the welfare of the Baltic countries by 2008. Between 1995 and 2007, the Baltic states were an example of a very successful economic transformation: the average annual growth rates of the economies of all three countries were 6-7%. In the decade preceding the 2008 crisis, the GDP of Estonia and Lithuania grew 1.9 times, and the GDP of Latvia grew 2.1 times.

The global crisis of 2008-2009 was compounded by the rigidity and austerity of monetary policy in all three countries, so that, according to the IMF, as a result of the Great Recession, Latvia experienced the third deepest drop in the GDP in the world (after San Marino and Greece). The downturn in the region was accompanied by a gradual loss of transit capacity (ports) utilization due to increased competition with Finnish and Russian ports. The turn towards the revival in the economies of the Baltic countries came with the beginning of this process in the EU as a whole. Nevertheless, serious problems remain: an aging population, significant emigration of able-bodied residents, a difficult search for the new development factors.

⁷³ The strategy for the development of small and medium-sized businesses in the Russian Federation for the period up to 2030 was approved by the order of the Government of the Russian Federation dated June 2nd, 2016 No. 1083-o, available at: <http://static.government.ru/media/files/jFDd9wbAbApXgEiHNaXHveytq7hfPO96.pdf> (accessed 06.08.2020); The Federal Law "On the Development of Small and Medium-Sized Businesses in the Russian Federation" dated 24.07.2007 No 209-FL (last edition), available at: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52144/ (accessed 18.09.2020); The Decree of the Government of the Russian Federation of April 22, 2005 No 249 "On the conditions and procedure for the provision of federal budget funds provided for state support of small businesses, including peasant (farmer) enterprises" (with amendments and additions), available at: <http://base.garant.ru/12139803/#ixzz6WdFPzoXj> (accessed 13.11.2019); National Report of the Global Monitoring of Entrepreneurship Development 2018/2019, available at: https://gsom.spbu.ru/files/folder_17/otchet_fin_rgb.pdf (accessed 06.05.2020)

The Lithuanian economy overcame and surpassed the pre-crisis level in 2013, and in general, in 2008–2019, its GDP growth rates were close to those of Germany and Great Britain. The GDP of Latvia and Estonia at the end of 2019 is higher than the GDP level of 2008 and has a further growth trend, but the Covid-19 pandemic has negatively impacted the growth rates in 2020.

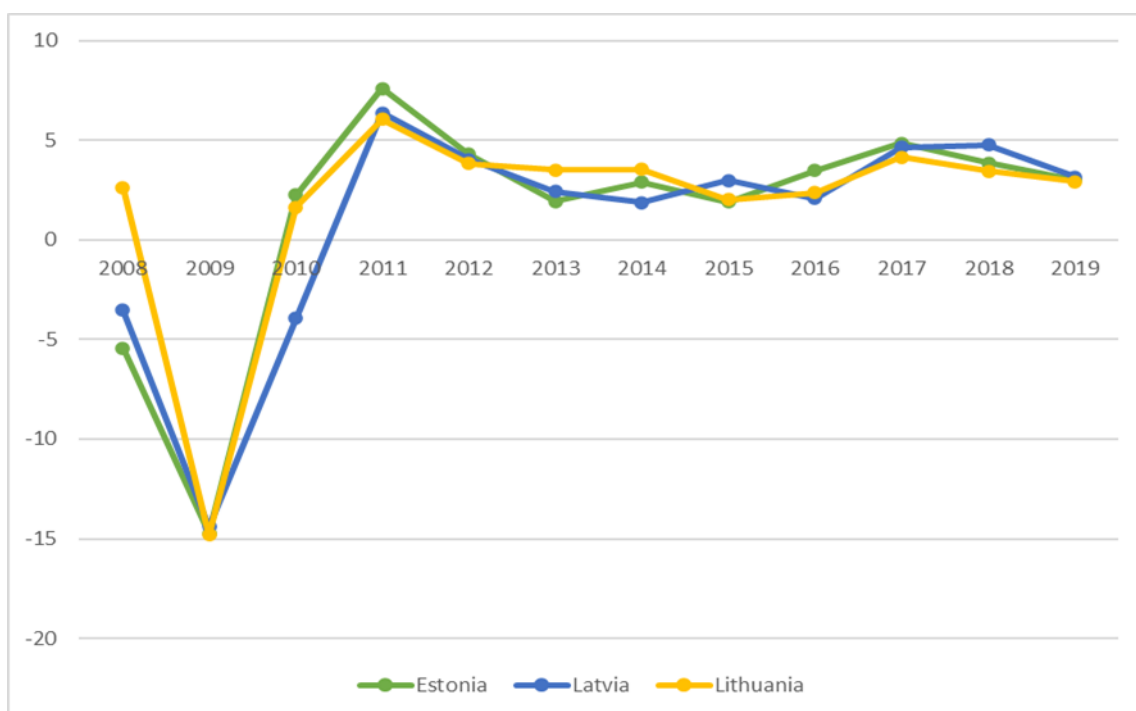
The dynamics of the GDP of the Baltic States, Russia and the EU-28 is presented in Figures 2.1 and 2.2

* Compiled by the author based on the data of World Economic Outlook (WEO)

Figures 2.1 Gross domestic product, constant prices (Billions)

In general, the share of small and medium-sized businesses in the GDP of various EU countries ranges from 40 to 80%, in the EU SMEs provide an average of 57% of the gross value added of all enterprises.

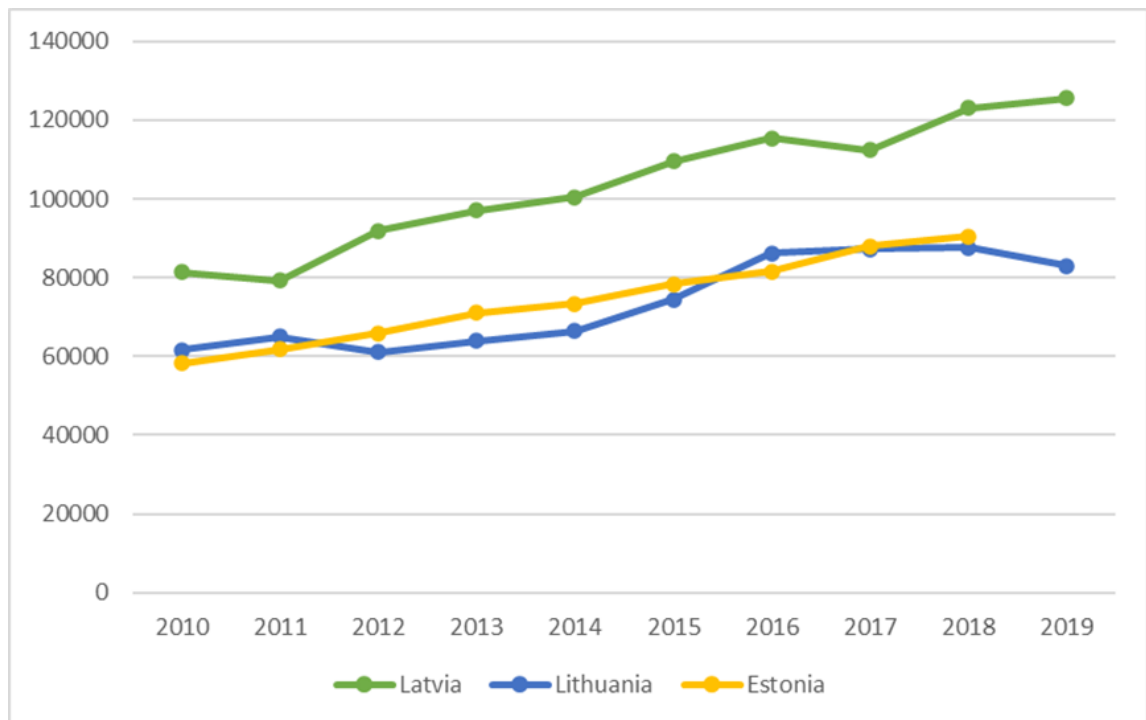
Figures 2.2 Gross domestic product, constant prices (Percent change)

According to expert estimates, the share of small and medium-sized businesses in the GDP of various EU countries ranges from 45 to 80%, and the average share for the Baltic countries is 67%. The contribution of small businesses to the GDP of Latvia is 77%, in Russia – this contribution is no more than 22.3%, which is almost four times lower.

Analyzing the level of development and the condition of small business in the Russian Federation, Moscow is considered to be the undisputed leader in the rating in terms of the number of the registered business and entrepreneurial entities (the closest pursuers in this indicator are Saint Petersburg, Moscow region, the Krasnodar territory, Rostov region), Moscow acts as a major business, scientific, financial and industrial center, it has a significant number of Universities in almost all bachelor's and master's educational program specialisations; an innovation cluster and a single IT platform have been created on the territory of the city, which combine high-tech startups, business incubators, and technology parks.

In the promotional study, the author examines the stage of development of small and medium-sized businesses in the Baltic States and in the Moscow agglomeration from 2010 to 2019, which can be conditionally designated as the stage of building relationships and developing a constructive dialogue between the government bodies and the business community in solving issues and the problems of providing services for the development and support of small businesses.

The Figure 2.3. presents statistical data on the number of small businesses in the Baltic countries from 2010 to 2019. Small businesses in the Baltic countries make up 90% on average. In recent years, the growth dynamics of small businesses has been positive and tends to further increase. The total number of small businesses in the Baltic States in 2019 increased by 40% compared to 2010. It is worth noting that Estonia has been the leader in the number of small businesses throughout the study period.

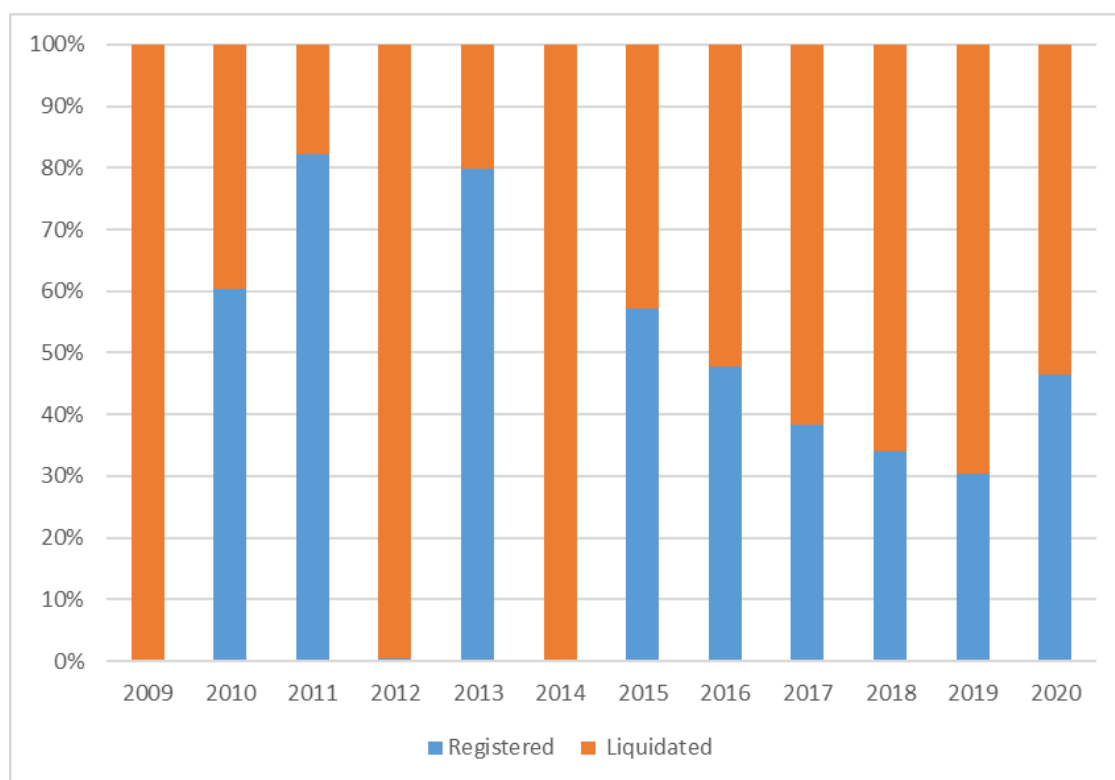

* Compiled by the author on the basis of the sources:

Central Statistical Bureau of Latvia (<http://www.csb.gov.lv/>);

Figure 2.3. - The number of small businesses in the Baltic States (2010-2019) *

However, according to the generalized statistics of the Lursoft database⁷⁴, in January and February of 2018, the number of the liquidated enterprises in Latvia exceeded the number of the new ones twice as many. In the first two months of 2018, 1 thousand 852 enterprises were registered, and 3 thousand 574 enterprises were liquidated. In 2017, 16 thousand 480 enterprises were closed, and only 10 thousand 210 enterprises were opened. It is worth noting that in the crisis years of 2008 and 2010, no more businesses were closed than they were opened. The negative dynamics began to appear for the first time only in 2016, when 11 thousand 206 enterprises were created, and 12 thousand 228 enterprises were liquidated. Below is a table with the information on the registration and liquidation of enterprises in Latvia for the period from January 1st, 2009 to May 4th, 2020.

* Compiled by the author based on Lursoft database data, 2020
(https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=3)⁷⁵

Figure 2.4. - The number of small businesses established and liquidated in the Republic of Latvia during the period from January 1st, 2009 to May 4th, 2020. *

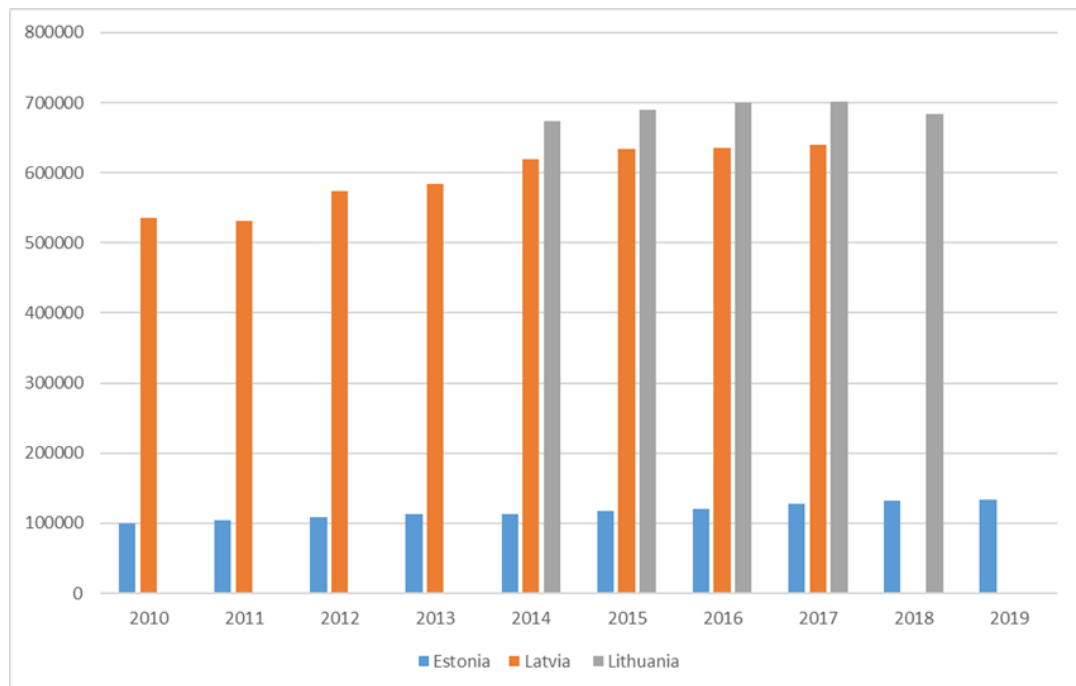
The data presented in the Figure 2.4. testifies to the presence of serious problems in the economic policy of Latvia in the field of support and development of entrepreneurship. Immediately after the introduction of a preferential tax regime for the micro tax payers, then after the significant changes in the tax legislation in 2016, a constant increase in tax rates, the introduction of additional restrictions and the increase in the administrative burden, all this led

⁷⁴Statistics portal of the Republic of Latvia, available at: <https://www.lursoft.lv/en/statistics> (accessed 10.05.2020)

⁷⁵The dynamics of creation and liquidation of enterprises registered in the Register of Enterprises of the Republic of Latvia, available at: https://www.lursoft.lv/lursoft_statistika/?&id=3 (accessed 10.12.2019)

to the fact that the business representatives decided to massively liquidate their enterprises in 2016-2019.

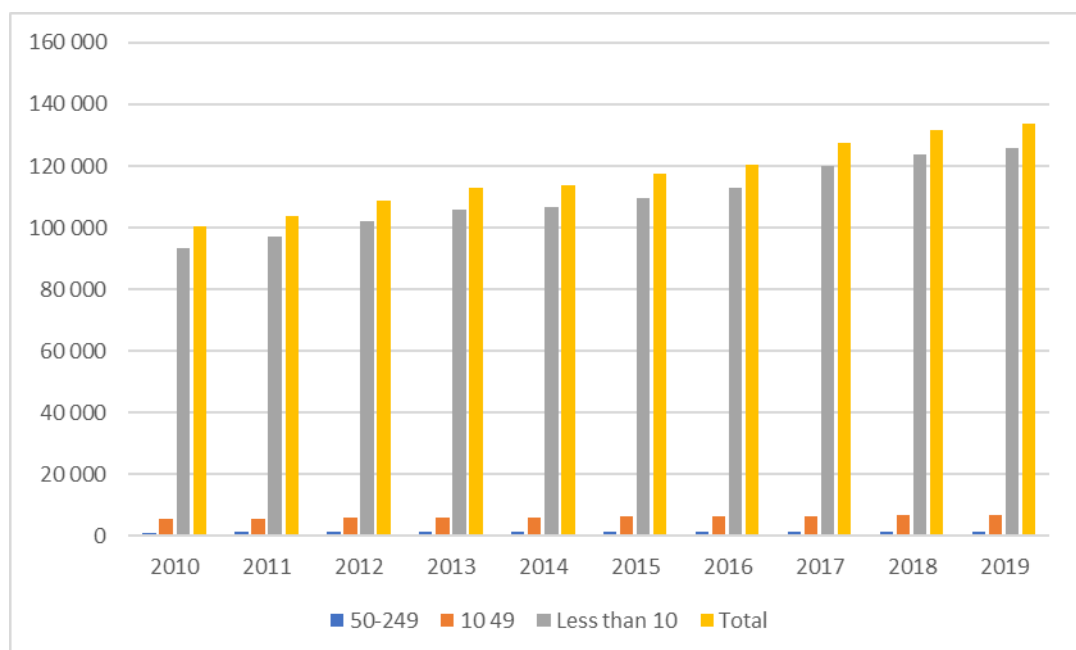
The Figure 2.5. provides detailed statistics on the number of people employed in small businesses in Latvia, Estonia and Lithuania.

* Compiled by the author on the basis of data from Lietuvos statistikos departamentas (<http://www.stat.gov.lt>); Official Statistics Estonia (<http://www.stat.ee/>)

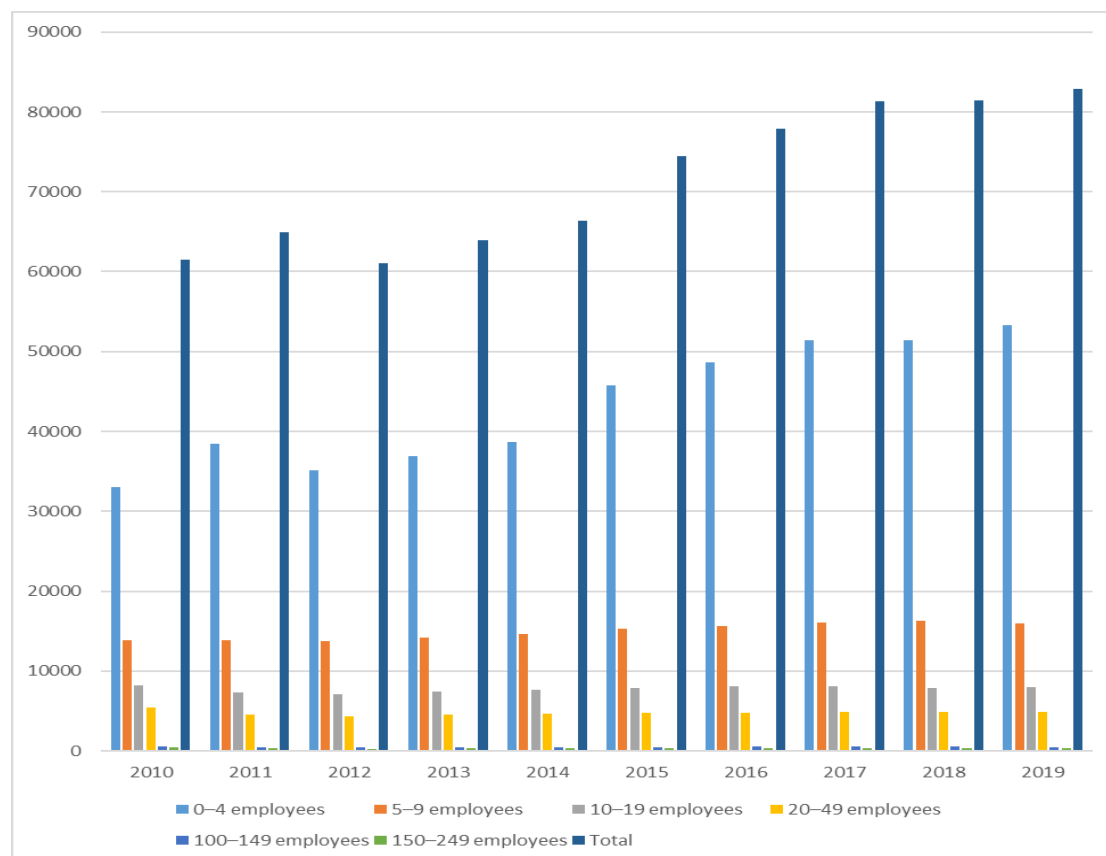
Figure 2.5. - The number of persons employed (2010-2019) *

In the context of the types of enterprises, there is the greatest preponderance of the number of micro-enterprises with less than 10 employees. It is worth noting that micro-enterprises with up to 10 employees are the main employers in the European small and medium-sized businesses. The number of employees in these companies is approaching the number of employees in the large companies.

* Compiled by the author based on data from: Official Statistics Estonia (<http://www.stat.ee/>)

Figure 2.6. - Enterprises in the statistical profile by number of employees (Estonia), 2010-2019.

* Compiled by the author based on data from: Lietuvos statistikos departamentas (<http://www.stat.gov.lt>)

Figure 2.7. – The number of enterprises in operation at the beginning of the year (Lithuania), 2010-2019.

According to the “Baltic States Entrepreneurship Barometer”, the small and medium-sized enterprises in the Baltic countries send their goods and services to the domestic market more than before - 79% in Latvia, 76% in Estonia and 71% in Lithuania. In the innovation sphere, the preference is given to the renewal in terms of goods and services - 35% of the enterprises in Estonia, 32% of the enterprises in Lithuania and 21% of the enterprises in Latvia, although in all countries the interest in innovation in this area has decreased. In 2017, the business model innovation in Lithuania increased slightly (from 7% to 11%) and the employee development innovation increased slightly in Latvia (from 12% to 16%).

Almost two-thirds of entrepreneurs predict a decrease in turnover, every fifth company plans to reduce the number of employees, and 40% of small and medium-sized enterprises in Latvia are not ready to invest in the development of their business⁷⁶.

The overall level of optimism in the SME segment has decreased in all three Baltic countries, reaching its lowest level in the last three years. The growth in turnover in 2018 was predicted by 81% of small and medium-sized enterprises in Lithuania and 69% of small and medium-sized enterprises in Estonia, while in Latvia only 39% of entrepreneurs look to the

⁷⁶ The Baltic Business Outlook 2017 summarizes the responses of 4,542 small and medium-sized enterprises in the Baltic States, available at: <https://www.seb.lv/ru/novosti/2017-03-09/obzor-baltiyskogo-biznesa-seb-v-latvii-malye-i-srednie-predpriyatiya-nastroeny> (accessed 09.03.2020)

future with such a mood. 61% of small and medium-sized enterprises in Latvia expected a decrease in turnover in 2018. Representatives of 31% of Estonian enterprises and 19% of Lithuanian enterprises shared the same opinion.

Latvia also has the lowest share of enterprises that planned to increase the number of employees in 2017 - such plans are for 12% of small and medium-sized enterprises in Latvia, while in Estonia 14% of the enterprises intend to hire new employees, and in Lithuania 24% of the enterprises intend to hire new employees. In turn, 19% of small and medium-sized enterprises in Latvia will reduce the number of their employees this year. In Lithuania, 9% intend to do this, and in Estonia - only 5% of entrepreneurs. In addition, it is in Latvia that the largest number of companies that did not plan to invest in the development of their business in 2017. This position is held by 40% of small and medium-sized enterprises in Latvia, 22% - in Estonia and 20% - in Lithuania.

According to the results of the SEB "Baltic Business Outlook" 2019 survey⁷⁷, it is due to the growth of wages and domestic demand, that the economic confidence of small and medium-sized enterprises in Estonia, Latvia and Lithuania has significantly increased by the current financial, production and economic year, and the economic growth of the Baltic States in 2018 was one of the fastest in Europe. Compared to 2017, the investment interest has grown most noticeably in Latvia, where instead of the previous 22% of all SMEs, 36% are planning investments of up to 30,000 euros (in Estonia, 22% and 25%, respectively); the share of companies which are planning larger capital investments also increased slightly in Latvia.

According to Sloka Biruta, Valdis Avotins, and R. Zueva⁷⁸ small business development in Latvia is constrained by tax policy and bureaucracy. In addition, as rightly noted by S.A. Stradinya⁷⁹, the following limiting factors negatively affect the development and expansion of production of small enterprises: narrow sales markets and insufficient demand for Latvian goods. Not only young companies leave Latvia, but also those that have been on the market for a long time; often entrepreneurs transfer the company's activities to neighboring countries: Lithuania and Estonia.

Among the main problems that the representatives of Estonian small and medium-sized businesses have to cope with every day, Petra Holm names: the high workload in the field of salaries. Raivo Altmets, the Executive Director of the Estonian Small and Medium-sized Entrepreneurship Association, points out the problems of high taxes, the limited access for small businesses to financial loans in banks and bureaucracy⁸⁰. A number of experts in Estonia refer to the factors that hinder the development of entrepreneurship, the following factors: a fairly high tax burden - 56%; search for a niche for goods and services - 43%;

⁷⁷ The optimism of small and medium-sized enterprises in the Baltic states is the highest in five years, available at: http://www.baltic-course.com/rus/_analytics/?doc=147835 (accessed 04.01.2020)

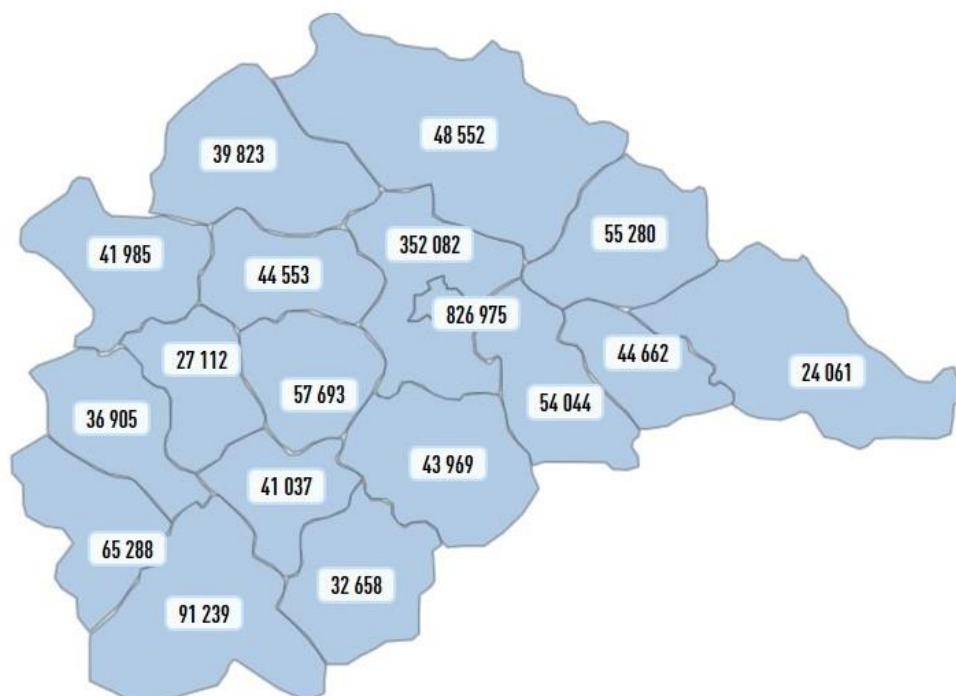
⁷⁸ Sloka Biruta, Valdis Avotins Analysis of barriers for business start November // European Integration Studies 2016/10, available at: https://www.researchgate.net/publication/311239457_ANALYSIS_OF_BARRIERS_FOR_BUSINESS_START (accessed 01.05.2020); Zueva R. The role of state support in the development of small business in the Republic of Latvia // «Transformācijas process tiesībās, reģionālajā ekonomikā un ekonomis-kajāpolitikā: ekonomiski-politisko un tiesisko attiecību aktuālās problēmas» 2019. gada. 13. decembra VIII Starptautiskās zinātniski-praktiskās konferences rakstu krājums. – Rīga: Baltijas Starptautiskā akadēmija, 2020. – lpp.234-244, available at: https://bsa.edu.lv/wp-content/docs/science/book/%D1%81onference_13122019.pdf (accessed 02.05.2020)

⁷⁹ Stradinya S.A., Innovative development of Latvia: the analysis of the problems and directions of the formation of national innovation policy // Marketing and Management Innovation, 2015, No. 3. Baltic International Academy (Riga, Latvia)

⁸⁰ How small entrepreneurs live in each of the three Baltic republics, available at: <http://novayagazeta.ee/articles/11576/> (accessed 12.12.2019)

unpaid invoices, delay on the part of clients when paying bills - 39%; burden with legal acts and excessive bureaucracy - 38%; problems with the availability of funds - 34%⁸¹.

Analyzing the state of the development of small and medium-sized businesses in the Russian Federation in the period from 2010 to 2019, it can be noted that according to the data of the Unified Register of Small and Medium-Sized Businesses and Entities as of May 10th, 2019 (see Figure 2.8), Moscow is the leader in the Central Federal District by the number of the registered SMEs (826 975), the second place is taken by the Moscow region (352 082), the third place is taken by the Voronezh region (91 239). The smallest number of SMEs was registered in the Kostroma region (24,061).

* based on data from the website of the Federal Tax Service (section "Unified Register of Small and Medium-sized Enterprises" as of May 10, 2019

Figure 2.8. - The number of the registered SMEs in the Central Federal District of the Russian Federation *

At the same time, on the territory of Moscow, the entrepreneurial potential of small businesses is distributed very unevenly. The quantitative structure of small businesses in the administrative districts of Moscow is different, this differentiation in terms of the level of development of small businesses in different administrative districts is due to various factors - first of all, the economic infrastructure and social functions of certain urban areas.

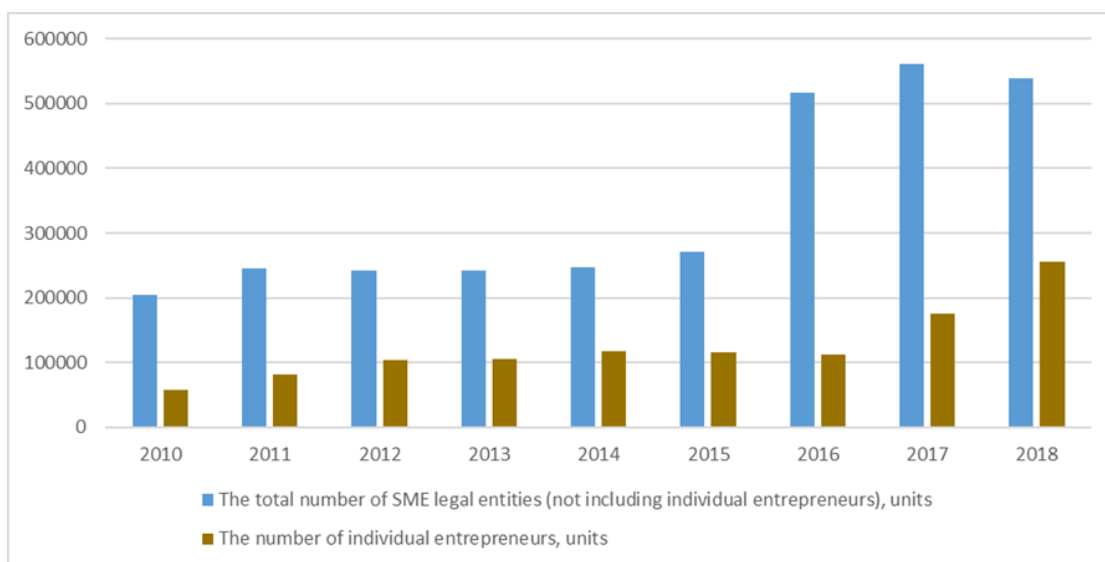
In general, there are 27 active small enterprises per 1000 people in Moscow, which is lower than the world average (32), this indicator is 1.6 times lower than in the EU countries (57), and 3 times lower than in the United States. The number of entrepreneurs per 1000 people of working age and older – is 40 people. The net inflow of the active companies from other regions (% of the number of active companies in this region in 2017) is 0.16%. The

⁸¹ Saal T.R., Savenkova T.I. European experience in ensuring economic security // Innovative development of the economy No 6 (36) PART 2 – 2016. Pp. 219-229, available at: https://ineconomic.ru/sites/field_print_version/36-2-2016.pdf (accessed 14.12.2019)

average number of the employees in small enterprises as of June 10th, 2019 in Moscow amounted to 2,632,642 people (as of April 10th, 2020 - 2,127,365 people)⁸².

The assessment of the dynamics of development of small enterprises in Moscow based on the statistics is complicated by the fact that more than a year ago, the classification was changed by the decree of the Government of the Russian Federation, and a significant part of small businesses fell into the category of micro-businesses, and a part of medium-sized businesses were classified as small businesses.

By the end of 2016, the number of medium-sized enterprises decreased by 3.4 times compared to 2010, and by 2018 the number of medium-sized enterprises increased by 4.4 times compared to the year 2016 (see Figure 2.9).

* Compiled by the author on the basis of the data from the Federal State Statistics Service
(*Data for 2017-2018 based on the Unified Register of Small and Medium-sized Enterprises)

Figure 2.9. - The total number of SME legal entities and the number of individual entrepreneurs in Moscow (2010-2018)

In the structure of small enterprises in Moscow by the types of economic activity, there was noted the predominance of the organizations with the following types of activity: “Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles, motorcycles, household goods and personal items”, “Professional, scientific, technical activities” and “Construction”.

The comparison of Moscow in terms of the economy, which is dominated by small and medium-sized enterprises, shows that the sphere of services, manufacturing and agriculture in Moscow lags significantly behind the Baltic countries in its development.

There are noticeable structural shifts in trade in favor of the network retail sectors, which have significant competitive advantages, and which pose a serious threat to small and medium-sized businesses in trade. SMEs in the sphere of trade find it difficult to stay competitive with large chain stores.

The average headcount of small enterprises by 2018 increased by 13% (compared to 2010), the average headcount of microenterprises increased by almost 1.6 times, the average headcount of medium-sized enterprises decreased by more than 2 times in 2014 compared to 2010, but in 2016 it increased by 2 times compared to the year 2014 (see Table 2.1).

⁸² Official website of the Federal Tax Service of the Russian Federation, available at: <https://rmsp.nalog.ru/> (accessed 10.07.2019)

Table 2.1.

The average number of the employees of micro, small and medium-sized enterprises in Moscow (2010-2018)

Specifications	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Average number of employees of small enterprises (thousand people)	1268,9	1408,2	1578,4	1576,7	1603,9	There is no data	1468,7	1659,804	1677,536
Average headcount of microenterprise employees (thousand people)	523,7	637,2	794,9	792,7	811,8	There is no data	1008,560	804,105	833,031
Average number of employees of medium-sized enterprises (thousand people)	220,7	130,2	107,6	104,3	103	There is no data	208,8	There is no data	There is no data

* Compiled by the author based on the data from the Federal State Statistics Service

In 2012, there is an almost twofold increase compared to 2011 in investments of small enterprises in fixed assets, by 2014, a twofold decrease compared to the year 2012, and in 2016, a twofold decrease compared to 2014, in 2017 a decrease by 2.7 times compared to 2016. It is worth noting that there was a decrease in investment in the fixed assets of microenterprises in 2014 by almost 2.5 times compared to 2013 and an increase by 2 times in 2016 compared to the year 2014. In 2018, there is an increase in investments in fixed assets of microenterprises compared to the period between 2016 and 2017. Investments in fixed assets of medium-sized enterprises doubled in 2011 (compared to 2010), in the year 2012 and 2013 there was a decrease, and in 2014 it increased by more than 3 times (see Table 2.2).

Table 2.2.

Investments in fixed assets of micro, small and medium-sized enterprises in the city of Moscow (2010-2018)

Specifications	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Investments in fixed assets of small enterprises without micro-enterprises (billion roubles)	There is no data	12,5	23,8	21,3	12,9	4,9	6,6	2,4	3,6
Investments in fixed assets of micro-enterprises (billion roubles)	There is no data	10,3	11	11,5	3,7	There is no data	7,6	6,1	8,6
Investments in fixed assets of medium-sized enterprises (billion roubles)	4,8	9,6	3,8	5,1	16,3	There is no data	There is no data	There is no data	There is no data

* Compiled by the author based on the data from the Federal State Statistics Service

The decline in investment by Moscow small and medium-sized enterprises is explained by limited tax incentives for domestic investment in the company capital (with priority sectors, for a long time) and by the consequences of the crisis. According to the author of the promotional work, in this aspect, the Ministry of Economic Development of the

Russian Federation needs to pay attention to international practice in this area, for example, the experience of the European Union in creating a competitive and dynamic economy through the implementation of the research and innovation framework "Horizon 2020" (2014-2020) and Horizon Europe (2021 - 2027)⁸³.

According to the global monitoring (GEM), in 2018 in Moscow, 75% of companies and individual entrepreneurs were closed down due to unprofitability of the business, due to high taxes, including quasi-taxes, due to high price of money and a falling demand. The participation in the procurement of small businesses for the needs of the government customers is at an extremely low level. Moscow ranks on the 14th place in the FinExpertiza list in terms of the highest negative dynamics in the number of small business start-ups: over the past year, more than 88 thousand enterprises were opened, and 2.7 times more were closed or liquidated – that is over 234 thousand enterprises, and the Covid-19 pandemic has significantly increased this dynamics in 2020.

As a result of changes in the legislation, the number of small businesses has formally increased due to the changes in the criteria for classifying an organization in this or another group. After the introduction of amendments to the Federal Law of July 24th, 2007 No 209-FL "On the Development of Small and Medium-Sized Businesses in the Russian Federation"⁸⁴ on August 1st, 2016, the number of small businesses increased significantly through the transition to this category of a large number of medium-sized enterprises. Correspondingly, the number of applicants for state support increased. However, the effectiveness of state support measures can only be assessed as satisfactory, for example, a study of the effectiveness of state support programs in 2015 showed that every fourth region out of the 83 regions was attributed to the group of ineffective in terms of state support measures⁸⁵, in 2017 only 5 regions out of 85 had shown their effectiveness in supporting small businesses⁸⁶. It is important to note that in recent years there has been a reduction in support programs, even including in the "effective regions". Starting from 2015 and ending up with 2016 their number decreased from 199 to 141 units, but in the year 2017 the drop occurred up to 105 units. In addition to this, the volume of lending to small business entities by banks is decreasing⁸⁷, the banks are shifting their focus to large investment projects, while the increase in the maximum preferential loan rate for the small and medium-sized enterprises from 6.5% to 8.5% in 2019 led to an increase in the SMEs expenses to pay interest on concessional loans, which does not contribute to the achievement of the ultimate goal of providing subsidies – that is the increase in the availability of credit resources for the implementation of investment projects for the SMEs.

Therefore, we can state the following problems arising in the state support of small business: a progressive imbalance between the number of growing small businesses on formal grounds and the reduction in the volume of government support and lending, low efficiency of government support programs, a shift in the timing of receiving funds at the end of the

⁸³European Commission, available at: https://ec.europa.eu/info/horizon-europe-next-research-and-innovation-framework-programme_en#proposals (accessed 20.12.2019)

⁸⁴ The Federal Law "On the Development of Small and Medium-Sized Businesses in the Russian Federation" dated 24.07.2007 No 209-FL (last edition), available at: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52144/ (accessed 18.09.2020)

⁸⁵ Gorchakov G.G. The rating of the effectiveness of state support for small business in the regions of the Russian Federation / G.G. Gorchakov, M.O. Abramkina. – Moscow, Financial University under the Government of the Russian Federation. - 2015. 25 p.

⁸⁶Annual rating of the effectiveness of state support for small business in the constituent entities of the Russian Federation (2017), available at: <https://vsevybory.ru/ezhegodnyi-reiting-malogo-biznesa-2017/> (accessed 20.09.2019)

⁸⁷The Report on the interim results of the expert and analytical event "Monitoring the implementation of the national project" Small and Medium-sized Enterprises and Support for Individual Entrepreneurial Initiatives" dated from January 23rd, 2020, available at: <http://audit.gov.ru/upload/iblock/200/2005dbf690b7a5b8d37e3f94ff84ad82.pdf> (accessed 13.08.2020)

financial year, difficulties in disbursing the funds by the small businesses, the growth of interdepartmental agreements to eliminate "double" funding (each of the Ministries has their own small business support programs, for participation in which every small business entity can apply), which leads to an increase in the period for the development and disbursement of budget funds.

The analysis revealed the factors influencing the negative development of small and medium-sized businesses in Russian regions: insufficient government support, significant lag in technology development, lack of modern information technologies, low level of marketing activities, increased number of risks, low level of management efficiency, low demand for small business' services from large enterprises.

Small business in Russia is facing serious economic circumstances: economic sanctions, limited access to foreign credit markets, weakening of the rouble, an increase in the key rate of the Central Bank of the Russian Federation.

The presence of a large number of factors, not all of which can be objectively assessed, necessitates the creation of a state system of support for the development of small businesses for timely danger prevention, mitigation and adoption of precautionary and anticipatory measures of protection and counteraction. The practice of organizing the management of the regional economy of the Moscow agglomeration testifies to the urgent need to improve the quality and efficiency of the state economic policy of small business development.

2.3 The analysis of directions and assessment of the effectiveness of economic policy in the sphere of small business development in the Moscow agglomeration

The existing state system of support and regulation of small business in Russia was formed on the basis of the provisions of the Federal Law No. 209-FL "On the development of small and medium-sized businesses in the Russian Federation"⁸⁸, in accordance with which various programs to support small businesses are being implemented in most regions.

Currently, the system of state support for small business in the city of Moscow includes state regulatory documents (aimed at supporting and developing small business), the state apparatus (which is a set of state institutional structures that are responsible for the development of small business, and also ensuring the implementation of the state policy in this sphere and regulating the sphere of small business and managing the infrastructure of its support) and the state infrastructure (including non-profit and commercial organizations which are created with or without the participation of the state, whose activities are initiated, encouraged and supported by the state, and is intended to implement a system of state support that is aimed at the development of small business in Moscow).

State financial support for small businesses is carried out in accordance with the Decree of the Government of the Russian Federation of April 22nd, 2005 No 249 "On the conditions and procedure for the provision of federal budget funds provided for state support of small businesses, including peasant farm (agricultural) enterprises"⁸⁹.

The author of the promotional work assessed the effectiveness of the government measures to stimulate the development of small and medium-sized businesses in the Moscow

⁸⁸ The Federal Law "On the Development of Small and Medium-Sized Businesses in the Russian Federation" dated 24.07.2007 No 209-FL (last edition), available at: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_52144/ (accessed 18.09.2020)

⁸⁹ The Decree of the Government of the Russian Federation of April 22, 2005 No 249 "On the conditions and procedure for the provision of federal budget funds provided for state support of small businesses, including peasant (farmer) enterprises" (with amendments and additions), available at: <http://base.garant.ru/12139803/#ixzz6WdFPzoXj> (accessed 13.11.2019).

agglomeration. Regarding this aspect, the measures to support small and medium-sized enterprises in Moscow in 2010 - 2020 and their results were analyzed. As the measures of support, the author of the promotional work considered budgetary and extra-budgetary programs aimed at developing SMEs. To assess the results, a number of target indicators were considered, such as: the number of SMEs, the average number of the employees, and the annual turnover. The author of the study built correlations between the amount of funding and target parameters, a correlation matrix between the target parameters themselves, as well as the regression for each target parameter, predicting it by the amount of funding, as well as a number of macroeconomic indicators.

The methodology for assessing the effectiveness of the measures to stimulate SMEs in the Moscow metropolitan area:

We shall describe the dataset.

1. Predictors (regression variables):

1. Measures to support SMEs;
2. Financial support for small and medium-sized businesses (Moscow budget) ⁹⁰;
3. Assistance in training personnel for small and medium-sized businesses (Moscow budget);
4. The program⁹¹ for the development of small and medium-sized businesses in the city of Moscow for 2012-2016 (extra-budgetary funds).

2. Macroeconomic indicators:

1. Population (million);
2. The unemployment rate.

3. Target variables:

1. The total number of SMEs without individual entrepreneurs (individual entrepreneurs);
2. The total number of individual entrepreneurs;
3. Average number of the employees in SMEs;
4. Annual turnover of SMEs (billion roubles).

Let us introduce the following notation.

4. The factors associated with the financial support for SMEs:

X1 - financial support for SMEs allocated by the Moscow budget;

X2 – the funds allocated from the Moscow budget for training personnel for SMEs;

X3 – extra-budgetary funds allocated under the program "Stimulating economic activity for the period of 2012-2016".

5. Macroeconomic factors:

⁹⁰ Source - open data of the budget of the city of Moscow

⁹¹ The development of small and medium-sized businesses in the city of Moscow for the period of 2012-2016, available at: https://vao.mos.ru/ekonomika_i_promyshlennaya_politika/ekonomika/stimulirovanie_ekonomicheskoy_aktivnosti_na_2012_2016_gg_.php (accessed 14.07.2020)

M1 - Population of Moscow (million);

M2 - Unemployment rate.

6. Target variables

Y1 - The total number of SMEs, excluding individual entrepreneurs;

Y2 - The number of individual entrepreneurs;

Y3 - The average number of the employees in SMEs;

Y4 - Annual turnover of SMEs (billions).

Table 2.3⁹² presents the data for the period of 2010 – 2020, according to which we will build a function of the dependence of target parameters on factors.

Table 2.3.

Statistical data for the period of 2010 – 2020 that were used to build the function of the dependence of target parameters on factors

Year	X1	X2	X3	Y1	Y2	Y3	Y4	M1	M2
2010	2243767,5			204982	57276	2013,3	5348,6	11,5	1,8
2011	2356800			244788	81659	2175,6	7414,7	11,7	1,4
2012	2400000		1000000	241977	103758	2480,9	6721,9	11,9	0,8
2013	2647509,8		1000000	242662	104942	2473,7	6928,9	12	1,7
2014	2650500	170000	1000000	246216	117535	2518,7	7348,3	12,1	1,5
2015	3171883,6	190000	1000000	271207			5981	12,2	1,8
2016	3250533,6	152000	1000000	517326	112235	4420,4	10753	12,3	1,8
2017	2826692,9	32000		561547	175077	4587,9	14991,1	12,4	1,4
2018	6067231	60000		538549	254834	4524,3	16705,9	12,5	1,3
2019	3175632,6	60000		460968	283705	4364,9		12,6	1,3
2020	3972676,2	60000		469553	304190	4360,3		12,7	1,7

We will look for a linear dependence of the logarithms of the target variables on the logarithms of predictors, except for the macroeconomic indicators:

$$\text{Log}(Y_i) = \sum_{j=1}^3 a_{ij} \log(X_j) + \sum_{j=1}^2 b_{ij} M_j$$

Where a_{ij}, b_{ij} – are the linear regression coefficients that we will be looking for.

Why use logarithms instead of the data itself:

1. The size and the magnitude of the indicators. The amount of financing, the volume of production of SMEs and other parameters are in the order of billions or trillions of Russian roubles. A model that is trained on the numbers of this order can be unstable, especially if the predictors have the parameters of a much lower order (for example, the unemployment rate, that is measured in percentage). In order to decrease the order of magnitude of predictors and target values, we will use the logarithms of them.

2. The similarity to the Cobb-Douglas production function. If we take the logarithm of the Cobb-Douglas production function, we get a linear dependence of the logarithm of the output on the logarithm of labor input and the logarithm of capital. The time-proven and practise-tested Cobb-Douglas function is the basis for finding our dependence in a similar form, but on different variables (each variable is either a macroeconomic indicator or

⁹² Budget expenditures for 2019 and 2020 are predicted

the amount of funding within the framework of one of the programs). The Cobb-Douglas function generalization approach has been used in a similar work⁹³ of small business analysis in Russia.

3. As macroeconomic indicators, we consider the population in millions and the unemployment rate. The order of these magnitudes is the same as the logarithms of the rest of the magnitudes in our dataset, that is why we will take them as they are, without applying the logarithms to them.

It is worth noting that we could use nonlinear models to find the dependence, such as gradient boosting, random forests, neural networks ... However, due to the small amount of data, the use of such models seems questionable, since with a small amount of data, more complex models will simply "remember" the original sample of data instead of looking for a general pattern, in other words, retraining.

Research results

1. *Research of correlation dependence. Table 2.4 shows the correlation values between the investigated factors and the target variables.*

Table 2.4.

The correlation values between the investigated factors and the target variables

	Financial support for SMEs budget	Personnel training costs for SMEs budget	Stimulating economic activity for 2012-2016	Total number of SMEs without individual entrepreneurs	Total number of individual entrepreneurs	Average headcount of SME employees	Annual turnover of SMEs (billion)	Population (million)	Unemployment rate
Financial support for SMEs budget	1	-0,3680	-0,2961	0,6410	0,6872	0,6559	0,7460	0,6469	-0,0369
Personnel training costs for SMEs budget	-0,3680	1	0,9734	-0,7862	-0,7398	-0,7199	-0,9428	-0,8144	0,6534
Stimulating economic activity for 2012-2016	-0,2961	0,9734	1	-0,3993	-0,4792	-0,3191	-0,4572	-0,1846	0,0624
Total number of SMEs without individual entrepreneurs	0,6410	-0,7862	-0,3993	1	0,7035	0,9862	0,9319	0,8188	-0,0214
Total number of individual entrepreneurs	0,6872	-0,7398	-0,4792	0,7035	1	0,7820	0,9261	0,9090	-0,1033
Average headcount of SME employees	0,6559	-0,7199	-0,3191	0,9862	0,7820	1	0,9242	0,9096	0,0398

⁹³ Gorlov A.V. Small manufacturing business: basic patterns and factors of development / Preprint # WP / 2014/308. – Moscow, CEMI RAS, 2014. -- 58 p. (Rus.), available at: <http://www.cemi.rssi.ru/publication/preprint/Препринт-308.pdf> (accessed 02.03.2020)

Annual turnover of SMEs (billion)	0,7460	-0,9428	-0,4572	0,9319	0,9261	0,9242	1	0,7837	-0,2110
Population (million)	0,6469	-0,8144	-0,1846	0,8188	0,9090	0,9096	0,7837	1	-0,0172
Unemployment rate	-0,0369	0,6534	0,0624	-0,0214	-0,1033	0,0398	-0,2110	-0,0172	1

* Compiled by the author

We see a positive correlation between the financial support for SMEs from the Moscow budget and all the target metrics. We also see an inverse correlation for funds that were spent on personnel training for SMEs and all the targeted indicators. This can be explained by the low cost of personnel training compared to the cost of financial support: the values differ by two orders of magnitude, that is why the impact of support measures aimed at personnel training is unnoticeable in comparison with the impact of general financing for SMEs.

All target variables are highly positively correlated. This is expected, because they are all the metrics of the development of the SME segment.

2. *The results of the regression analysis. The linear regression coefficients for each of the target parameters are shown in Table 2.5.*

Table 2.5.

Linear regression coefficients for each of the target parameters

	Total number of SMEs without individual entrepreneurs	Total number of individual entrepreneurs	Average headcount of SME employees	Annual turnover of SMEs (billion)
Financial support for SMEs budget	0,2531	0,1185	0,1480	0,7683
Personnel training costs for SMEs budget	-0,2145	0,0722	-0,1076	-0,4060
Stimulating economic activity for 2012-2016	-0,0003	-0,0146	0,0019	0,0126
Population (million)	0,6634	1,2668	0,6906	0,0274
Unemployment rate	0,1115	-0,2750	0,0957	-0,0258
Intercept	3,1498	-5,6677	-1,4750	1,8122

* Compiled by the author

The columns of the table correspond to the target parameters. The rows correspond to the factors. The line "Intercept" should be highlighted separately – this is the intercept term of the linear dependence of the target parameters on the factors. Let us write, for example, the dependence of the number of SMEs on the factors:

$$\log(Y_1) = 0.25 * \log(X_1) - 0.2 * \log(X_2) + 0.66 * M_1 + 0.11 * M_2 + 3.15$$

The conclusions of the evaluation of the effectiveness of measures to stimulate SMEs in the Moscow metropolitan area

We have analyzed the data over the 10 years using the two types of the factors:

1. The factors reflecting financial support for SMEs;
2. Macroeconomic factors

And 4 kinds of target variables:

1. The number of SMEs;
2. The number of individual entrepreneurs;
3. The average number of employees;
4. Annual turnover of SMEs.

Correlation analysis showed that:

1. All the target variables are strongly positively correlated, the number of individual entrepreneurs and the number of SMEs (excluding individual entrepreneurs) have the least correlation: 0.7.
2. Financial support for SMEs from the budget of the city of Moscow has a positive effect on the target variables, the lowest correlation coefficient with the number of SMEs: 0.64
3. Expenditures for staff training and extra-budgetary component of the SME development program for the period of 2012-2016 are correlated negatively with all targeted indicators. However, this result cannot be considered reliable due to the large amount of missing data and the small amount of costs compared to the financial support from the budget.
4. Population sizes are strongly positively correlated with all the target SME variables.
5. The unemployment rate does not affect the target variables.

Regression Analysis Results:

The dependence of each target parameter on each of the financial factors can be expressed as $Y_i = C_{ij} * X_j^{a_{ij}}$, where a_{ij} - is the regression coefficients that we have found, C_{ij} - is a constant, with fixed values of the remaining factors:

1. Most of all, the volume of annual SME turnover depends on the budget financing of SMEs. The corresponding regression coefficient is $a_{14} = 0.76$. Thus, an increase in funding by 2 times will lead to an increase in annual turnover by 1.7 times. The rest of the target parameters also depend on the budget financing, but to a lesser extent, the number of individual entrepreneurs depends the least: $a_{12} = 0.11$ (an increase in funding by 2 times will predictably lead to an increase in the number of individual entrepreneurs by 7%).
2. The dependence on macroeconomic parameters has a different form:

$$Y_i = D_{ij} * e^{b_{ij}M_j}$$

Of course, this dependence is true only for small deviations of the macroparameters from the values that are considered in our analysis. The number of individual entrepreneurs depends most strongly on the macroparameters. It depends positively from the number of the population and negatively from the unemployment rate (which is not surprising):

$b_{21} = 1.26, b_{22} = -0.28$. The annual turnover of SMEs does not depend on the considered macroparameters.

A number of problems of the state policy regarding the development of small business in the Moscow agglomeration are highlighted: the lack of an interested dialogue between the authorities and entrepreneurship, the lack of transparent rules and logic of interaction between the companies and the state, the ambiguity and uncertainty of the legal framework, the lagging of the regulatory framework from the market requirements, the complexity of law enforcement generated by the low competence of the officials; high level of bureaucracy; the growth of the corruption market in the distribution of the funds to support SMEs; the lack of comprehensive monitoring and quality control of the state policy on small business development. Apart from that, the statistics of the SME sector in the Moscow metropolitan area is imperfect, which makes it difficult to determine the adequate target indicators which are clearly linked to the activities of the recipients of subsidies, and it is also difficult to monitor their achievement, as well as it hinders attempts to build mathematical models to assess the possible impact on the SME sector of individual activities. To correctly assess the relevant impact, a significant amount of data is required which is associated with each result of the national SME project, the correct implementation of it, the correctness of its work, etc., since frequently the formal implementation of the key performance indicators does not reflect the real results that were planned at the stage of filling the national project "Small and Medium-sized entrepreneurship and support of individual entrepreneurial initiative". The statistical problems relate to the availability of several data sources (Rosstat, Federal Tax Service of Russia) with different methods of data collection, the methodology for calculating individual indicators (the number of employees, the share of SMEs in GDP), as well as the lack of qualitative indicators for the development of the SME sector as a whole: an increase in the number of firms may reflect the result of their fragmentation, the calculation of the employed does not take into account the shadow employment, etc.

Thus, we see that there is currently an urgent need for:

- the changes in the attitude of the representatives of the administrative and supervisory apparatus towards the entrepreneurs;
- the creation of a real feedback channel from the entrepreneurs to government agencies, as well as the introduction of comprehensive monitoring and quality control of state policy for the development of small business, also creating a high-quality system of public control, which will allow to build the high-quality communication between the government bodies, the scientific community and the business – for the prompt exchange of information regarding the results and effectiveness of the measures taken;
- the creation of information and educational campaigns to popularize entrepreneurial activity among the population;
- the application of a risk-oriented approach in the work of the government agencies with the entrepreneurs, as well as improving the quality of the interdepartmental interaction in order to reduce the burden on entrepreneurs in collecting and transferring information from one administrative agency to another;
- building information interdepartmental interaction;
- carrying out the unification of the documentation provided by SMEs during registration and annual reporting, which, in particular, will significantly reduce the time and costs of state inspections;
- the development of unified registration rules, unified standard forms of contracts and agreements to solve problems that entrepreneurs face when connecting the real estate objects operated by small businesses to power supply, water supply, and heat supply networks.

Chapter 3 THE DIRECTIONS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF THE REGIONAL POLICY OF THE SMALL BUSINESS DEVELOPMENT OF THE MOSCOW AGLOMERATION

Chapter 3 consists of 3 sections, 46 pages, 3 pictures

3.1 Economic and mathematical model of factors of development of small business in the regions

The analysis of the scientific research carried out by the author of the promotional work showed that there is no unambiguity in understanding the economic role of small businesses, their place, tasks in the matters of sustainable socio-economic development. A significant part of the efforts of modern researchers regarding the problems associated with the development of small business, as a phenomenon, as a form of organization, is concentrated outside the material component, focusing on some ideological component and its modeling. This provision is also true in relation to the study of the influence of various factors on the conduct of entrepreneurial activity or doing business.

Turning to the systematic approach, any enterprise can be represented in the form of the two subsystems, management and operational, and within the framework of the latter, at least two complex functions – “production” and “sales” are implemented, which in turn can also be represented as independent subsystems. The issues of internal development can concern any of them or all at once, or various combinations of the pairs of the subsystems, so if the changes relate to the sale of goods, then the effect is often noticeable immediately, if the issue of modernizing production arises, then the changes are tracked starting from the first production cycle in the new conditions. Changes in management models, in general, may not be tracked as some economic effects: partial impact on operational processes, partial reduction or redistribution of time delays are all a matter of fine analysis of the business processes, and not financial results.

In the process of identifying the key factors influencing the development of a small business in this model of the three subsystems, it is necessary to decompose separate, quite obvious groups of "growth", starting from the indicators of the enterprise, evaluating the positive and negative impact in terms of the projected economic effect.

The factor model developed by the author of the promotional work characterizes the main factors affecting the development of any enterprise. The assessment of a number of indicators from a social position that was used in the model, maximally optimized for practical use, emphasizes the dissonance of the generalized expert assessment from the position of society and the interests of small business.

At this stage, it is necessary to determine the approaches to modeling, since the author's approach to describing the model of development factors can raise a number of questions from the point of view of validity.

The most suitable option for the purposes of this work, according to the author of the promotional work, is the information modeling approach, the reasons for this choice are due to the following:

- 1) despite the fact that information models are originally intended for description, and not for forecasting, they provide greater invariance from the point of view of the form of presentation used, both for the model as a whole and for its parts;
- 2) the information model can easily encapsulate other research methods;
- 3) the information model in most cases easily lends itself to the representation in the form of an information system, within the framework of computer modeling, where a wide

range of possibilities for the formation of dynamic, computable elements of the model is presented, which is of the great practical benefit;

4) the information models are less costly in terms of the process of technological design and implementation, including in the form of an information system, and also have a great potential for development, modification, which most clearly reflects the essence of the proposed approach – the situational information modeling, “for the tasks to be solved”.

According to the author of the promotional work, in general, summarizing the issue of determining the factors of development of small and medium-sized businesses, starting from the development of each specific enterprise, one should pay attention to the following resulting economic indicators, to which these factors should lead:

1) The growth in the number of small businesses - comes from a set of conditions:

- the limitation on revenue / profit / turnover / assets (in the general case "financial indicators") can be easily reduced by simple calculations to the maximum gross value added (hereinafter - GVA) for 1 small enterprise, and therefore, according to the results of the simplest factor analysis, the number of enterprises - the main variable affecting the share of the enterprise in the gross domestic product (hereinafter - GDP);
- the limitation on the number of employees per 1 enterprise similarly leads us to the understanding that the total contribution of small and medium-sized businesses into the elimination of unemployment depends directly on the number of enterprises;
- the concept of perfect competition, where the number of enterprises should be so large that the formation of the market power of suppliers or large forms of enterprise does not play any significant role.

2) The growth in the number of small business workers is an important parameter for the growth of gross value added (hereinafter - GVA) before the automation stage, and a key factor in the equipment operability after the automation.

3) GVA growth is a parameter linking the development of an individual enterprise with a key macroeconomic indicator - gross domestic product (hereinafter - GDP).

4) The growth of own and attracted investments in fixed assets (hereinafter referred to as fixed assets) and intangible assets (hereinafter referred to as intangible assets) is, in fact, the accumulation of the economic potential for expanding activities.

5) The increase in assets is also an important indicator of development potential.

6) Reducing costs and optimizing production costs is a significant motivating factor for the development of a small business.

In addition, in our opinion, the possibility of using the following additional indicators should be noted:

- the indicators of liquidity to assess the factor of mobility of small businesses;
- solvency indicators - as indicators of sustainability;
- aggregate assessment of the dynamics of the changes in the triad of assets-capital-liabilities, to determine the growth potential, "debt load", etc.

The practical value of the research and analysis of the above indicators at the macro level directly depends on a highly representative aggregate assessment, the basis for which is the statistical processing of financial statements of enterprises by tax authorities. This means that the effective management of the regional economy and the market by factors, both direct (blocking the influence of factors, their formation) and indirect (motivating factors,

infrastructure decisions) depends on the provision of data / information to public authorities, and therefore is a direct consequence of the introduction of digital technologies into public administration processes, ensuring the safety of their use.

In the general case, the same macro-level indicators will be important for assessing the development of any groups (aggregates) of enterprises (in summary, share, equity or any other generalizing form):

- 1) The number of enterprises in the assessed aggregate, including in shares or fractions of the total number;
- 2) The number of employees of enterprises in this aggregate, including in industry and other divisions and qualification assessment (education level, field, experience);
- 3) The growth in gross value added (profit, revenue, etc.) of enterprises in the aggregate, including for a share or fraction assessment of the GDP, its structure, etc.;
- 4) Assets: own, fixed, current, intangible, their relationship to liabilities;
- 5) Expenses of the enterprise, their structure, share or fraction indicators of tax and other payments in favor of the state, obligations and liabilities to market participants, etc.;
- 6) Comprehensive estimating ratios of liquidity, solvency, etc.

The presented indicators are quite obvious generalization of indicators reflecting the development of each specific enterprise:

- 1) The number of employees - since the wage fund is one of the most voluminous in terms of costs, expendable parts for the enterprise, the growth in the number of employees and, as a consequence, the growth of the wage fund (hereinafter - the payroll) is a sign of the beginning of the expansion of the enterprise;
- 2) Fixed assets - their significant growth almost always reflects the expansion of the production, with the exception of insignificant excess of previously reached peak values (in terms of current prices), which may indicate the modernization of the production;
- 3) Working capital – if its growth does not reflect the inflation, then it reflects the current increase in the production;
- 4) An increase in investments, the accumulation of highly liquid assets, the acquisition of intangible assets, with a general decrease in liabilities - can be regarded as the accumulation of potential for development, while the indicators 1, 2, 3 – are regarded as the implementation of such potential;
- 5) An increase in liabilities - with an increase in the indicators 1, 2, 3 - may indicate the development, due to the attraction of the funds, or may characterize negative trends with a fall in profitability, etc.

Let us try and describe on the presented groups of indicators the sequence of their changes along the way to the goal – the development (expansion) of a small business:

- 1) accumulation will be characterized by the growth of highly liquid assets, during this period it is possible to sell old assets (decrease in fixed assets, intangible assets and increase in reserves, then the increase in money supply), and an increase in investment activity;
- 2) release of potential (acquisition of intangible assets and fixed assets);
- 3) compensation for the lack of funds (growth in liabilities);
- 4) replenish production (headcount growth + acquisition of fixed assets + increase in working capital);
- 5) expansion of activities (increase in working capital, growth in production volumes, the emergence of new goods);
- 6) market response (change in revenue).

An external observer, as a rule, does not have the ability to track changes in these indicators in dynamics within the framework of their own management accounting, and at best there is a set of information from annual financial statements, thus forecasting the development of enterprises usually goes beyond one year, nevertheless, with certain assumptions along these lines can be carried out according to the following parameters:

1) the savings that characterize the development potential at its peak can be assessed not only by the indicated changes, but also by the indicators of economic sustainability, based on the idea of the higher the sustainability, the higher the potential, because part of it is aimed at ensuring this sustainability (the accumulation of highly liquid assets, ensuring solvency) ;

2) the likelihood that items 2-5 will occur within one reporting period (year) is high therefore the current expansion makes sense in the final changes in the key balance sheet items;

3) changes in revenue are likely to correspond to the periods following the expansion.

Thus, in most cases, the year preceding the changes can be characterized as the accumulation of potential for these changes, which will be reflected in the financial statements.

When moving to the macro level, where these indicators can be lost in generalizations, it is proposed to separately consider them in some breakdown, if such is possible from the point of view of statistics authorities. For example, if we are interested in the change in the number of enterprises, we look not only at the final number, but also at its change: decreased by **N**, increased by **M** (**S=N+M**). Without new statistical data, you can interpolate them, depending on the general trend and the last 2-3 periods, using any available method.

At the same time, if there is information about the dynamics of the GVA, it will be difficult to estimate it for the number of retired enterprises and newly created ones, but it is possible to apply an industry breakdown.

On the whole, the described model of indicators sufficient to characterize the development of groups of enterprises lacks an assessment of external factors that would characterize the very expediency of their expansion, the ability to realize the potential that they can accumulate. For industrial enterprises, the development is more often expressed in the expansion of production volumes or activities within the production chain. Diversification is more difficult to predict, but if a new type of activity is registered for a set of enterprises in the industry, the diversification is expectable.

In the most general case, the development potential can be realized only if there is some space that will be occupied by a developed object (an analogy with volume is appropriate) for an enterprise, such a volume becomes a market, into which its potential “splashes out”.

If the market has a consumption potential for the goods of one group **U**, then it can be estimated as the potential market capacity in value terms:

$$U = \text{Target audience (people)} * \text{Consumption rate for the billing period} * \text{average cost of 1 piece.}$$

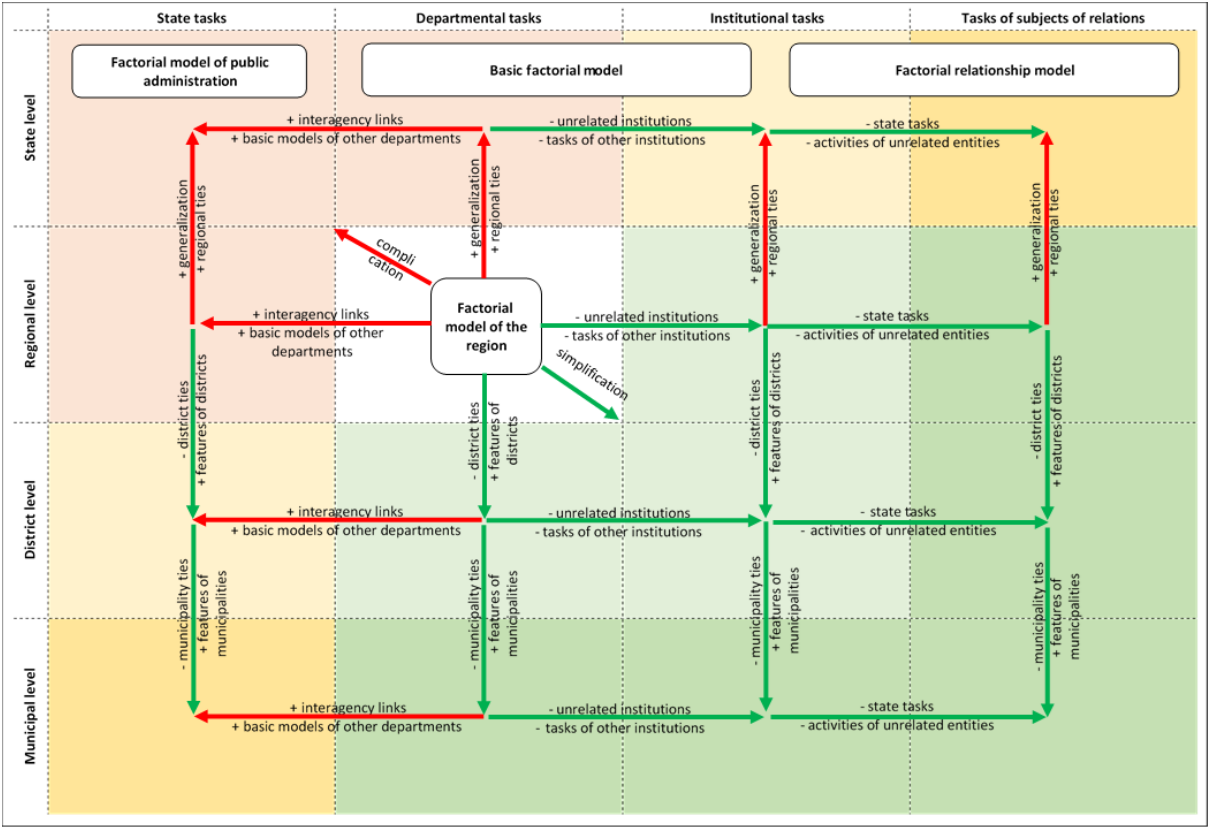
The promotional work presents an example of assessing the development potential through the market capacity using situational information modeling of factor influence.

As it can be concluded from the information presented, in principle, "estimated" calculations can be operated in solving practical problems that do not require high accuracy, but undoubtedly the work of the authorities should be based on something more than "guesstimates" or the presentation made in "broad brushstrokes". The growth indicators described above are well-studied in modern economic science at the level of enterprise economics, however its connection with macroeconomic indicators, as well as the composition of the latter, their mutual influence, linking into systems - all this is "very far from the ideal", as a result, the state policy can not just be cut off from the economic realities, but being unbalanced – it can oppress the economic sphere of activity, or, on the contrary, weaken the control so much that the events in social life as a whole can get out of the control of the government.

Turning to the idea of situational information modeling, a simple and obvious solution is to form a general factor model, starting not from current needs, but from the results of the

activities. Subsequently, by modifying this to suit the specific tasks of a state body, significant simplification can be achieved. Having a single factor model for the needs of a specific state body, subordinate institutions can develop their own systems for solving the applied problems, while maintaining a certain unity of representation at the levels of the hierarchy of the public authorities.

In the promotional work, the author proposed an approach to the formation of such a model for the development of small business (Figure 3.1), which is based on both the methods of composition and decomposition of factors, and on the establishment of model constraints. The given factors, their relationship with the small business enterprise and the regional economy were used to develop the tools described in §3.2 and §3.3 of the promotional research.

* Compiled by the author

Figure 3.1. The model of key factors for the development of small businesses

In order to confirm the consistency of the Model of the key factors for the development of small businesses (Figure 3.1) the author of the promotional work used the elements of mathematical statistics, in particular, regression analysis. Based on the results of the analysis, the factors presented by the generalized characteristics of intra-firm activities show a greater impact on the total economic effect – as expected. A significant part of the “external” influence in relation to the enterprise is described by small values of the criteria that determine the significance of the constructed regressions, which is also as expected. In addition, the element of incoherence of macroeconomic indicators into a single system, as well as the lack of indicators that could describe the influence of the factor compared with them to a greater extent, played an important role in reducing the significance.

3.2 The toolkit for assessing the impact of decisions made by officials of government agencies on the development of small business

In the case when the following statements are true for most of the situations under consideration, and the main factor influences correspond to the Model of key factors for the development of enterprises developed by the author of the promotional work, presented in Appendix 8, then it is possible to establish simple dependencies, which will be expressed in a negative or positive impact on the internal factors of the organization, and as a result on the aggregate economic effect of the activities of small businesses, and the potential of their development in a particular region.

1. The development of small business (hereinafter - SB), just like any group of enterprises, depends entirely on the growth of opportunities for each individual enterprise (with the exception of individual enterprises or groups with extremely aggressive competitive behavior, focused on the use of, including illegal and immoral – from the standpoint of the society, methods of competition).

2. The competition in the small business environment is commensurate with the scale of the activity:

- a. limited to insignificant areas;
- b. provided with low costs for competitive behavior;
- c. almost does not affect market leaders;
- d. takes the form of open confrontation only with the directly competing enterprises.

3. Cooperation among small businesses:

- a. due to the scale of activity, it acquires some social significance only in complex structures of interaction that can compete with the market leaders;
- b. only to a small extent does it create the negative tendencies in the competitive behavior, and the monopolization by a small enterprise of any market is possible only in insignificant territories of economically lagging small agglomerations.

4. A small enterprise, due to the scale of its activities, is more susceptible to the external influence, and therefore it tends to form highly liquid assets to the detriment of investments in fixed assets, property, etc.

The methodology for working with the toolkit for assessing the impact of decisions made by the officials of government agencies on the development of small business presented by the author of the promotional work, in order to make comparisons between the evaluated alternative solutions, it involves setting a score for each question of the toolkit.

The algorithm for working with the tools developed by the author of the promotional work is as follows:

A) In the case of evaluating complex (composite) solutions, they should be decomposed into simple ones.

B) Each simple solution must be evaluated in accordance with all issues.

C) The cumulative score of the solution is represented by the sum of the scores of the corresponding rows of simple solutions.

D) The blocks of the toolkit **G** and **H** are considered for the solution as a whole, and not for its decomposed parts.

E) If the decomposition of the solution causes difficulty, it is recommended to present it in the form of a list of restrictions and a list of provided opportunities.

F) If it is necessary to evaluate a complex document, it is recommended to break it down into blocks so that, when implementing paragraph E, the list of restrictions should correspond to the list of possibilities.

G) To compare alternatives, it is recommended to evaluate each solution separately, and then conduct a pairwise analysis using the difference in points and their ratio, including the sums of points within the specified consequences (groups **A**, **B**, **C**).

H) In the case where the two compared solutions have the same grade on any issue, you can change the grade based on the components involved. So, for example, in question **A1** you can assign one point for each reason for limiting the range of suppliers: 1 point for an increase in the entry barrier, 1 point for territorial restrictions, 1 point for economic restrictions, etc.

I) It should be remembered that the toolkit will give a more accurate result, with a more detailed description of your solution, at the same time, if it is necessary to conduct an assessment as quickly as possible (within a few minutes), you can select the largest constraints, and analyze only them.

J) The toolkit is not intended to replace performance calculations and predictions of the consequences of a decision. Its task is to help identify and eliminate key negative influences on the development of small businesses, and therefore it is not recommended to use the toolkit as an official justification for making a decision. For each identified risk, it is necessary to conduct a study of the consequences based on the approved calculation models.

K) Given that the **G** and **H** blocks use significant calculation assumptions, the decision on the feasibility of their application can be made depending on the need.

L) The format of the toolkit can be narrowed or expanded to meet specific needs, subject to the compliance with the key principles.

In the promotional work developed by the author, there is "The toolkit for assessing the impact of the decisions made by the officials on the development of small enterprises", where it should be noted that the assessment methods proposed in points **G** and **H**, cannot be used as a mathematical model for calculating the effectiveness of the evaluated decision due to significant errors and assumptions.

Such assumptions are made by the author of the promotional work in order to speed up and simplify calculations at the early stages of a hypothetical elaboration of solutions – for which this toolkit was created. It is necessary to understand that the primary task of the proposed toolkit is to identify the presence of risks of negative impact, and to adjust the form of the decision made at the level of the regional government bodies, if these risks need to be avoided.

Balancing the limitations and possibilities of solutions, as well as assessing the coverage / effect, involves only considering the ratios of influence on various groups of small businesses in the region.

The consistency and the possibility of practical applicability of the proposed toolkit for assessing the impact of the decisions taken by the officials of the government agencies on the development of small business is confirmed by the results of a survey of the experts.

The promotional work presents the results of statistical processing of the survey results using the IBM SPSS Statistics software. Since the processed questionnaire is a contingency table, X² - Pearson is used to determine the relationship between the variables. From the presented statistical tables, the following relationships were determined between the criteria

(questionnaire/poll questions) and factors:

- factor A: $x^2 = 2,021$ at $p=0,364$
- factor B: $x^2 = 2,087$ at $p=0,352$
- factor C: $x^2 = 2,114$ at $p=0,352$
- factor D: $x^2 = 2,042$ at $p=0,348$
- factor E: $x^2 = 2,421$ at $p=0,351$
- factor F: $x^2 = 4,421$ at $p=0,352$
- factor G: $x^2 = 2,087$ at $p=0,352$
- factor H: $x^2 = 0,403$ at $p=0,817$

Since in all the cases presented the level of significance is $p>0,05$, we can talk about the relationship between the variables of the questionnaire.

3.3 A model for the rapid assessment of the impact of regulations and decisions of the state bodies on the development of small business

The priority task of the executive and legislative authorities of the state in modern conditions is the possibility of prompt and effective forecasting of the results of the work of the state structures in the long-, medium- and short term for the strategic and operational management of the socio-economic processes in the region. Frequently, forecasting the consequences of the decisions taken by public authorities becomes the subject of speculation in the formation of public opinion, in the interests of various market and political forces.

In paragraph §3.3, the author of the promotional work presents a "Model for the rapid assessment of the impact of regulations and decisions of state bodies on the development of small business" and an example of its practical application. This approach is based on a principle similar to the tools for assessing the impact on competition proposed by the OECD⁹⁴. The target audience of the "Model for the rapid assessment of the impact of regulatory acts and decisions of state bodies on the development of small business" is the officials of the executive and legislative authorities.

The approach to assessing the impact proposed by the author of the promotional work does not allow to replace the research and analytical work and the calculations of factor influence on the development of small businesses, but it allows to formalize the conduct of a mental or thought experiment related to the influence of a regulatory act, to compare the result with a numerical characteristic, and to compare the alternatives without diving into modeling, which is effective in the early stages of development by the officials of the executive and legislative authorities of a particular normative act / or decision.

The approach is based on the research results set out in Paragraph § 3.1. The author of the promotional work has developed a questionnaire form and a methodology for working with it, including a toolkit for balancing the decision on audience coverage and individual O/T of the SWOT elements.

The promotional work provides an analysis of the first volume of the Atlas of Municipal Practices of 2015 by the Strategic Initiatives Agency - a collection of successful

⁹⁴ Competition Impact Assessment Toolkit (version 2.0). Volume 1 Principles: Document / Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), available at: <http://www.oecd.org/competition/assessment-toolkit.htm>, (accessed 24.03.2020)

practices aimed at developing and supporting small and medium-sized businesses at the municipal level⁹⁵ (hereinafter - Atlas).

The analysis is carried out in the order of the presentation of the "practices" in the Atlas, with the division into groups provided for there, strictly on the basis of the text presented.

The results of the analysis of the Atlas of Municipal Practices of 2015 by the Strategic Initiatives Agency are presented in the Table "Matrix of the results for assessing the impact of municipal practices, in points" of the promotional work and showed the following:

- Do not bear the risks, practices: **05, 19, 20**;
- Carry few risks (less than 3): **04, 06, 09, 10, 11, 18, 22, 23**;
- Bear the most risks (more than 7) **07, 16, 23**;
- Other practices that include 4-7 risks (mainly **5** and **6**).
- The main risks are represented by group **E** – the deformation of competitive relations, besides:
- most of the risks are associated with corruption-generating factors **E7**;
- unbalanced approaches that can increase the competitiveness of a limited number of recipients of support (**E1**);
- inclusion of democratic procedures, without the formation of a system of balances that prevent directly interested organizations from influencing the adoption of managerial decisions.

Other risk groups are less common, which is probably explained by a generalized description of the existing practices.

The correctness and practical applicability of the “Model for the Rapid Assessment of the Impact of Regulatory Acts and the Decisions of State Bodies on the Development of Small Business” is confirmed by the results of a survey of the specialized experts. The reliability of the methodology and the consistency of the questionnaire and poll questions is confirmed by the Alpha-Cronbach coefficient by the IBM SPSS Statistics software. To determine the internal consistency of the measuring scales of the "Questionnaire No. 2", the α -Cronbach coefficient was used: $\alpha_1 = 0,643$; $\alpha_2 = 0,769$; $\alpha_3 = 0,677$; $\alpha_4 = 0,738$; $\alpha_5 = 0,558$. Since in all cases the coefficient indicator is greater than $\alpha > 0,5$, we can talk about the reliability of the developed questionnaire.

⁹⁵Atlas of Municipal Practices 2015 of the Strategic Initiatives Agency - a collection of successful practices aimed at developing and supporting small and medium-sized businesses at the municipal level, available at: https://asi.ru/reports/41363/?sphrase_id=1358199 (accessed 24.03.2020)

Conclusion

Based on the study, it seems possible to summarize the following.

The combined approach that is used in defining the category of "small business" in most cases quite fully and accurately allows the company to be attributed to the group under consideration. The focus of the approach is set in such a way that it focuses on key points: social (number of employees / employment) and economic (income / assets). It is proposed to understand the development of small business as a multifaceted (multidimensional) and controlled process that is aimed at quantitative or qualitative changes, the result of which is aimed at achieving a goal or a system of goals.

The conducted analysis showed that when determining the level of development of a small business through the factor model, one should avoid substituting a causal relationship for factor dependence. Any developed classification of factors must meet the condition of completeness and sufficiency, otherwise, when forming the systems of related factors on its basis, it is impossible to perform a high-quality decomposition.

The assessment of the level of development of small business at the state level, carried out according to the criteria enshrined in legislation and specified in regional development programs, cannot comprehensively and fully reflect the existing trends in the socio-economic development of the region. To assess the state and development of small businesses, it is necessary to provide the executive authorities not only with a system of criteria / indicators, but also with an effective toolkit for identifying factors, the impact of which can lead to an increase in the number of small enterprises and ensure their economic stability. This approach will allow developing effective, including targeted measures of state support and development of small business in the region.

The analysis of the economic policy in the field of small business development in the Moscow agglomeration for 2010-2020, as well as its features and main barriers, showed its low performance, which is expressed in a constraining effect on the sustainable development of small business in the region and, as a consequence, a negative impact on the economic growth of the agglomeration. The state infrastructure for support and development of small business in Moscow is represented by a variety of institutions and tends to generate the new ones. However, the activities of these institutions are not structured, the directions of the development and support of small businesses are duplicated, there is no centralized single point of interaction with the representatives of small businesses, which does not ensure effective relations between the state and business.

Based on the correlation-regression analysis, the work revealed both a positive correlation between the financial support for small businesses from the budget of the Moscow agglomeration and all target metrics, and an inverse correlation for the funds spent on training personnel of small businesses and all target indicators. This can be explained by the low cost of personnel training compared to the cost of financial support: the values differ by two orders of magnitude, so the impact of the support measures aimed at personnel training is invisible in comparison with the impact of general funding for small businesses.

The results of the study indicate the presence of institutional problems that hinder the sustainable development of small businesses both in the Moscow agglomeration, and in Latvia and Lithuania, which necessitates an increase in the effectiveness of regional economic policy in the development of small businesses and the protection of the interests of small and medium-sized businesses, as well as the further development of human capital and innovation policy based on it. *The Ministry of Economy of Latvia* is advised to take advantage of the opportunity to carry out structural reforms (primarily in terms of improving the taxation

systems for small businesses), stimulating the acceleration of comprehensive economic growth, which is the most important condition for reducing poverty.

The Ministry of Economic Development of the Russian Federation and the Ministry of Economy of Latvia need to adjust state programs for the development of small businesses and include the following support measures: the focus of tax policy on attracting international investors, preferential tax treatment for the promising start-ups, an increase in long-term lending to small businesses, including preferential loans with state support, preferential lending for social entrepreneurship, loan insurance, subsidies, capability vouchers, research and development grants, crowdfunding platforms.

The Ministry of Economic Development of the Russian Federation and the Ministry of Economy of Latvia should focus their state non-financial policy on protecting the rights and legitimate interests of investment and business entities, developing technology parks and technopolises, identifying special zones at the regional level and priority development areas, creating industrial sectors with added value and developing exports in this industry.

The Ministry of Economic Development of the Russian Federation should pay special attention to the problem of developing of feedback mechanisms and public monitoring of state management decisions in the development of small and medium-sized businesses.

A model of factors for the development of small business in the regions and the identification of key factors for the development of small business enterprises is proposed, starting from which it is possible to develop the systems for solving the applied problems of state authorities that are in charge of support and development of small business in the region.

The factors cited in the study and their relationship with the enterprise and the regional economy were used to develop a "Toolkit for assessing the impact of the decisions made by the officials on the development of small business in the region", the primary task of which is to identify the presence of risks of negative impact, and to adjust the form of management decisions taken at the level of regional bodies of state administration, if these risks need to be avoided or their negative consequences minimized. The proposed toolkit is based on the principles of the OECD competition impact assessment toolkit.

On the basis of the promotional work developed by the author, "The Models for the Rapid Assessment of the Impact of Regulatory Acts and Decisions of State Bodies on the Development of Small Business", an assessment was made of the best municipal practices for supporting and developing small and medium-sized businesses, presented in the eponymous Atlas of the Strategic Initiatives Agency of the Russian Federation.